Село Бяла,прочут лозарски център е разположено надлъж нарху едно възвишение,разделено от дол на две махали на 50 клм.южно от Варна,на два клм. от брега на морето.На 15 септември 1929 година,окачил крилете на моите мечти,поех по между селския път за с.Обзор,отстоящо на шест клм,от Бяла,за да продължа образованието си във втори прогимназиален клас,Нарамил торбичка на рамо,в компания с още няколко мои връстници.Занизаха се дни изпълнени на радост и напрежения.Вратите към неизвестното и страданията се отвориха широко.Всяка сутрин групата потегляше от Бяла и след занятия се връщаше по домовете.Но времето застудя.Започнаха и есенните валежи.Северняктът брулеше

гърбовете ни сутрин и вледеняваше лицата ни след обед.Често се връщахме измокрени до кости.и_с почервенели от студ тела и крайници.Родителите на моите другари своевременно подсигуриха квартири в Обзор,пренесоха дърва,завивки и храна и за тях отпадна тежкото бреме.Останах сам в тия късни есенни,дъждовни дни,да прохождам рано сутрин до Обзор и след обед до Бяла.Мама не бе в състояние да поеме своя дел от наема.Сърцето ѝ се късаше,когато се прибирах измокрен и премръзнал.Барзо запалваше огън и ме подсушаваше оказвайки ряско внимание и грижи.

- Трудно ще се справиш,мило дете,веднаж ми каза мама.

- Трудното мина мамичко,вече свикнах.Наближава края на дъждовния период и започват снеговалежите.Тогава ще е по-лесно.Поне няма да се мокря,от студ не се плаша.Ти не се тревожи за мен,ще се справя.Благодаря ти,че ми разреши да се запиша.Всичко останало е моя грижа,без парчето хляб,което още не съм способен да подсигуря.

- Ах,детето ми,така ли мислех!

- Така дойде,ще се помирим.Само не се тревожи.И твоите не са малко.Освободи се от излишните.

- Как да не са мои,Гошо,кой ще мисли за теб,ако не аз!-възбудено възрази мама

- Премного си претоварена,за да не те товаря още.Грижата ми е да не те обременявам с неща,които аз мога да поема.Вярвай ми,мамо,колко се измъчвам,когато те гледам как се безпокоиш за мен,за незгодите които срещам в училището, но знай,че това ми доставя истинска радост,вдъхва ми вяра в собствените сили, и със смел поглед поглеждам всички в клас,смятайки,че те не са дорасли за подобни изпитания.А това ме гали,възгордява,укрепва увереността,че мога да се справя с всяка изпречела ми се трудност.Амбицията да бъда между първите, лишен от всичко,дори от учебници,изисква упоритост,твърда закалка.Тя се получава от страданията.Без тях,няма разбиране.

- Ти говориш като голям,сине.

-- Ех,мамо,не малко ми се блъска мисълта в моята малка главичка,за да си обясня много неща,които ме вълнуват и които,може би,още години няма да бъдат поставени за разрешение пред моите връстници.А пред мен чакат неотложено и не търпят отлагане.

- Ще се разболееш,Гошо,ще се разболееш.А после!За къде съм! умолително заговори мама, а в гласа /тембара/ и се долавяше отчаяние и безпомощност.

- Да помолим чичо ти за малко пари,за да останеш и ти в Обзор.Ще ги отработя през работния период.

- Не,мамо,не!Не се унижавай и не ме наскърбявай.Чичо цяла година ползва нашите волове,а продаде своите,без да се досети,че и ти имаш нужда от пари. Срещу какво?

- Той ни помага,помъчи се мама да го оправдае,а сама не си вярваше.

- Знам и виждам,но не искам да отидеш до него.Нека се убеди,че и без него ще се справим.Не искам да каже,че без неговата помощ,нямаше да мога да уча.

Не навиждам постъпката му.Не малко ме е занимавала тя.Не можеше ли да дойде у нас и да ти предложи да остана и аз в Обзор,както син му.Бълха ли щеше да го ухапе,ако дадеше още пет лева на месец за мен?Не ги ли заслужих?Не пасах ли цяло лято козите му?Какво получих?Два плесника,загдето съм издоил малко мляко от една негова коза.Той трябваше да предложи,не ти да молиш.

- Не говори така,детето ми,не говори.Бъди смирен.Така е със всяки сиромах и безпомощен.Десет дава - едно получава.Приятно съм изненадана,че имаш чувство на справедливост.Така е било и така ще продължава,докато силата ти не се противопостави на своеволието му.А сега си малък,слаб,безпомощен.Налага се да бъдеш отстъпчив,колкото и болезнено да е това.

- Охолството и безгрижието на охолниците към нещастниците ме тласкът в обятията на един чуден свят,макар напълно необясним и мътен,е примамлив,плод на моето детско въображение,рожба на всичко изживяно преждевременно - убиди,унизения,несправедливости,глад,болка - последица от бедноста и самотата ни.Радвам се,че чувствам.Съжалявам тия,които са безчувствени.А чичо мразя,защото е нагъл в пъклените си сметки

Мама замълча.Мълчаливо стана,сложи софрата край огъня до мен и поднесе вечерята.Аз продължих мислено разсъжденията си.Прекъсна ги гласа и,в който имаше мекота и топлота.

- Повели,сине,да вечеряме.

След вечеря си легнах.Дълго наум повтарях утрешните си уроци.Тя продължи да подсушава дрехите ми.Вън вятърът виеше около комина,свистеше около него,блъскаше на пристъпи водните капки и отминаваше,за да се върне отново подгонил случайно закъснели минувачи към тяхните топли огнища.След като се убеди,че всичко е готова,съблече се,изправи се срещу иконата,прекръсти се и добави:

- Благодаря ти,Боже и теб Дево Марио.След няколко години,закрилата ми е подсигурена.Духна газената лампа и се мушна при мене.Аз се разшавах.

- Не спиш ли,късно е,рече тихо тя.

- Още не,мамо,преговарях уроците.си.

Погали ме,притисна ме до гърдите си,подви ми вълнената завивка и едва чуто каточе ли на себе си каза:

- Ти си вече мъж,а аз те имах за дете.Не усетих кога порасна.

-- 13 --

В училище седях на един чин с Васко Николов,син на пристанищен работник,слаб,кротък,свит и с болнав вид.Свързваше ни общата немотия.Баща му едва смогваше да подсигури изхранването на семейството си,което се състоеше от пет деца.Васко бе най-голямия - най-малкото пеленаче.Водени от Васко още две момиченца всеки ден през студените есенни и зимни дни,тичешком,леко облечен,изплашени от живота,бързаха да влезат в затоплената класна стая

Васко винаги сутрин беше пред мен в училище, застанал настрана от печката, замислен, натъжен, дори унесен. Нямаше приятели. Не ги търсеше. Чувстваше се по-добре в своята самота, потиснат от болка и беда. Никой не му съчувстваше. Дори му обръщаха гръб. Той се чувстваше неудобен всред тая разновидност от характери, възпитания и страдание за почертаваната вотношенията им малоценност, но още не бе озлобен. Имаше сили да ги надрасне, богата душа и добро сърце. В него видях доброта и ме привличаше неговото безупречно държание. По постройка на живота и душевния мир бяхме на един полюс. Насочих се към него. Намерих най-късия път до сърцето му. Разстворих го широко. И аз моето. Почувствах го близък, роден. С часове държахме стиснати ръцете си под чина, трогателно замислени без дума да разменим. Говореше топлината на кръвта. Друг път се надпревървахме да изливаме взаимно набраната болка. Аз имах и грижи, той още не ги чувстваше. След занятия почти всяки ден се отбивах у тях на път за Бяла. Малка дъсчена барака, облицована с тухли от север и запад, а облечена с книги от другите две страни, служеше за жилище на седемчленното бедняшко семейство. Домакинята, към която се обръщах с "майко" Дора, с тъжна усмивка ни посрещаше, майчински ни настаняваше около печката да се стоплим, изваждаше от долапа хляб, препичеше го и ни го подаваше да хапнем. Понякога с паница боб, друг път с леща или парче сирене, а когато нямаше нищо, с наранено сърце и просълзени очи милваше ни, подаваше сяйки ни тънките припечени филийки. Изваждах от торбичката и аз моя обед и заедно, другарски, с много радост и прикрита болка залъгвахме стомасите си. Първа смислена дружба, взаимно споделена - чиста, сърдечна, дълбока. Напускайки бедняшкия дом, поемах с наведена глава край морето на север със свито сърце за безпределната несправедливост, която цари навред и която за всеки конкретен случай има свой образ и общо начало, потиснат и безсилен да промени своята и тая на Васкови съдба.

Двамата от целия клас нямахме учебници. По решение на учителския съвет, бяха отпуснати кредити за закупване на такива за най-нуждаещите се. Поради това, че двете по-малки сестрички на Васко получаваха, той бе отхвърлен. Със страх очаквах деня когато ще раздават учебниците. Създаваше се прецидент за помрачаване на нашата тъй хубава дружба. Дълбоко в себе си реших и аз да се откажа. търсех претекст. и той дойде.

Класната наставница г-ца Кънчева на шега запита кой повече заслужава тоя дар от двама ни. Единодушно всички се изказаха в полза на мен. Едва забележима сянка осени лицето на Васко. Той се свъзе и каза:

- Погледнато от много страни, предимство има Гошо - сирак, сам прохожда до Бяла и няма от кого да поиска, ако му се наложи да поиска извън учебното време и е по-добър ученик. Излишно е да доказвам. Негово е правото и се радвам, че ще му се помогне. Но... и не се доизказа.

Това се случи през първия час на един декемврийски ден. Вън препръс-

кваше първия сняг.Загледах се през прозореца.Ледения северо-източен вятър, който тази сутрин ме тласкаше по надолището към Обзор и пронизваше чак до костите ми,бе утихнал.Снежинките леко танцуваха,гонеха се и залепваха по замръзналата кал на пътя.Всяка предсещаща чакаше следващата да се прегърнат.Постепенно природата обличаше своята зимна премяна.Борех се и със себе си.Нетактичността на класната наставница,поставяше преграда между нас и за трашаваше чистотата и от двете страни желана дружба.В исказването на Васко имаше топлота,разбиране и нито нотка на завист,но същевременно достоен отговор на спонтано проявената злоба на класа към него."Но",то на края значе ше много.Врявата на класа не чувах,бях извън нея,със себе си,с Васко и бол ката която стана сянка на моята свръхчувствителност.След третия час класната ме извика в учителската стая.

- Ето учебниците,Гошо,започна тя и ми подаде един пакет доста обемист.

- Госпожице Кънчева,започнах аз,развълнуван,благодаря за вниманието Ви, но не мога да ги приема.

- Защо? възбудено запита тя.

- След днешната случка в клас,тия учебници ще отслабят прекрасната и искрена дружба между мен и Васко.На нея повече държа,отколкото на тях.Нека ги получи Васко.

- Как смееш да говориш така,Ти обиждаш учителския съвет.Хлапак такъв! Ти ще ме учиш какво да правя!Но аз бях обърнал гръб и тичах към коридора и не чух бурното негодуване на класната.

Следващият час имахме при нея.Тя влезе с пакета в ръцесърдита,наранена,разярена.Тропна с дневника по катедрата и в класа възцари гробна тишина.

- Деца,започна тя.През междучасието повиках Гошо Динков за да му предам учебниците,които учителския съвет реши да се купят и за него.Но съм възмутена от държанието му.Държа се крайно грубо,невъзпитано... и вече не слушах, не можах да чувам.Треперях от нервна възбуда и от обида.Не се стърпях,стана и започнах защитата си ,като я прекъснах:

- Да отказваш подаяние още не значи възпитание,госпожице Кънчева,при тов тъй шумно рекламирана.Аз много се извинявам,ако с нещо съм обидил някого,но то е било несъзнателно,от наранено честолюбие,каквото и ние сиромашките дец имаме.Докато вие ... и сълзи лицето с ръце раздирайки се от плач,неможейки повече ни дума да продумам.

Класната наставница онимя.Всичко друго не би смутило толкова,колкото отговора ми.Лицето ѝ пребледня.Жал премесена с очудване сковаха същността ѝ Повече от пет минути стоя като закована на катедрата.В стаята настъпи мъчителна тишина.Само хълцанията ѝ шибаха с жестока безцеремонност нетактичността ѝ.Смущението не ѝ даде възможност да намери подходящи думи,за да изглади създалото се положение:Сините ѝ очи покрити с голями черни мигли овлажняха.Бях оптрел чело в чина и плачех.Васко ме успокояваше.Чух стъпки да се доближават

до нашия чин.Бехме на последния.Ръката и се плъзна по разчорлената ми коса.Вдигнах очи.Срещнах тия на госпожица Кънчева,набъбнали от сълзи. С порив на майчина любов,тя ме прегърна,целуна по бузите и бавно,дълбоко развълнувана се върна прикатедрата,взе дневника и напусна класната стая. След нея,нарамих торбичката и като стрела се спуснах по познатия път към Бяла.Бях стигнал до морето,което се бунтеваше и голямите двуметрови вълни яростно се блъскаха в брега,пенеха се,поемаха отново водната стихия,за да връхлетят отново върху брега под мрачния поглед на небето.Аз се тръшнах по побелялия пясък облян в пот от вътрешен огън.Вятъра набиваше по челото ми бялите кристалчета,сякаш да ме разхлади и заличаваше следите по изминатия път.Обзор се губеше зад бялата омара,сгушен под връх Казак,като гимия в пристан.На преден план,на сиво-пепелявия фон,се люлееха оголените клони на трепетликите в двора на стопанство "Тича", като сянки на нощни призраци, а сухите им превърнати на скреж блестяха всред белите сипеи.Там до тях,под техните гърчове бе дървената барака на семейство Велеви притисната от студа и немотията.

- Свърши се,почти изтенах,а вятъра го отнесе и не достигна до ушите ми,всред болка,смут и обърканост.Това е края на моите мечти.Сбогом,Обзор,училище и ти Васко. И трескаво търсех оправдание от постъпката си, заостреики чуждата вина,притиснах. Станах и загледан в невидимото направих няколко крачки заднишком и преди да се обърна,съгледах сянката,която бързо приближаваше.След миг запълхтян пред мен застана Васко.

- Гошо,еле,моля те,ела в училище.Търси те директорът.Иска да те види.Помислих,че си у дома и най-напред отидох там.Бях решил да те настигна и върна - рече Васко и глухо се закашля.Хайде,моля те,да се върнем.

- Не,не Васко,започнах аз,срам ме е,разстроен съм.Моля те,кажи,че не си ме настигнал.Излъжи за мен в името на нашата дружба.

- Аз знаех,че няма да се върнеш,знаех,но се чувствам задължен.Ти... ти постъпи така само заради мен.

- Не се измъчвай,Васко. .... Не заслужава, не! За нашата дружба!

- Ти си... хвана ме за ръката,погледна ме в очите и дълго съсредоточено ме гледа,в който поглед имаше и любов и възхищение и състрадание, без да се доизкаже.С него той каза всичко,което езикът премълча.После ме раздруса леко,сведе очи надолу,обърна се и бавно се запъти към сянката на трепетлика. Гледах го докато се сля с бялото вало.

Вятърът бе поутихнал,когато поех към Бяла обвзет от тъга и болка, а снежинките все така плахо и безгрижно кацаха по мене.

Прибрах се у дома умислен,опечален и загрижен.Мама ме отрупа с въпроси.Разказах и всичко.Успокой се,сине,рече тя,всичко ще мине и ще се забрави и се вгледа крадешком в мен,за да види какво впечатление ще

ми направят думите и.Не вечелях Бързах да си легна.Мама се разстревожи.Не яде и тя.Дълго време седя умислена пред камината.После изгаси лампата и си легна при мен.Немигнах цяла нощ.Тя също,На сутринта ме покани.

- Хайде,синко,време е за училище,а вън е толкова студено.

-- Срам ме е,мамо,няма да отида днес.

- Ти знаеш,синко,рече тя и облак осени лицето и.

На следващия ден също не отидох.Тя се опита да ме убиди,че постъпвам не правилно.Продължавах да упорствам.Ледена бучка застана на гърлото и.Но не ме насили повече.Бе събота.След обед се прибираха от Обзор и другите белен-ски ученици.Привечер ме посети братовчед ми,сина на леля Мария.

- Гошо,започна той,класната наставница заръча,ако не си болен,в понедел-ник да дойдеш на училище.Нека забрави,каза тя,за случката.Вината е моя,не-ка той не я увеличава.

Решението ми да не се завърна започна да се топи като пролетен снег.Сра мът и обидите отстъпиха място на самообвинението.Имах достатъчно време да притегля на везните вината на страните. Все по - очевидно се очертаваше детин-щината ми.Тя не ми подхождаше.И все пак,обидата,робжба на моята свърхчувст-вителност,още тежеше върху нараненатa ми гордост.

В неделята учителите от Обзорската прогимназия лешили да обиколят уче-ниците си в село Бяла.Най-напред посетили синът на леля Мария,който бе уче-ник в трети клас.Питали и за мен.От разговора разбрали,че сме братовчеди.

- Ние малко знаем за него,започнал директора Асен Големанов.Имаме досега впечатления и никакви сведения.Изненада ни със своята чувствителност.Отбяг-ва игрите,обичан е от другарите си и е винаги замислен.Коректен е в отноше-нията си и при това добър ученик.Бихте ли ни казали нещо за него,за неговия живот,за семейните отношения?

Леля се замислила, ~~помълчала~~ помлчала доста,колебаейки се доста дали да открие тай-ната и започнала:

- Това дете е рожба на несретата.Рожденната му майка ми е сестра.Той не помни ~~баща~~ баща си.В една нощ загиват всички негови блиски.Осиновен е от негов чичо,пръв братовчед на баща му.Живя в неведение и радост до деня на негова-та смърт.... Бях принудена да му кажа,че е опасно да разпитва за миналото майка си,да се примери с настоящето,без да човърка ранното си детство.Той ч ме разбра,но от този момент напълно се промени.Отбягва другарите си,търси уединение и винаги е с майка си.Започна по-редко да ни посещава,нищо не приема.Не се смее,не пее.Не е жизнерадостен.

- Не се ли опитахте да го осведомите за истинското му положение?запитал директорът.

- Един месец по-късно му разказах всичко без подробности,главното,същес-твеното.Имах предвид при втори случай да изясня останалото.Отиде си с на-ведена глава,с плувнали в сълзи очи.Нищо на запита,мълча,унесен нейде далеч

в своето минало.По късно издебнах удобен момент да продължа мъчителния разговор,за да му помогна и го изтръгна от унеса,но той ме прекъсна.

- Лельо,това което знам е достатъчно за да не ми дава покой.Съжали се над мен и не увеличавай страданията ми.Млъкнах поparена,атой потъна в мисли.

Директорът и класната наставница Кънчева се отправили у дома.Посрещнала ги мама,зарадвана.Тя изживяваше своя дял от вътрешната борба,която ме разпъваше през последните дни,мълчаливо и търпеливо,уверена че ще намеря правия път.

- Особен е моя син,започнала тя,откак останахме без подкрепа и упора.Много е чувствителен и от никой нищо не приема.Не му се сърдете за случката.

В този момент влезнах в стаята с двете стомни пълни с вода,без да зная че имаме гости.Изненадан и смутен,смених на няколко пъти боята на лицето. В първия момент бях готов да оставя стомните и да побегна,но бързо преудолях смущението,поздравих засрамен учителите си.

- Ела,Гошо,ела,продължна директора Асен Големанов,носим ти една много приятна новина.Дано да се зарадваш. В Обзор има един бакалин,продължи той, който търси момче,което да му помага в магазина извън училищните занятия. Помоли ни да му налерим някой добър и честен ученик.Ние с класната ти наставница се спряхме на теб.Ще ти подсигури храна,облекло,и квартира и средства за училище.Виждаш сам,че майка ти не е в състояние да задоволи нуждите ви,а ако част от тях поемеш ти,поне онния които се отнасят до теб,ти ще я облекчиш,ще и помогнеш.Е,щажи,съгласен ли си?

Погледнах мама.Чаках нейния отговор,но тя не разбра умолителният ми поглед.А предложението разплиташе сложния възел от грижи и нужди.

- До сега не съм се делил от мама,започнах аз и мисля че тя ще страда, много ще тъгува по мен.Право да си кажа,не бих искал да я натъжава.

- Така е,детето ми,но най-важно за момента е да учиш.Моята тъга бледнее пред твоите ежедневни мъки,обади се мама.За тебе е по-добре да останеш там и за мен,че ще се разстовариш от непрекъснатите страхотии последица от ежедневното ти прехождане.Все пак,аз не настоявам.Последен имаш думата ти.

- Добре,приемам,господин директоре,смирено отговорих.

Напускайки опушената и бедна стая,директора добави:

- Утре,с най-необходимото,ела сутринта при мен.Ще те заведа при търговеца,за да те представя.Ни дума повече,ни намек за случката,която аз със своята болезненост бях превърнал от буква на камила.

-- 15 --

Заживях нов живот изпъстрен с новости.

Сутрин отивах рано в магазина и щом чуех звънеца,прекосявах улицата и влизах в класната стая.Всяко междучасие бях на разположение на моя благодетел,а след свършване на училищните занятия,заемах местото си зад тезгяха,

което напусках около девет часа вечерта,за да се прибера в новия дом,където в антрето бяха ми подредили малко нарче.Спях ли?Умората ме приспиваше.Стараех се да задоволя своите господари и в къс срок усвоих работата в магазина.Пъргав,енергичен и схватлив,скоро спечелих сърцата им и благоволението на клиентите.Бързо добих веселия и темпераментен нрав.Някак неусетно потулвах мъката откъснах се от миналото и всецело се отдадох на настоящето,където като попивателна поглъщах маниери и похвати да пчеля клиенти,удовлетворявайки желанията им.След новата година върнах се самостоятелно поемайки изцяло работата в магазина.

Но нито за момент не забравих своя дом.мама и болката и.Лишен от красиво детство поради обстоятелствата,много преждевременно зачетох романа на живота и се сблъсках с прояви несъвместими с моите детски представи за него.С всеки изминат ден навлизах все по-дълбоко в неговите подробности,където покварата бе пуснала широко своите пипала.Мислех,че я познавам,а бях видял само сянката ѝ.Тя имала много образи.Години през които воювах за своето бъдаще,се характеризираха със своята политическа раздробеност,отблъскваща разюзденост в нападките,користолюбие,егоизъм,лъжа,недоимък. Всеки се занимаваше с политика.Беше ли признак на висока гражданска съзнателност и култура?Не!Само бедата и пропъста ги принуждаваха към търсене на спасение чрез промена.Контрастите бяха голями.Ниските инстинкти доминираха.Низостите се представяха за добродетели, лъжата за истина.Кръчми,кафенета,бакалници се пълнеха през зимните месеци с мъже незаети с земеделски труд,където започваха безконечните спорове за право,справедливост и начините за тяхното възстържествуване.

Нашият магазин бе свърталище на пладнарите в Обзор. Чорбаджията минаваше за прогресивен и ревностен защитник на онеправданите.Тук се надлъгваха лидерите им.Взимаше участие и той.И знаеше как да гъделичка.Те и техните семейства пълнеха касата му,а тия които нямаха,той ги финансираше давайки им на кредит, за да ги събере в двоен размер през лятото.Когато пък се случеше в магазина да се задържат комунисти,той ставаше комунист.Нищо не му пречеше да възхвалява сговористите, които бяха на власт.Бе с всички,против всички и само за себе си.

Бях ням свидетел на тия спорове и маневри.Постепенно висотата на която бех изкачил своя чорбаджия,започна да се топи.Непостоянството му го въвличаше в блатото на непочтеността,която,уви с всеки изминат ден все по-ясно съзирах. Бе ми болно.Отново безспокойството ме споходи.Дълго размишлявах вечерно време върху опасността от покваряване.Моето задължение към чорбаджията бе да защищавам интереса му,но кой ми даваше право да ставам съучастник в неговите гнусни бежи и то безогледно от всички.Аз се бунтувах ,но не изразих открито бунта си.Започнах да се оглеждам и да търся спасение от затъването.Бях на кръстопът. Клонех към решението да го напусна.И щях,ако не ми се притече на помощ един чудак.

Той бе постоянен посетител в магазина.Идваше още щом отвореха,сядаше до разгорения мангал от който черпеше топлина поради липса на своя,където закусваше,обядваше и не редко вечераше.Храната му се състоеше от един хляб, 100 гр.сирене или толкова халва.Пристанищен работник около 25 годишен,облечен в дрипи,с дълга брада,непочистен от нейното покарване,с коса замърсена и сплетена,живееше насила, без семейство и без желание да го създаде. Млад,в разцвета на своите възможности,бе се предал на отчаянието и чезнеше под ударите на несправедливостта,без опит да се противопостави,да се бори, да воюва за по-честит и сносен живот.Седнал до мангала с часове не отронваше дума.Много често останал сам,загледан в една точка,забравяше се,унасяше се в мисли,а видът,изражението на лицето му издаваха,че е в плен на някаква несрета,тъга,която бе хвърлила своята сянка върху неговото съществуване. Подиграваха му се селяните,подмятайки му обидни думи,но той не се трогваше, не реагираше.Само сбръчваше челото си,белег за съзнателно поглъщане на предизвикателствата и продължаваше своя нам полет в своите мисли.Очудваше ме търпението му.Страдах и ми бе болно за него.Той страдаше,защото бе необходимо да удвояват болката му.

Сиромашията бе яхнала селяните и те пъшкаха под тежестта и подобно на кранта под тежък товар.Нуждата ги караше да търпят благоволението на моя господар,понасяйки с прикрита злоба зад пресилена усмивка своенравните му капризи.Той артистично подчертаваше своята благородна постъпка и безсъвестно ограбваше жертвите си.Веднаж,непонятно за мен защо,ми нареди:

- Никому няма да даваш на кредит,без изключение.Дори и с бележка от мен, разбра ли? и излезе.Бе неделя.Останахме в магазина с Асен Денев,той седнал до мангала в свойствената си поза и място а аз зад тезгяха.Сините му кротки очи се спряха изпитателно върху мен.Дълго ме гледа.Бледите му устни закрити зад буйни руси мустаци,се размърдаха.Гласа му бе нежен,топъл,галещ.

- Е,братлето ми, а сега? започна той.С каква тежка задача те натовариха!

За пръв път ме наричаше"братлето ми".Не се доизказа.В магазина влезе старец,брадясал,с разстроено лице.Молеше за килограм сол на кредит.Не му дадох.Не можах,допусках че е проверка.Излезе си с наведена глава.Останахме пак двамата.Седнах и аз до мангала.Той бе забил поглед в него.Упорито мълчеше.Дълго никой не наруши мълчанието.Бях се замислил и неусетих кога е дошел бай Никола,бащата на моя другар Васко.

- Уууух,че лошо време на вън.Студът всичко е сковало,рече бай Колю и седна до нас на свободното ниско трикрако столче. - Гошо,продължи той,моля те,дай ми един килограм захар,сол,един килограм гас и пет хляба.

Станах,знаех че той няма пари,но да не му дам,това значеше да лиша от хляб семейството му,моя другар Васко,който от няколко дни бе на легло.Приготвих всичко и се умислих.Тевтерчето му лежеше до паланзата разтворено. Колебаех се какво да предприема.Заповедта бе категорична.

- Защо се умисли,Гошо?? чух гласа му.

- Преди половин часГраматиков му нареди никумо да не дава на кредит,вместо мен,отговори Асен Делев.С основание момчето се колебае.А има добра душа.

- Тъй ли? И за нас ли важи тая забрана? - запита бай Колю.

-ДДа,гневно отговори Делев, и за нас,бях тук и съм свидетел на категоричното му нареждане.В тоя момент прекрачи прага чорбаджията.

- Граматик,започна бай Колю глухо,кротко,бавно,а в тембъра се долавяше обида,наранена гордост,наредил си на момчето да не дава никому на кредит.Мислех че по тоя въпрос съм се разбрал с теб.Години наред през зимния мъртав сезон си ме финансирал за да спася децата си от гладна смърт,а когато работя плаща това което съм взел,дори в двоен размер за да не търпя унижения като тоя.Никога не съ реагирал на престъпния ти маниер,защото съм съзнавал зависимостта си,но не и глупостта си.За глупци смятам всички и пияни като паяк бедняшката ни шръвчица.Но ще се задавиш.Повишавайки гласа си,добави.Ти си изедник,ненаситник и не ще заблудиш никого с громките си фрази,чиято дързост отстъпва на престъпните ти дела!Взе тевтерчето от тезгяха и се насочи към изхода.

Вместо да отговори на бай Колю,чорбаджията се доближи гневно до мен,удари ми една силна плесница и добави:

- Защо не си му дал,бе хлапак?Ти нали знаеш моето положително отношение и уважение към него?Обръщайки се към посетителя,продължи - Верно е,бай Колю, че му наредих,но той се е престарал.Не веднаж съм му напомнял,че ти и някои други като теб,не попадате под общия знаменател.Извинявай,това няма да се повтори.Кажи от какво се нуждаеш?

- Благодаря,от нищо вече.Стига съм пълнил джобовете ти с моя пот.Ще отида да пълня на друг,щом няма друг изход за сега.А плесницата на нещастното чуждо дете е подла хитрина и зле осъществена маскировка-и бай Колю напусна магазина,хвърляйки съчувствен поглед към мене.След него тръгна и Граматиков и при ди да преклачи прага,обърна се и повтори предишната си заповед.

- Това което ти казах,остава в сила.Никому!Разбра ли? - и хукна да догони бедния но честен Васков баща.

Асен Делев вдигна наведената си глава и спря погледа си на мен.Очите бяха червени.Дива ярост бе заседнала в тях.Дълго ме гледа без да отмести пъгледа от мен,нито аз от него замръзнал в това положение в което получих с нищо незаслужената и неочаквана плесница,вкаменен,блед и потресен.След това се втурна към мен,силно ме притисна до себе си целувайки ме по лицето,челото,косата,където му попадне,а в промеждуците шепнейки: - Горкото дете,нещастното дете,о,милото ми братче,с един глас пълен с нежност,състрадание,галещ като кадифе.Неочакваната ласка и съчувствие ме разнежиха.Не издържах на тая нежност,заплаках и се оставих да се топя в нея.

От тоя ден виждах Асен Делев в друга светлина.С нетърпение очаквах да свършат училищните занятия,за да се прибера в магазина,където и той ме очакше приведен над разгорения мангал глух,ням и сляп за околните.Само аз усещах пламака в очите му,който ме парваше и вдъхваше нови сили и вяра в бъдещето.

В тия студенидни зимни следобедни часове,много често оставяхме сами. Разгърнах се,разказах му своето минало,своето нещастие,своята съдба.Излях болката си з седнала в детското ми сърце.Споделих и колебанията които напоследък не ми даваха покой и ме разпъваха.Слушаше търпеливо,задълбочено,а сините му кротки очи искряха и стопляха със своя жар осиротелата ми душа.

- Много си изпатил,братлето ми.Още си в началото.Несретата те е тласнала напред в опит и размисъл.Но... не забравяй майка си!Отплати ѝ се.

- Никога,бате Асене,никога! - прекъснах го аз.

- А безобразията на Граматиков нека не те похабяват,продължи той;ти бъди честен в рамките на възможното.Не се подавай на тях,но не се бонтувай открито срещу тях.Рискуваш да останеш на улицата и без възможност да опознаеш всестранно живота.Не те съветвам да го напуснеш.Бъди скрита спирачка в действията му.Ти можеш и трябва.

Все повече и повече се превързах към него.Много! И тъкувах,ако не го намерях седнал край мангала на обичайното му място.Колко смисъл имаше в неговите разкази и съвети,как са ме галели неговите думи!Колко трепет съм изживявал вечерно време,когато възпроизвеждах чутото.И неусетно свързвах себе си с тоя чудак,когото обикнах с цялото си сърце.И защо ли?Той съумя да ме прекътае в своя мир,да се доближи до мен непринудено,без корист,умело напипвайки тънките струни на жадуваното за ласки и внимание сърце,да прозре болката и да ме научи как да я лекувам.Не виждах вече дрипите по него и отблъскващият му външен вид,а човека,истинския човек с необхватно добряшко сърце.Той ми помогна да си изградя свой мир,свой начин на живот.Научих много неща,такт и похват,непосредствено извлечени от конкретни случаи,давайки ми възможност сам да се добера до правилния извод.

- Защо търпиш обидите на селяните,бате Асене? - веднаж го запитах.

- Най-добрия отговор в тоя случай е мълчанието и презрението.Това е най-разумната и правилна защита.Всяка друга ще ме доведе до изолация,съпроводена с всички убийствени последици,особено без закрила и подкрепа като мен. Нашата дружба не остана скрита за моя господар.

- Е,Гошо,подметна ми той,да не би тоя просек да те подмамва?

- Дори да се подам,той няма да приеме.

- Знам ли!

- Но аз знам,бате Митко,и няма да укрепвам дружбата си с престъпление.

Той хвърли бърз,разгадаващ и очудващ поглед и нервно засмука цигарата си.А мен ми стана болно,обидно и още повече се превързах към тоя "просяк"

Дните се нижеха,дружбата ни заякваше.Б е 9 часа вечерта.Вън бошуваше снежна виелица.Вятърът напираше по прозорците и отвеваше снежитките под прага на вратата.Бяхме сами,Трябваше да се прибирам,а не ми се ставаше. Жал ми бе за него.Бе гол като мен.Той прочете мисълта ми.

- Да ставаме,Гошо,не е ли време за затваряне?Кой ще дойде по това време за покупка,рече той.

- Да постоим още малко,бате Асене,необезпокоявани от никого.Драго ми е да съм с теб,пък ако ще и тук да осъмна.

- Разбирам жертвата ти.И много ти благодаря,започна той.Ти си всеотдайно същество.От где се намери в теб толкова жертвоготовност!

Изчервих се,поласка ме неговата констатация.Та кой до тоя момент ме бе похвалил?Не жадувах ли и аз като всеки друг за честна,излязала направо от сърцето пахвала?Той забеляза смущението ми.Бях седнал срещу него на мангала.

- Мъката,Гошо,несретата учи човека,очовечава го.Ще разбере ли някой друг който не е теглил моето тегло!Не,Никога!Който не е изпитал тежеста му,не може да определи стойността му.Колко е ценно да даваш и то тогава,когато нуждата е най-голяма.Необходимо е тънък усет,за да определиш момента.То е изкуство А ти го притежаваш.С теб може да се общува като с равен.Да,животът ти,преждевременното ти задълбочаване в него са изострили твоя усет и са оформили богат и критичен ум.Помълча малко,протегнал ръце над догарящия мангал вдлъбен в себе си.От дълго те наблюдавам,ако щеш изучавам незабелязано,упорито,стъпка по стъпка,с една упоритост,търпеливост и те нося наред с моите грижи,неприятности.Онова което търсих да открия,ти сам по стечение на обстоятелствата ми разкри и ускори моите изводи.Несъмнено,твоето минало е дало отражение върху настоящето.Вече не ме учудват свойствените ти отношения към всички,пропити с такт и облечени в достойнство.Сравнително си малък,но няма случай който да съм наблюдавал,да не си се справил с изомителна точност и правдивост.Пълзенето,което е чуждо за теб, е опасно за младия човек.То го унижава,убива неговото достойнство.Оцапва го.Губи тежест в очите на околните.Ветрее авторитета му.Авторитет построен върху страх и зависимост е преходен и кух.Пионките винаги се движат преднамерено,унизително угодничество.Затова всяка крачка в борбата за хляб,трябва да се пресмята и да не сеи простира извън допустимото.А това налага човек да е надарен с чувство на мярка.Ти за щастие я притежаваш.

Въглените в мангала бяха покрити с тънък пласт пепел.Двамата бяхме проточили ръцете си над него и двамата извън него някъде далеч,всяки със своите мисли загубили престава за място и време.Върна ме неговия мек приятен глас.

- Заслужаваш похвала за достойното ти държание.Но за съжаление,прекалената ти чувствителност е сериозна опасност за бъдащето ти.Пази се от преждевременно похабяване.Намери сили да се преборишс нея.Всеки изминал ден ще ти донася нови огорчения.Пропъста между твоя свят и действителния,ще се увеличава.Не изживявай толкова трагично това.Намери упора в себе си и крачи с вяра напред, че утрешния ден ще бъде по-добър от днешния.Много си малък и не си в състояние да се бориш сам срещу недъзите в обществото.Много са които идват до същия извод.Като поодраснеш,общо,всички задружно на борба срещу тиранията и безправието.До тогава довери се на твоя самороден безобиден практицизъм.Ще изплуваш

убеден съм в това.Жертвата,която слабия прави за да натрупа опит и знания е оправдана.Моят опит ме е научил да жертвам и да се помирявам с тая жертва,щом крайната цел която гоня е благородна.Трупам и злоба.Ех,немога да се отърся от тоя червей,който разяжда същината ми.Но,надявам се да я впрегна в работа,да я оползотворя като оръжие, а не като стимул.А сега я спотайвам,колкото и да е срамно,все пак е редно,естествено.Грозно е когато тя се загнезди у силния.Приюти ли той и ненаситността,зверския му лик е завършен.Обикновено силния е хищник.Твоя чорбаджия е най-близкия и ярък пример. Тая невиждана експлоатация на детския труд срещу парче хляб е маслено петно върху съвестта му.Но той си затваря очите,защото така му е удобно.Алчността го заслепява и озверява.

- И все пак,прекъснах го,ако не бях дошел при него,не бих могъл сравнително рано да си отворя очите,да надникна в живота където калта притъпява бляската.Пътя по който вървя,черен,кален,облян в сълзи е трамплина,необходимо стъпало по стълбицата на познанието.

Изненадан,той отправи остър,изпитателен поглед върху мен. Изгорях остротата,настръхнал готов да се браня.Тя се притъпи,омекна и преля в тъжна мекота.

- Не искам да те настройвам срещу твоя благодетел,продължи той.Но бъди трезвен в преценките си.За трамплина си прав.Поне за момента няма друг изход.В случая твоята упоритост ще извлече полза.Но не се помирявай с тая зависимост.Воювай за свободата си.Като я извоюваш,предложи я за по-голяма цена за да изкачиш още стъпала.Този е твоя път.Никога в крайна сметка не забравяй свободата и мизерията.Добродетели има там,където има глад,мизерия, беднотия,мъка.Сега е така.Бедността винаги е по-съчувствена и жертвоготовна Но ти не губи вяра в човека.Той ще промени нещата.Твоите първи стъпки в живота са разочоровани.Не губи кураж.Провирай се,набирай впечатления,задълбомавай се във всичко.Помагай колкото можеш и никога не забравяй,че ако изпразваш, отвсякъде ще бъде изгубено, след теб има хиляди.Доброто начало нека те ръководи.Към справедливостта прибави и злобата към самозабравилите се.Както казах,нека ти бъде тя оръжие и никога,никога цел.Тук той извади часовника си,стар турски часовник със сребърни капаци.Наближаваше полунощ. Мангала бе догорял.

- Да вървим,Гошо.

- Къде,бате Асене?

- Да спим... и стана. Последвах го.Загасих лампата,заключих и закрачихме по побелялата улица.Севернякът шибаше гърбовете ни покрити с по една риза и сако.Кафенето насреща бе пълно с посетители.Хвърлихме бегъл поглед към него и отминахме.бързешком,превити на две.Достигнахме къщата на моя чолбадж

- Лека нощ,Гошо.

- Лека нощ,бате Асене.

И пое назад по улицата като сянка,гологлав,превит,тласкан от вятъра в тая мразовита нощ,към своята кучешка бърлога,без топлина и светлина,наблъскана със сняг.Гледах го,докато вятъра го отнесе.

Скъпия ми приятел,каква ли мъка тегне в душата му!

Завърших прогимназия.Васко отдавна бе прекъснал образованието си и бе изпратен от баща му в село при дядо му,за да възстанови разклатеното си здраве.Дружбата ни прекъсна.Той изцяло бе изместен от Асен Делев.Делев нямаше вече свободно време и не можеше да разговаря с мен,както през зимните студени дни.Задълженията му го приковаха към пристанището,където от тъмно до тъмно мъкнеше пълни човали дървени въглища и товареше закотвените чуждостранни и нашгимии.Късно,вечерно време идваше да магазина,купуваше каквото му е необходимо за ядене и бързаше да се прибере.Превързаността ми към него растеше.Вече аз отскачах до кея след като затворехме магазина и лунна светлина,опрян един до друг,преказвахме до насита под лекия повей на морския ветър седнали на пясъка или в някоя от товарнита лодки,леко полюлявани от дишането на морето.Често навлизаме с лодката навътре в него и се любувахме на тишината,самотата и красотата на юнските нощи.

- А сега,започна той веднаж,когато бяхме се изравнили с нос Св.Атанас,лениво гребейки с тежките гребла моторната лодка на шаблата,какво възнамеряваш да предприемеш?Прибра греблата в лодката - вече завърши прогимназиалното си образование,успешно изкачи първото стъпало на познанието.Мислил ли си затова? И начака отговор.

- Нищо не съм решил,бате Асене,отговорих след кратко мълчание,Безсилен съм да намеря изход.

- Ти трябва да продължиш образованието си,на всяка цена,Гошо.А за да можеш трябва да се явиш на приемен изпит в Бургаската гимназия,да го издържиш и да си запазиш правото да се запишеш наесен.Без тоя изпит пътя ти ще бъде препречен към средното образование.

- Няма почти никаква надежда да продължа изпитни разноски, а пари за експерименти. нямам.

- Нищо не се знае,в момента не мисли за друго освен,че ще продължиш.За да бъде факт,приеми изпита.Има препятствия,които трябва да преодолееш.Няма време за умуване.Дните са преброени.Иди!Пари ще намерим!Ти само реши!Аз настоявам! След това двамата ще търсим изход.Има време,месеци,сега иди!И добре се подготви. Заживях с мисълта за изпита.Готвих се усилено.Дойде последния ден за заминаване.Б е привечер.Издебнах момента,когато в магазина нямаше клиенти.

- Бате Митко,обърнах се към моя чорбаджия,моля те,да ми разрешиш за няколко деня да отида до Бургас,за да се явя на приемен изпит.

- Защо ти е тоя приемен изпит? - запита ядовито.

- Възнамерявам да продължа образованието си.

- Ти? С какво?Къде?

- Още не знам,но ще намеря изход.Моя мечта е да уча.Не виждам,че не ще мога да я изпълня.Утре трябва да замина.

- Не мога да те възпра,бе лаконичния му отговор и с това изчерпи въпроса. Но даде ми да разбера,че е недоволен от моето решение.Искрица от надежда блесна в мен,че ще посрещне с радост новината и поеме своя дълг изпълнението и.Но той остана ням и студен към нуждата.

На следващия ден парахода за Бургас тръгваше в 11 часа от пристанище Бяла.Разполагах с малко време,за да разреша паричния въпрос.Наведох глава и излезнах от магазина.Облекох в къщи кърпените панталонки и поех към Бяла да търся,да моля за пари.Видя ме Асен Делев.

- Къде,Гошо?

- Отивам до Бяла.

- Защо?

- Да видя мама.Утре заминавам за Бургас.

- А Граматиков даде ли ти пари?

- Замълчах.Наведох очи засрамен,като че ли моя бе вината.

- Знаех,че така ще постъпи,почакай,рече той,отиде до бараката си,върна се по бански гащета,гмурна се в морето,изми се от въглещния прах и тичешком се върна при мен.

- Ела,ела в моя дом,рече той и ме загърна .Последвах го.Малка дървена барака послана с ръженица,върху която бе опната изпокъсана черга,а друга скъпана грижливо покриваше изгладено правилно дърво,служашо за възглавница и няколко пирони по стените на които висяха окъсаните му дрехи.Между дъските имаше пролуки затиснати с парцали,книги и ръженица.Той бързо се преоблече и нареди.

- Почакай ме тук, или на кея,няма да се бавя,но докато не дойда,няма да тръгнеш.Разбра,нали? - и пое към селото.

Седнах на кея умислен и загледан по посока на морето.До мен незабелязано се доближил бай Никола,Васковия баща,почернял,гол до кръста.Забелязах го преди да седне.

- Добър вечер,бай Колю.

- Добър вечер,момчето ми и седна до мен изморен,унил,разстревожен.

- Как е Васко,бай Колю,обажда ли се?

- Васко не е добре.От три месеца в Искрецкия санаториум.Нямам възможност да отида да го видя.Работно време.На ден работя за два.А ми е мъчно за него, много ми е мъчно.

Замълча.Съчувствах му.Знаех,че туберколозата неумолимо разяжда белите дробове на моя другар.Не наруших мълчанието.И двамата в мислите бяхме при него,безсилни да му помогнем.

- Кучешки живот,Гошо,злобно поде бай Колю,безправие,мизерия,болести.Живота ми е черен и ако не бяха тия след мен,не бих мислил,бих отмъстил.

Появата на Асен Делев прекрати разговора.

- Ето ти 300 лева,Гошо.рече той.Смятам,че ще ти стигнат.Ще ми ги върнеш, когато можеш.Рисковано е да търсиш.Възможно е да не намериш и тогава пропада всичко.

Аз се двоумях,той настоя.

- Вземи ги,братлето ми,вземи ги,затова сме приятели.А приятел в нужда се познава.

- Не ми са нужни толкова пари.Стигат ми 50 лева,защо 300!

- Не,не,вземи всичките,настоя Асен Делев,ти си гол,бос.Прекарай тия десет деня добре,като всички,забравил липсата,нищетата.Почувствай силата на парите и си купи панталон,риза,обувки,чорапи.Налага се в града да бъдеш стегнат.Самочувствието е друго.Ние трудно понасяме състрадание.Боли ни.Вземи,вземи ги и ми натъпка насила парите в ръцете.

Благодарих му за щедростта и отзивчивостта,поех за село Бяла покрай мерето умислен и озлобен.Година и половина бях работил при моя чорбаджия,върших всичко в магазина и извън него.Всяка сутрин разкарвах хляб по вилите и ресторантите,а два пъти седмично отивах на 15 километра впрегнал мършаво конче в двуколка натоварена с хляб,цигари,халва,сирене,мармелад и др.стоки,където пристигах около залез слънце,когато трудоваците привършваха работата,разпродавах стоката и поемах обратно.Прибирах се в Обзор посред нощ,минавайки през гори,села,гробища.Веднаж ли съм трепвал от зашумоляването на някое животинче край пътя?А щом наближавах стръмните склатове на в."Козяк",обрасли с вековни букове, край които минавах,сърцето ми се свиваше от страх.Навлизах в тунел от дървета,където бе тъмно като в рог.Пред мен се занизваха разказваните от мама приказки за зли духове,самодиви,талъсъми,змеюве и колкото да бях убеден,че това е мит,фантазия,все очаквах,че ей сега,някой ще се изпречи пред мен,ще ме сграбчи в лапите си,или пък без да усетя,ще се качи някой талъсъм в колата придобил образа на куче,петел или жена.Ужасен,вкаменен от страх,взирах се напред в тъмнината,без да се обръщам назад и чак когато месеца ме обливаше със своята студена светлина,отдъхвах постепенно,възвръщайки спокойствието си.А колко пъти бури и поройни дъждове са ме сварвали на открито!И защо?Срещу какво?За залък корав хляб,който нито веднаж не седнах да го изям на софрата със семейството му.Винаги в ъгъла на антренцето,сам,унизен,насищан с остатъци.Всичко това понясах примиренчески,жертвайки се в името на една гонима цел - образование.И въпреки това не ми тежеше.В мъчнотиите бе моята стихия.Те ме увличеха.Но тая вечер ми дотегна.Толкова ли не заслужавам 300 лева,та трябваше да ми се притича на помощ Асен Делев,който робуваше за 30 лева на ден?Бех смутен,жестоко наранен.Обхвана ме яд,гнев,на него и на всички като него.От благодетел,в съзнанието ми той се превърна във враг,експлоататор,ненаситник.Аз го развенчах....

ооо 00 ооо

Бе тиха, топла юлска нощ. Листата на трепетликите в двора на станция "Тича" едва шумоляха, шепнеха си, когато минах покрай тях и се отправих към кея, където обикновено се виждахме. Той бе там, вперил очи в тъмата, замислен и загрижен. Седнах до него. Притисна ме до себе си и продължи да гледа безкрайната морска шир. Морето бе тихо и гладко, като огледало. Безброй звезди се оглеждаха в него. Тук там игриво рибки разкъсваха повърхността, скачаха във въздуха, цамбуркаха отново във водата и образуваха концетрични кръгове, които един след други се гонеха, без да се достигнат. Слаб ветрец подухваше от сушата. Всичко бе утихнало. Чуваше се глух говор, ехо откъм гемиите, които бяха хвърлили котва през деня и бе започнало товаренето им с дървени въглища. Те бяха доста навътре, но нощния мрак лъжеше човешкото око и човек добиваше впечатление, че са близко, на хвърлей.

Хоризонта се бе изместил близо до нас, а опрени на него губиха своите контури закотвените гемии, едва уловимо олюлявайки телата си. После съвсем изчезнаха нейде отвъд хоризонта и само светлината на едва се проточваше на тънка златна ивица до брега, пречупвана от слабонадигащата се снага на морето, преди окончателно да се успокои и заспи. Валсовата мелница на Димови, която нарушаваше нощната тишина с ритмичното си тракане спря, Угаснаха и лампите в нея. Щурците все по-рядко се обаждаха. Жабешкия концерт бе заглъхнал. Завързани до кея една до друга беха проточили тела петнадесет товарни лодки и една моторница. Морето дишаше спокойно в своя сън и с дъха си разместваше миден черупки, които леко подрънкваха с една чудна напевна мелодия.

Ний мълчахме и не смеехме да наруша мълчанието. Чувствах ускореното дишане на сърцето му, на това голяма човешко сърце.

Гошо, започна той, имаш ли желание да странствуваш, да се почувстваш свободен, равен на всички, да видиш страната на неограничените възможности, да се наситиш на наука, за каквато жадуваш, да се отърсиш от всички грижи, които преждевременно те състариха?

Искам, но немога и не трябва дори да мечтая, бате Асене. Ти знаеш моите задължения. Оставил съм майка, която разчита изключително на мен, чието сърце е вледенено от страх да не я изоставя, да не проявя неблагодарност, да...

- Имаш право - прекъсна ме необичайно за него: Имах предвид, че едно нещастно минало не лишава от възможността за едно щастливо бъдаще. Все пак искаше ми се да промениш с един замах съдбата си. Ти заслужаваш по-добра участ. Много ми се искаше, но...

--

Замълча и ме притисна по-плътно до себе си, вперил отново поглед към мъждукащата светлина в морето, нервно потрепващ. Не бях го виждал никога такъв - сериозен, съсредоточен, готов всеки миг да скочи, да се понесе.

- - Гошо, започна той, без да се обърне към мен - тук прекарах близо две години, претърпях много унижения, оскърбления и имах не малко грижи. Колко е трудно човек да бъде това, което не е! Живях в мрак, в мраз с една надежда, която ме стопляше и която бе неизчерпаем източник на сили, така необходими за търпението да стигна до тоя час. Черпилка се е на загнездила в душата ми. Единствен лъч, приятен спомен оставаш ти. Нашата дружба, колкото обстоятелствата позволяваха, бе честна, дълбока, открита. Особено това е скъпо за теб. С мъка се разделям! Позволи ми да дам веществен израз на моята прямота, която не можах да проявя. И не се противи в тоя момент. - С лявата си ръка изрови от пясъка до него един фотоапарат с кожен калъф и ми го подаде.

- Заповедай, нищо друго по-трайно и ценно нямам, освен любовта ми към тебе. С миналото и настоящето ти изпълни сърцето ми. Верен другар си, но труден път ти предстои. Много труден! Спомняй си за мен.

Недовърши мисълта си. Чу се продължително свирване от морето. Удари на лопати по водната повърхност достигнаха до нас. Той скочи като пружина. Подаде, по-точно подхвърли апарата в скута ми, огледа се на всички страни. Станах и аз, озадачен от тая загадачност. Бе тъмно, нищо не се виждаше. Всичко се губише в меката сивосинкава тъма. Бурно ме прегърна, целуна ме, погали косата ми толкова нежно, че потреперих от милувката, изтича до моторницата, откачи въжето, притегли я до брега и скочи като тигър в нея. Изтичах и аз и застанах на пясъка срещу него.

- Довиждане, братлето ми, не ме забравяй, каквото и да се случи, рече той шепнешком.

- Къде, бате Асене?

За миг замълча, после с нежно строг глас пак шепнешком отговори:

- Отивам до Варна!

Не се съобразих, полюбопитствах. А колко пъти ме е съветвал:

- Не любопитствай! Любопитството е лош порок. Самообида! Не питай, за да те не излъжат! Задоволявай се със своите изводи. Спестявай неудобството на другите. Така ще бъдеш повече ценен.

- На добър път, бате Асене!

- Благодаря, скъпи друже, и подкара моторницата с гребла навътре в морето. Наблюдавах го, докато силуета се стопи в мрака. Бавно по плажа поех към селото. Когато изкачих брега за да навлеза в улицата по която летовниците през ден слизаха, чух глух тътнеж на мотор. Поспрех се. Фенера на гимията бе изгаснал. Мрак бе погълнал всичко наоколо. Тътнежът все по ослабваше, докато напълно изчезна. На изток започна да се руменее.

Небето се проясни. Мракът се разкъсваше. Луната се събуди, подаде челото си, после очите и след това цяла изплува от водата. Потече от нея огнено червена лава и достигна до брега накъдрена в ширака ивица, успокоена и изтинала от нощната баня. Мека, приятна светлина изместя мрака. Очертаха се силуетите на закотвените гемии като нощни признаци вред морската шир, а в далечината нос Св. Атанас и цялата дъга покрай брега от него до кея в обзор.

Прибрах се в магазина натъжен и смутен. На другият ден към обед, се разнесе мълвата, че моторната лодка на Шаблата, която трябвало да се върне от риболов, още я няма. Различни предположения, но преобладаваше мнението, за нещастен случай.

– Шаблата не е убил в нея? – запита Граматиков един посетител, който разказа за случилото се.

– Не, той място не може да си намери. Снове от лодка до лодка като сомнабул. Ходил е с една чакпри мястото където ловил попчета, но уви! никаква следа! И въпреки това, не може да повярва, че лодката му е изчезнала

– А кой е бил?
– Оня, помощникът му.
– Сам ли е бил?

– Не е дочакал Шаблата и е заминал сам. ~~Гошо, оня, твоя приятел, обър-~~
– Гошо, оня твоя приятел, обърна
на се към мен моя чорбаджия, сияещ от радост и в тона му бе пъстрица от злорадство, наслада, удовлетворение.

Продължавайки разговора с клиента, той запита:

– Какво ли се е случило! Та той отдавна му помага в риболова!

Премълчах. Не проявих ~~любопитство~~ сляпоохотливост и не, нито пък споделих за снощната случка. Наред с тъгата по него, студени тръпки ме полазиха. За мен бе повече от ясно, че той не е трънал на риболов. Голямото количество провизии купени в бран, снощният сигнал, воденият разговор и раздялата, говориха за подготовка за далечен път. Остра болка сви сърцето ми. Едва сега осъзнах правдиво голямата истина – бях отново осиротял, изоставен сам без опора, в един свят без лъч от светлина. А морето продължаваше да е тихо, кротко, нашарено с бели ивици от водни течения. – Къде ли е той сега? И сам ли е

– Не ме забравяй, ме молеше на тръгване.

– И можех ли!

Мина цяла седмица. Всекидневието погълна хората и случката с моторницата заглъхна, изтласкана назад от други, нови събития. Само Шаблата, собственика на лодката и полицията не бяха забравили.

Веднаж старшията – началник на полицейският участък в селото влезе в магазина. Бях сам. Поизкашли се, пооправи дългите си мустаци, поопипа кобура на пистолета си и започна:

– Гошо, къде е чорбаджията?

- Не знам,господин старши.

- Слушай,я затвори магазина за малко и ела с мене до участъка.

Затворих и го последвах.Посрещна ни млад мъж на около тридесет години,добре облечен,със свиреп поглед.

- Георги Динков?Какво можем за кажем за оня,твоя приятел,дето изчезна с моторницата?

Мълчах за да спечеля време и се успокоя.

- Е,говори де?

С него се познавам от постъпването на работа в магазина,а по-интимни станахме по-късно.Поучаваше ме и трябва да призная че от него научих много неща.Винаги ми е напомнял да бъда честен,отстъпчив,никога чепат, защото...

- Друго говори.Остави тия неща.

- Какво друга?

- Кога се видяхте за последен път?

- Предната вечер.

- Къде?

- В магазина.Дойде да си купи храна.

-рКакво купи?

- Един хляб,половин килограм сирене и непомня колко халва.

- Само това?

-Да, покупката му съм записал в дневника,тъй като той купува винаги на кредит.

- Нещо да ти е говорил за своето минало или пък че възнамерява да отиде някъде?

- Не,нищо.Той никога не ми е говорил за себе си.И не съм се интересувал за миналото му.Толкова хубаво бе с него в настояще,ревниво пазех да не го помрача.Сам съм,но когато бях с него,целия свят бе с мене.

- Той тука само с теб е дружил,как така нищо не е споделял?

- Верно е,че само с мене дружеше и може би само аз чувствам отсъствието му най-осезателно,но нищо не ми е казал.

Въпросите се сипеха един след друг,дано изкубнат нещо,но спокоен, дори озадачен отговарях пресметайки всеки отговор,за да не изпусна нещо което ще позволи на полицейския следовател да се добере до онова,което стана вечерта на кея.

Бях дръзък.Лъжех за първи път,съзнавайки че пазя своя другар,брат. Обстоятелствата налагаха да отстоявам лъжата повече от истината.Да,тя бе благородна.

Завърнах се от Бургас с издържан приемен изпит.Началото бе добро.

А сега?Случайността ми помогна.Дойде директора на Софийската образцова гимназия Атанас Димитров в Обзор, за да инспектира колонията.Имаше забава. Нях и играх ръченица.Позаинтересувал се за мен.Разказали му за положението ми.Той се трогнал.На следният ден Големанов го поканил във вилата си на гости.Старият Големанов бил много близък приятел на Атанас Димитров.Между разговора у него вмъкнал молбата, дали би направил едно добро дело и нареди дарме вземат в София.Сина молил,стария настоявал, и Атанас Димитров се съгласил да минизимат бъда настанен в пансиона към гимназията,където да помагам в трапезарията като кенлер.Вечерта бях уведомен за решението от ръководството на колонията.Зарадвах се.Пътя бе свободен.- дадена бе зелена светлина.Ликувах!Не можах да си намеря място.Благославях моят скъп приятел Асен Денев,колко е бил прав!"Неща-та се редуват едно след друго.Необходимо е да се воюва за всяко упорито,докато не се постигне целта,макар с жертви,без отчаяние.Живота покровителствува дръзновените.Колко стъпала ще искачиш в твоя житейски път без усилия,рожба на случайността.А за други ще бъдат изразходвани невероятни усилия - поколебаеш ли се,ще се провалиш,упорстваш ли,ще успееш.Важното е да умееш да улавяш момента и да го уползотвориш.Той не се чака.а се подготвя".

Тоя път не се поколебах заради мама.Реших,ще вървя да прогледна. Всички които научиха,се зарадваха.Само моя чорбаджия сви вежди,намръщи се, готов да се нахвърли върху мен с ругатни.И не закъсня.

- Не мога да разбера кой те подкокороса да учиш?Утре ще те изхвърлят на улицата и ще умреш от глад в тоя голям град.Но знай,че няма да те приема пак.Исках да те направя човек,но ти се оказа неблагодарник. Селяндур в София,така е то.

Кипнах,но се въздържах.Та нали близо две години работех при него, минутка свободно време нямах и за какво? - Само за пърче хляб.Какво бъдаще ме очакваше?

- Моята цел,бате Митко, е дадена била да уча.И ако не бе се изпречил на моя път,едва ли щях да сполуча.Само заради това никога няма да те забравя.Аз знам какво си за мен.Но,моля те, не искай жертва която не мога да дам.Каквото и да се случи в голямият град,ще го приема,ще се боря,ще вървя напред,докато постигна целта си.Имам голямо желание да продължа образованието си.И ще вървя!

- Оня просек е виновен,оня, откъде се намери.

- Пламъка в мен гореше.И този огън ми вдъхваше сили и смелост ежедневно да идвам и отивам оттук до Бяла,преди да дойда при теб.И дане бях,нямаше да напусна училище.А бати Асен го разпали и насочи.Не вини напразно тоя нещастник,към когото храня най-дълбоки чувства.Гласа ми

трепереме от вълнение.

Той отправи разярен поглед към мен, но като видя очите ми напълнени със сълзи готов да заплача, замълча. Разбра ли, че прекали? Едва ли. Всичко мереме с интереса си. А той бе застрашен. За моя и не мислеше.

Направи няколко крачки към вратата, извади от джоба си кутия цигари, запали и дръпна нервно няколко пъти едно след друга, обърнат гърбом към мен, след това напусна магазина, без да се обърне.

Останах сам. Седнах пре стола пред касата със свито сърце. Бе мъчно. Цялата ми същина се бонтуваше. Тресях се като лист, мислех си:

– Защо хората са толкова лоши? И грях ли е, че не искам повече да робувам?

В тия две години само слушах, гледах и преценявах. Съзнавайки голямата заслуга на моя чорбаджия, че ме прибра през оня зимен ден, не можах в тоя ден да не съжалявам. Раболепно държание, робско подчинение и проява на смирено угодничество, не бяха ми голяма жертва по пътя на моя разстеж. Где остана сиромашката ми гордост? Самоунижението оправдава ли успеха? Нямаше ли по достоен и волен път към целта? Обладава ме дълбоко разочорование от него и погнуса от себе си.

Раздвоих се. Един глас ми намепваше: "Нищо не загуби, а само спечели". "печели опит. Надникни зад завесата на живота, който ти предстои занапред още да опознаеш, навлезе в него и доста сполучливо – право. Без жертви няма познания". А друг – за опетнена гордост и накърнено честолюбие. Помислих да заключа магазина, да му върна ключовете и да се прибера в село, при недоимъка, но волен, като волна чучулига в' ранната сутрин във висините, но ме спря мисълта за необходимостта да отстоя докрай на изпитанията, да не позволя да бъда обвинен за проявена неблагодарност, не от него, а от околните. И без това оставаха малко дни. Той ме ненавиждаше, а аз страдах. Съзнание за непроявена неблагодарност и невнимание си даваха стражение в мен. Раздирах се.

Дойде последния ден. Явих се в магазина, за да се сбогувам и със скрита надежда, че ще получа от него поне пари за път. Уви! не ме погледна. Ръката ми остана във въздуха. Кръвта ми нахлу в главата, наведах я и бавно като на погребение напуснах магазина. Щом излезнах на улицата, побегнах с възможното дрехки, които си бях донесъл преди две години, без промена, само изкъсани и закърпени от мама, с окъсано и овехтяло панталонче. На един дъх се намерих на плажа при кея и се отпуснах на горещия пясък. Неможах да събера мислите си. Краката ми пареха, левият кървене от нараняване при тичането. Но тая рана бледнееше пред раната в душата ми. От това място преди един месец замина Асен Денев, моя скъп приятел, спомних си неговите думи. Многозина са пропълзявали през тъмнината за да се доберат до светъл лъч. Всички са минали суровата школа на трудностите, която им е дала яка закалка, броня за цел живот

но колко са опазили честа си неопетнена?

По природа човек щом излезе на повърхността забравя трудния път, който го е довел до там и за хилядите които го следват. Нещо повече - сам става трудност. Охолството го заслепява, убива, опорочава. Винаги когато целта е постигната с пълзене, а алчността го възвисява. Не забравяй низините - царството на мъките. Мъката облагородява. Аз вярвам в теб, ти ще успееш. Живей с устрем и обикни труда. Приемай твоя и чужд опит и мъдростта не ще ти избегне. Спокойно ще подстрижа глава под нейната корона."

Погледнах морето. То бе тихо и спокойно. Чайки волно грачиха и се гонеха по водната шир, а в мен бушуваше буря. В сърцето бе залегнало жлъч и горчилка. Станах и поех по брега за Бяла. Отивах да прегърна мама и се разделя с нея за много години.

Бях нагазил в страданията, а ето не закъсняха и разочарованията. Мъдростта е отвъд тях, трябва да ги премина. Такъва е повелята на живота. Бях навършил 15 години и крачех в шестнадесета. А трябваше да победя.

ооооооо

Без пари с много илюзии напуснах село и поех за София без особена тъга за досегашния ми живот и много тревога за утрешния.

София ме посрещна топла и приветлива. А аз съзнах, треперех. Неизвестността и самотата в тоя голям град ме плашеха. Пълния контраст в облеклото между мен и столичани ме смути. Свинските цървули, свити от горещините, окъсаните и овехтели панталонки и памучената синя риза опшита от ръцете ми плат-но привличаха множество любопитни погледи. Успокоих се след като намерих дома на моя учител Асен Големанов. Посрещнаха ме радушно родителите му. Приютиха ме за няколко дни, докато ме запишат и настанят в пансиона. А още от първите дни добродушният бай Димитър, готвач в пансиона ми купи формено облекло и обувки. Той нямаше деца и ме обичаше като свое, та аз ставах негов помощник. За спане ми бе подредено легло в кухнята, която се помещаваше в сутеренното помещение на гимназията, поради нямане място в пансиона. И на това бях доволен. Започнаха заниманията. Жадно поглъщах всичко. Всяка свободна минута използвах в четене. Нали бях от дълбоката провинция, догонвах. Упорит и амбициозен крачех напред. Тая упоритост не остана незабелязана от преподавателите. Очертах се като добър ученик, послушен и прилежен. Новото положение с нищо не се различаваше от старато - труд, послушание и изпълнение на чужди капризи преследван от злобни, подигравателни погледи, които се мъчех да не забелязвам. Би помислел някой, че с пристигането ми в София, столичният водовъртеж ще ме завърти в омагьосаните си кръгове. Уви, дълго моя кръгозор не се разшири от училищният двор. Работа в трапезарията, занимания в занималнята, учебни занятия запълваха цялото ми време. За игра и не мечтаех. Усилията ми беха насочени да задоволя моите покровители, за да не злепоставя оних, които ходатайстваха за прибирането и приемането ми в пансиона. И наистина, трудолюбието ми и тук бе възнаградено. Сам се справях с работата,

които в миналата година дванма са работени. Сутрин почиствах, застилах чаршафите, нарезвах хляб, нареждах закуската, приготовлявах всичко и закусвах преди тях. С идването им сервирах, обслужвах 80 души. След закуска връщах приборите през прозореца в кухнята, почиствах масите и се качвах горе в клас. Голямото междучасие използвах за помитане, застилане на чаршафите и нареждане на приборите. След занимания слизах веднага в трапезарията където довършвах сервирането. Обикновено разполагах с половин час след това до определеното време за обед. Обеда свършваше обикновено за половин час и след това обядвах. Помитах, почиствах и слизах в кухнята да помогна на готвача и жена му в миенето на приборите. В 3 часа след обед всички бяхме в занималнята. В 4 1/2ч. сервирах закуска, а в 6 отново слизах в трапезарията да подготвя за вечеря. Вечерях преди да започне общата вечеря в 7, а след нея отново почиствах и измитах. В 8 ч. се явявах в занималнята за подготвяне на уроците. В 9 1/2 ч. биеше звънеца за лягане, но аз винаги оставах след определеното времеза учене. Прибирах се обикновено в кухнята към 10 1/2 ч. Събуждаше ме бай Димитър при идването му на работа. Сутрин бях освободен от явяване в занималнята, за да имам време да приготвя за закуска. И това продължи пет години, всекидневно, неизменно, точно изпълнявано, едно след друго. Колко болка се е набирала в гърдите ми в тоя период, лишен от възможност да се радвам на онния хубави юношески години. Положението ми на бедняк, на сирак, на чирак ме е парело много често, но съм заглушавал вътрешния протест, още по голямо усърдие в ученето и труда в възложената ми работа, стискайки зъби, за да не издам злобата си срещу порядките в живота около мен.

С идването в София заварих бурен политически живот в гимназията. Всяка сутрин лозунги привличеха вниманието на учениците. Не бяха редки и побоища. Стоях далеч от всички словесни и ръчни сватки. През едно междучасие застанал сам на двора един осмокласник дойде при мен и ми дръпна от ривера двукольорната лента - черно и червено, която бех окачил предният ден в пансиона - знамето на борческа Македония. Запротестирах, но той ми удари една плесница и скъса двукольорната лента. Може би нямаше нищо да стане, ако не я закази с крак. Това видя друг осмокласник. Започна спор, който доведе скарване. Последва сбиване, намесиха се други, и миг училищния двор заприлича на бойно поле. Звънеца би, но никой не се прибираше. Горните класове воюваха помежду си. Тогава разбрах, че гимназията е разделена на групи. Една част наблюдаваше боя безпристрастно. Аз побегнах и се прибрах в класната стая. Вън боя продължаваше с нестихващо озлобление. Всички учители бяха изкочили навън. Отиде и директора. С усилия успяха да възстановят реда. Учениците се прибраха в клас. Влезе в нашия клас и разсилния и прошепна на учителя нещо. Последния погледна към мен и нареди да отида в дирекцията. Излезах. Поведе ме байчето. При директора видях осмокласника, който бе скъсал двукольора и другия, който предизвика бол. Освен тях имаше още десет тина други ученици, между които двама от пансиона. Директора ме подложи на

разпит.Разказах за случката и ме освободи.Малко след като се прибрах в клас, звънеца изби.Стоях си на местото и разсъждавах.върху случилото се. Нахлуха в класната стая непознати ученици от горните класове ~~от горните~~ класове между които познах и инициатора на боя.Всички имаха двукольорни ленти.Бе събота.Запознаха се с мене.Един от тях нареди на едного от другарите си пансионер да ме заведе след обед на събрание.Потупаха ме по рамото и си излезоха.Това ме поласка.Значи и те са македончета.Но с кого се биха и защо?Ето какво ме вълнуваше.Това научих на събранието.след обед.Воюваха македонската група с крайната десница - новозараждащата се легионерска организация.От тоя ден заплувах във водите на македонското освободително движение,което даде отпечатък в целият ми сетнешен живот.Пълен с енергия и тук се проявих.На следващата година бях избран за касиер на секцията,а в шести клас - за председател.И не се посрамих.Крачех напред,всеотдайно, всецело отдаден на борбата за свобода на измъчената ми Родина..

Бях заболял и лежах на креватя в кухнята.За обед не сможах да подготвя,а учениците пристигаха.Вдове в кухнята и управителя на пансиона с проводен от най-стария учител в гимназията - Христов, преподавател по математика.Погледна м е - поздравих го.

- Защо лежиш,куче нещно,я ставай,рече той.

- Болен съм господин учителю, отвърнах.

- Чавдаров,туй момче скоро ще види килиите на Централният затвор,-промърмори обръщайки се той към управителя.

- Защо,господин Христов?Та той е много послушно момче,добро и честно

- Именно затова.Познавам го и тоя тип хора минават през там да се провалят, или ако устоят да служат за подражание.Иска ми се то да крачи напред,разумен е и вирвам да остане. Той предугажда бъдещето ми.

Същият ден бях преместен в болничната стая на пансиона,където останах до оздравяването и вече не се върнах на спане в кухнята.Една несправедливост бе премахната.А колко други тегнеха на крехката ми ~~плаха~~ душица,но търпях.Необходимо бе.

ооо0Ооооо

1934 година.Великденска ваканция.Отидох на гости на моя другар и съученик Иван Иванов от Мелник.Първо връщане в Македония.Легендарният Пирин бе пред мен.Радост и възторг изпълваха душата ми.Възкресение Христово. Църквата в Мелник бе препълнена с богомолци.Бяхме и ние.Наближи дванадесет часа през нощта,а свещеникът още го нямаше.Свещите отдавна загаряха.Тревога обхвана душите на богомолците,зашушукаха.Палта мъкаше нещо под носа си. Полунощ мина.Тогава той изпя "Христос Възкресе" и хората напуснаха църквата.Стотици горящи свещи блещукаха по стръмните пътеки,по които богомолците се прибираха по домовете си,възмутени от неявяването на попа на богослужение,поради недоразумение между него и църковното настоятелство.Вяра

та на попа бе подчинена на неговата увереност в материалното благополучие.Ние с моя приятел се надсмивахме на тая странна история и на възмущението на възрастните,които порицаваха бога служител.Прибирайки се,минахле покрай неговата къща.Прозореца светеше.Пердето не бе спуснато,а той правеше метани пред кандилото.За какво се молеше?За спасение на душата? О,заблуда!Заблуда!До кога?Тя е стара,колкото света.

Деветнадесетмайският преврат сложи край на ВМРО.По списък оръжието бе изъето от нелегалните,а нейните ръководители подведени под съдебна отговорност.Създадени бяха концлагери,където бяха натъпкани всички ония, които можеха да окажат противодействие,поне се смяташе така.Превантивната мерка засегна и много други,които бяха интернирани от Петричкия окръг във вътрешността на страната,за да бъдат откъснати от базите си. Иван Михайлов продължаваше да се укрива,а фигурираше в списъка на подсъдимите.Няколко месеца по-късно,през с.Факия той бе преведен на Турска територия заедно с Менча Кърничева.ВМРО престана да съществува.Нанесен и бе съкрушителен удър.Михайлов получи смъртна задочна присъда.

Легалното македонско освободително движение представено в България от Македонския национален комитет и Македонския младежки съюз,Задругата на македонските девойки и Македноския женски съюз останаха да издигат колебливо знамето на борбата,очаквайки и те своя край.

На Свети Дух - ден на Македония,македонската емиграция в София, подканена чрез своя легален орган в.Македония се стече масово на молебен в черквата св.София.След молебена,стеклите се започнаха да се източват по ул.Раковска,по посока на б ул.Дондуков.Начело застанаха младежите от Македонската младежка организация "П.К.Яворов" със своето знаме.Запяха. Това ентусиазира всички и колебанието изчезна.Редиците се сгъстиха.Колоната нарастна и плътно се понесе като лавина по б ул.Дондуков към площад св.Неделя.Движението бе спрено.С песни и викове провокирахме власта. Необезпокоявани от никого се отзовахме на площада.На ръце бе вдигнат оратор,който да извърши това,което на молебена не бе сторено.Неговата реч още повече нажеже обстановката.Но много скоро се намерихме блокирани от полиция и войска.Войската охраняваше изходните пунктове на площада, а полицията с палки се понесе срещу нас.Пристигна и конната.Започна ръкопашен бой,който продължи около половин час.Манифистантите бяхме разпръснати.Голяма част намериха убежище в черквата св.Неделя,други - прием по къщите и магазините около площада,а трети си пробиха път.Площада остана осеян с изкъртени павета,шапки,дамски обици,кърпи и какво ли още не.Войската се приб ра,а полицията дълго стоя на място.

Тая проява на македонската емиграция ускори и без това взетото решение да се ликвидира окончателно Македонското освободително движение. Предстоеше посещение на крал Александър в България и пътя му трябваше да бъде разч истен.

През 1933/1934 година бях ученик в шести гимназиален клас в Трета

мъжка образцова гимназия.Превратата ме завари председател на Македонската ученическа ~~некилянска~~ секция в гимназията. При започване на учебната 1934/1935 година,Македонския младежки съюз бе обявен извън закона и разтурен.Ние продължихме да продължим дейността си прикривайки я старателно.Положението на македонците през тая година може да се сравни с това на евреите след 1941 година у нас,макар страданията и жертвите, които понесоха те, далеч да надминават нашите.

Цялото Македонско освободително движение бе обезглавено.Съдилищата действаха, а концлагерите бяха претъпкани.с ръководителите предимно от легалното движение.Страх и несигорност обладаха всички.

Ръководството на ученическата ни секция реши да продължи борбата.Състава намаля.Много се отказаха, но останаха здрави, изпитани кадри.Започнаха дискусиите за причините, които доведоха до ликвидирането на македонското освободително движение.Към тези дискусии привлекохме и ученици от другите средни училища.С радост разбрахме,че итам има организиран живот.Преоценката на миналото наложи нови форми на борба и ясни идейни позиции от каквито страдахме до тогава в нередките словесни схватки с членове на нарастващите шовинистически организации - легионери,ратници,отец Паисиевци и др.Необходимо ни бе общо ръкаводство.Когато се дойде до кой да ни възглавява, огледахме се, но младостта ни уплаши и решихме да помолим някой от бившите организатори на Македонският младежки съюз да поеме функциите на председател преди на секритарията , но при условия,че приема онова,което близо шест месеца решавахме и уточнявахме като идейна програма.Опълномощени б яхме с Атанас Пашков да потърсим Христо Огнянов.Беше студент по право и живееше на ул.Карнеги към Лозенец в една таванска стая.Почукахме на вратата,отвори ни и остана изненадан.Без да се бавим аз изговорих причините, които ни доведоха до него. Решението е взето и връщане назад ням-а.Нуждаем се от твоята опитност и вяра ваме,че няма да откажеш да възглавиш съюза, завърших аз.

Огнянов се поозърта,затвори прозорецът, започна съвсем тихо пребледнял:

- Времената не са за борба.Съветвам ви да се откажете, защото риска е голям.Току що съм се върнал от лагер и не желая да влеза в затвора.

Аз станах,също и Пашков.и без да дочакаме да се изкаже,Атанас го прекъсна:

- Страхливец.И без теб ще минем.На вратата едновременно го стрелнахме със свирепи погледи.Той седеше смачкан на продъненото канапе,блед и слисан от дързостта ни и без да се сбогуваме,напуснахме демонстративно стаята му.

- Е,попитах аз.

- Ние сами,сами ще се справим,отговори Атанас.

- Изглежда,но да изчерпем всички възможности.Да посетим и Гошо Атанасов и да изпълнем задачата си докрай.

- Добре,но е бизсмислено. - рече Атанас - но до сичко зачаше успяхме

И поехме.Той живееше на бул.Константин Стоилов.Позвънихме.Посрещна ни

жена м у.Пожелахме да поговорим с него.Той дойде.Останахме сами.Същият подход,както при Христо Огнянов и зачакахме.

- Не,започна той.Не съм съгласен с вашия план и решение.Не е време.

- За нас е прекъснах го.

- Ще си счупите главите,момчета,още жълто имате по устата.

- А тия които са заминили жълтото с мустакии/а той имаше такива/,се оказаха по-отрахливи от нас,затова ние ще вървим сами напред,рече Атанас Пашков. Станахме.

- Почакайте да обмислем по-обстойно,ще се убедите в погрешността си и ще изпием по едно кафе.Но думите му ни догониха по коридора без да му отговорим.

Докладвахме на съвета за сондажите.Единодушно се реши да действаме сами.Насрочена бе конференция за 20 април 1935 година.Всеки секция следваще да се представи пропорционално по един делегат на 50 души.Избора на делегатите да става тайно на събрание на секцията.

На уреченият ден в Борисовата градина,на 150 метра юго-източно от сегашната братска могила се откри конференцията в 10 часа сутринта.Бе неделя. Присъстваха 8 делегати:От Трета мъжка гимназия пет души,от Първа мъжка гимназия двама,от Втора мъжка гимназия трима, от Търговската гимназия трима,Италианското училище един,Семинарията един,Подсигурена бе охраната и замаскировачни неща - грамофонни плочи,китари и пр.На конференцията направи доклад за опитите да привлечем по-възрастни другари,както и за дългите сондажи между нас,които доведоха до тази конференция.Конференцията се обличаше в учредителен орган и тя трябваше да излъчи ръководство и упълномощи последното да изработи правилник и устав.Всеки от делегатите накратко следваше да отговори на следните въпроси които предварително знаеше и чието отговори бе не негови,а колективни, на членовете които го делегираха.

1.Целесъобразно ли е да подновим борбата.

2.Ако е, на върховиски или централиски начала.

3.Новото движение като продължение на старото ли ще се счита или не.

4.Какъв характер ще има - революционен или културно-просветен.

5.Какъв обсег на действие.

Дневния ред бе:

1.Доклад /кратък/ за политическото положение в България и състоянието на Македонското освободително движение.

2.Избор на секритарият.

3.Избор на ревизионна комисия.

За председател на конференцията бе избран Атанас Пашков.Той откри конференцията и даде думата на мен.да направя кратъкдоклад.Започнаха изказванията,като в тях се вмъкваха и отговорите на поставените въпроси.Всички единодушно се изказаха за:

1.Необходимостта от подновяване на борбата.

2.Да се застане на централистична позиция,като се даде ясна формулировка на крайната ни цел.

3.Новото движение,бидейки наследник на старото,не може да се обвърже с него,което ще рече,запазва се приемственост,приемане целия актив и пасив и си запазваме правото да проведем в изпълнение новите цели с нови хора,които в зависимост от целите ще изберат и формите.

4.Аполитично,културно-просветен характер,с революционен потенциал.

5.На първо време да обхване учащата се младеж,без разлика на пол,вяра,идейна и национална принадлежност,стига да е готов да мре за свободата на Македония.

Пристъпи се към избор на секретарият,с тайно гласоподаване,без да се лансират некои,делегатите бяха поканени да впишат в представените ни листчета пет души за ръководство и трима за ревизионна комисия,като единственото условие което се поставеше бе,да са ученици или ученички,независимо от това дали присъстват или не на настоящата конференция.

При проверката се установи:При пълно болшинство и с еднакъв б рой гласове се избраха:Атанас Пашков,Иван Иванов и аз,а двамата други от ръководството в зависимост от гласовете се нареждаха Б.Ризов и Атанас Куртев.За ревизионна комисия Борис Марков и не си спомням кои още двама.Така избраното ръководство учреди и конструуира:главен секретар Георги Динков,зам.секретар и завеждащ организационният отдел Атанас Пашков,завеждащ пропагандния отдел - Ризов,касиер Иван Иванов,член - Куртев,председател на ревизионната комисия Борис Марков и двама членове.

От конференцията на ръководството бяха поставени конкретни задачи:

1.В едногодишен срок да се свика Първи редовен конгрес на Македонския ученически съюз.

2.Да се разшири мрежата на съюза,като се влезе във връзка с всички гимназии в страната където по-рано е имало ученически секции.

3.Да се изработи проекто-устав и проекто-програма на съюза,които да бъдат докладвани на конгреса и приети.

4.Да се постигне побратимяване с младежите от различните македонски фракции до 1934 година,застъвайки на надфракционни позиции.

През лятото на 1935 година в Разлог е била създадена Македонска младежка организация "Македонски орел" /М^{3}О^{2}/,чиито членове през 1936 година в "Деня на Македония" бяха извършили"бомб енатентат" на Голак и по тоя случай няколко души попаднаха в затвора,между които Борис Джолев,Кръстьо Рашев,Христо Лагадинов,Петър Калоянов,Христо Дангулев.В Горна джумая младежта заживя свой организационен живот.В Кюстендил - също.На организационният отдел на ученическия съюз,всичко това бе известно,но забави влизането във връзка с тия групи,поради сведението че там се върви по старите пътища и за водач на движението продължаваха да изтъкват Иван Михайлов.Налижи се да се проучва численността им,както и влиянието им всред ученическата среда.А Кюстендилската група бе отишла още по-надесно.Тя бе отделна секция от местната Легионерска организация.

Макар че Горноджумайският край да представляваше голям резерв за нашата цел, секретарията реши да насочи първоначално усилията на организационния отдел към Пловдив, Бургас, Варна, Ст. Загора, Хасково, Плевен, където има компактни македонски маси и където създаде там връзки и организации, което му отне доста време, обърна цялото си внимание към Горна Джумая, крепост, чието падане подсигуряваше проникването на юг, тъй като Горноджумайската гимназия ни предоставяше ученици от целия окръг.

През пролетта на 1936 година аз и зав. организационният отдел Атанас Пашков, използвайки Великденската ваканция поехме пеш от София за Горна Джумая. Пристигнахме в Дупница вечерта, използвайки по пътя и превозни средства. Потърсихме ученици които следваха в София и които използвахме като за проагитиране в полза на съюза. Тук в града събудих и реномиран защитник на съюза б е Борис Бибов, който не веднаж му се възлагаха важни организационни задачи. И сега, преди заминаването, му бе нареденото разбере, кои са факторите в Горна Джумая, каква численост имат зад себе си и какво влияние са успели да завоюват всред учащата се младеж. И наистина, Бибов се бе справил отлично с поставените му задачи. Вечерта отседнахме у тях. Приеха ни радушно. Представи ни в града ръководството на секцията с което имахме кратък разговор, а след това и една осмокласничка от Горноджумайската гимназия. От нея - Вера Харизанова научихме най-подробно за състоянието на нещата в Горна Джумая. А нашата основна цел бе контакт с ония ученици които влияят и ръководят гимназията в града.

След разговора обмислихме плана за действие. Задачата бе тежка и трудна. Предстоеше ни да се преборим с хора, които бяха тръгнали изцяло по революционен път, а революционният метод на работа е по-близък до младежката среща, където фантазията и романтизъма имат широко поле за действие.

Научихме, че в Горна Джумая е създадена тайна Македонска революционна организация "Владо Черноземски" и че в нея членуват ограничен брой, предимно членове на стария Македонски младежки орган - рожба на Иван Михайлов, който почина на 19 май 1934 година. Това налагаше осторожност, още повече че срещу нас щяха да се изправят амбициозни младежи, убедени михайловисти, докато ние стояхме на надфракционни позиции, поставяйки си за задача обединението на македонската младеж.

Рано сутринта поехме пеш за града, решени да се преборим разчитайки на сферата на влияние из страната и на местни сили, които вече бяха създали първите ядки както в града, така и по течението на Струма - Св. Врач, и Петрич.

Пристигайки, отседнахме в кебапчийница "Македония" за обед. Синът на собственика - Кирил Александров бе един от ръководството на организацията. Поведохме с него разговор. Открихме се. Погледа ни изпитателно и заговори предпазливо. Но когато му изброих имената щщ и на останалите, той разбра че ние знаем тайната им. и об еща да ни свърже. Вечерта се събрахме у тях. Дойдоха всички от ръководството им. Разясних им целта на нашето посещение и ги

информирах най-подробно за хода и успехите на съюза,както и 16 прин
ципи,които застъпвахме.Но те бяха категорични по характера на борбата и ори
ентацията,твърдо и отчаяно защищаваха михайловизъма,отождествявайки го с ав
тономизъма,т.е.централизъма,както и революционният си метод.Очертаха се два
подхода,две насоки,два лагера.Времето летеше,а спорът все повече се разгоре
щяваше.Полунощ бе минала,крачеха малките часове,умора не се забелязваше,но
и напредък не бе забелязван.

Домакина предложи да отпочинем,а на другият ден да продължим.Така
и стана.Когато си излезнаха приятелите му,лосочи ни стаята където ще спим
и започна:

С интирес слушах спора.Смятам,че правото е на ваша страна.Ние имахме
затруднения,които вие изтъкнахте като аргументи,без да сте посветени в тях.
Настоявайте,неотстъпвайте,ние ще тръгнем с вас.У нашите има колебание.

- Забелязах,започна Пашков,но има и много амбиция.

- Верно е,потвърди Александров и ни пожела лека нощ.

При втората среща помолих да действаме делово и да отбягваме да навли
заме в спорове които ни отдалечават,а да започнем по онния въпроси по които сме
единни и започнах:

- В миналото съществуваха и враждуваха помежду си няколко фракции - ми-
хайловисти,протогеровисти,федералисти,които със своите разправии,повече лич
ни отколкото идейни,довеждоха до всеизвестните нам братоубийства,които изло-
жиха прид българската и световна общественост каузата ни,за която загинаха
хиляди достойни синове и дъщери на нашия народ.Трябва ли да се върви по тоя
път?

- Не,отговори Марков.

- А ние предлагаме никакви "исти",а кьртовски усилия за обединение на
цялата македонска младеж,която не е опетнена в печалните събития от близко
минало и в името на ясни поставени цели.

- Какви са целите,запита Захо Захов.

- Убедени,продължих,че Македония не може да принадлежи на България и не
трябва на Гърция и Сърбия,ние ще се борим за свободна и независима Македони
в която всеки родец в нейните предели независимо от пола ,вяра,политическа
и народностна принадлежност,ще се ползва като равноправен член на общество-
то и строителна единството,така необходимо за превръщане Балканите от барут
ен погреб,в поле за спокойствие и културно съревнувание.

- Та такъва цел си поставяше Михайлов,такъва е и нашата,прекъсна Марко
- Не бих желал да споря дали е така.Приемам че е.Това още повече улесня
ва споразумението ни и приближава становищата.

- За македонското единство и за необходимостта от него се говори в уста
ва на М.В.Р.О. от 1903 година преработен в 1906 година,каза Атанас Пашков,
тъй че ние не сме оригинални в тая насока на нашето [illegible] а се въз

щаме назад към онези години,когато идейните насоки на нашето движение са били изразени от нашите големи революционери Даме и Гоце.Но през тяхната епоха Македония бе изцело в турската империя и затова за тях автономията бе спасителна идея.Днес за автономия не може да се говори,поради подялбата на Македония .Новото време изисква нови форми,нови цели съобразени с промените които настанаха след 1912,1918 година и след 1918 година.А те са:

1.Македония не трябва да принадлежи на никоя балканска страна.

2.Македония не може да бъде поделена между тях и да се иска присъединяване на македонския народ и

3.Чрез свободна и независима Македония към бъдаща балканска федерация,или чрез създаване на македонско единство към бъдаща балканска федерация.Както виждате в тая крайна цел всеки от нас може да намери по нещичко от своите вълделения.Нас,независима Македония,която е необходимо условие, или поне първа цел за етапа,а левицата за която не можеме да не държим сметка,федерацията която е спасителният път при днешните условия не променя в етническия характер на Македония. От тук изниква и втория основен принцип на ученическия съюз- надпартийност, или което ще рече изоставяне на социалните проблеми на втор план, а с всички сили за постигане на македонските цели - свободата на нашия народ чрез воюване на неговото единство.В тия общи усилия е необходимо търпимост и игнориране на социалните идеи.На пръв поглед това изглежда илюзорно,но ако проявим всички честност,бъдащето ще покаже правотата ни защото миналото го е потвърдило ,а историята за нас е най-добрият учител.Място няма в редовете на нашия съюз само за ония македонци,които са за създаване на Велика България. Шовинистическите тенденции са несъвместими със сепарастичните на съюза ни- се отнася до първия етап и с интернационалните - за последния етап разбираемо в рамките на балканската общност.Що се касае до формата,вие упорито държите за революционния метод,ние смятаме еволюционния пона на първо време - нали Димчев - обърна се към мене, виде се в хода на мисълта му бе дошла тая идея за компромисна форма,още повече че в проекто-устава е залегнала точка която гласи: Македонския ученически съюз е нелегална ,общонародна,интирнационална/разбирай равноправие на народите в Македонската общност/,аполитична, еволюционна организация с революционен потенциал опирайки се на целокуп-

ния македонски народ.

– Какъв компромис смятам да предложим ти? запита И.Марков,който бе отговорник на ръководството.

– При създаденото положение да признаем МИРО за поделение на ученическия съюз,като тя се задължи да приеме изцело устава на съюза ,а правилника ще изработим допълнително само за членуващите в нелегалното революционно движение .По тоя начин приоритет де има съюза,а само най-доверените,най-верните и надежни ще бъдат посвещавани в проченатата в нелегалната революционна организация.

– Браво,само така,извикаха едновременно почти всички присъстващи.Сложните мъчителни и безплодни спорове бяха забравени.Честолюбието и на другарите бяха забравени,а те напълно приеха новата ориентировка.Тогава за около един час уредихме подробностите по включването на Горноджумайски окръг в състава на съюза,като създадохме първия окръжен комитет със свой организационен отдел на който възложихме срок да разшири мрежата в Разлог,Неврокоп,Св.Врач и Петрич.

Вечерта,при тайнствена обстановка червена светлина,пред Новото евангелие и човешки череп,наметнати с четническа пелерина,един по-един Пашков,положихме тържествена клетва за верност на делото на Македония.

В изпълнение на споразумението,двама от секритарията на ученическия съюз бяхме посветени в нелегалната Македонска младежка организация "Гоце до Черноземски".При същата обстановка обявихме за задължение споразумението и потвърдихме за върховен орган на Македонското младежко движение секретарията на Македонския ученически съюз.Бяха уговорени срокове за изпълнение на поставените задачи,както и първата проява на ученическия съюз, с която целехме да продемонстратираме съществуването си – масово посещение на ученици от Горноджумайската гимназия на молебена в Деня на Македония през 1936 година,след което с песни да бъде положен венец на паметника на македонския незнаен четник в града.За целта,поне ръководството на съюза щеше да пристигне от София в Горна Джумая.Насрочен бе и първия конгрес.Определено бе датата и мястото – 25 юни 1936 година,Витоша уточнени бяха връзки,канали,пароли,назначени бяха куриери.Предадохме за проучване и разясняване пред ученическата маса на Проекто-уставаи и проекто-правилника на съюза,както и проекто-възванието което конгреса ще да отправи към македонската младеж.

В надвечерието на "Св.Дух" – деня на Македония,Пашков,А.Куртев,Б. Ризов и аз,поехме за Горна Джумая.Посрещнаха ни на гарата Б.Скачков и вместо да отидем в града,бяхме отправени за с.Покровник,където един по-един пристигнаха всички от ръководството на на Горна Джумая.Отседнахме в дома на Даскалови,където е била резиденцията на Тодор Александров и по-късно и на Иван Михайлов.Дъщерята на Даскалов, Мара Даскалова бе активна

боркиня и дейна организаторка в ръководството.

Уточнихме плана за акцията, изслушахме доклад за състоянието на секциите в окръга, дадохме последните напреждания за конгреса, приготвихме венеца от полски цветя и дъбова шума и късно вечерта поехме за града приятелите от М.Марков и Б.Скачков, а другите - З.Захов, Б.Сиракаров, Дядото още от рано се бяха прибрали в града в изпълнение на поставени задачи. във връзка с предстоящата акция. Под прикритието на тъмнината, минахме моста на река Струма и навлязахме в буйния хралупачет двете страни на пътя. Внадейно пред нас изскочи човешка фигура с куче. Ние се движехме още в пакВенеца бе свит на две и завит с плифера на Скачков. Последния позна в неочаквания гост началника на тайната полиция в града. Случайност или предателство! Ето кое ни вълнуваше. За всеки случай. За всеки случай разстегнахме се на двойки, като разстоянието ни бе доста голямо. За наше учудване, полицейския началник не ни изпускаше и в зависимост от нашия ход, забавяше и увеличаваше хода си. Марков остана в канавката край шосето с венеца и го прикри, след което ни догони. Бях в първата двойка с Пашков. Навлизахме в града, когато полицаи от всички страни ни обкръжиха. Изчакахме и другите двойки. Началника се разпореди да ни откарат в обществената безопасност. След малко дойде и той. Извика мен - започна разпита. По пътя бяхме решили да твърдим, че ще преспим тая вечер в града и че утре рано заминаваме за Рилския манастир през Царев връх и че целта на нашето пътуване е чисто туристическа. Аз изпях горното спокойно, уверено. Изсмя ми се началника и повика втори. Бе Александър Куртев. Разпита му продължи дълго и когато се върна при нас, той ни каза, че разследващия се оказал близък приятел на баща му и че щом сме туристи, ще ни освободи. И наистина, веднага след това бяхме освободени.

Всички се отправихме към дома на Кирил Александров, където след известната вече обстановка, положиха клетва и другите двама членове на секретарията на съюза. След това бе наредено да се прибере венеца и скрие в най-близкия дом до паметника. Сутринта черквата бе неочаквано посетена от много ученици. След черковната служба, по различни улици в изпълнение на предварително изработения план, към площада се насочиха учениците колони. Преди да се покажем на площада, изнесен бе венеца и с мощно ура от всички страни се втурнахме към паметника. Екна "Изгрей зора на свободата". И под звуците на химна на Македония, тържествено бе окачен разкошния венец от полски цветя. Десетки малки букети бяха положени в основите му. След "Изгрей зора на свободата" подехме "Покойници". Първите паднахме на колене и когато обърнах глава назад, целият площад пред паметника бе пълнен с народ - жени, деца, мъже, ученици - чинно бяха клекнали и навели глави, отдавайки почит на загиналите в борбата за свободата на родината. Отново "Изгрей зора на свободата", "Тирани чудо ще направим" се понеше

из целия град подето от всички присъствуващи.А площада все повече и повече се пълнеше с хора, които налираха от всички страни да видят,да чуят,да разберат.Пристигна полиция - пеша и конна.Народа направи стена,препречи им пътя пеййки българския национален химн "Шуми Марица".Стражарите бяха принудени да козеруват.А загрижени граждани отправиха към нас съветы:

- Стига,отеглете се.Целта е постигната.Народа видя.Делото е живо.

По затънтените улици придружени от много ученици,ние напуснахме града и поехме за спирка Бело поле,за да дочакаме влака за София.

На 25 юни 1936 година южно от старческите поляни във Витоша,край потечето на една поляна бе открит първия конгрес на Македонския ученически съюз,при следния дневен ред:

1.Доклад за целта и задачите на съюза;

2.Утвърждаване и приемане на устава и правилника на съюза;

3.Избор на ръководни органи;

4.Изработване апел към македонската младеж.

Конгреса открих аз с кратко встъпително слово и дадох думата на Атанас Пашков по точка първа.

Нашата крайна цел е,каза Пашков,свободна и независима Македония,като етап за бъдаща балканска федерация,в която Македония да заеме своето равноправно място,а нашата основна задача за да се доближим до изпълнение на горната цел е:Да постигнем единство в целите,единство във формите,единство в средствата,гранитно единство опиращо се на всички родени в Македония или от македонско потекло,без разлика на пол,вяра ,народност и политическа пронадлежност.Нека сложим край на враждата и обезоръжим враговете на народни.

Доклада бе кратък,сбит,съдържателен,убедителен и направи силно впечтление на делегатите и породи у тяхрешимост за изпълнение на поставените цели и задачи.

Поради преплитането на точка първа с точка втора,единодушно решихме изказванията да станат след прочитането на проектоустава и проекто-правилника.

По точка втора думата дадох на Б.Ризов и той зачете проекто-устава на Македонския ученически съюз:

1.Нашата основна цел е:Свободна и независима Македония като етап на бъдаща Балканска федерация в която Македония да заеме своето равноправно място.

2.Предвид настъпилите промени в Македония от етнически характер,постигането на горната цел е възможно само чрез осъществяване на македонското единство почиващо на политическа,икономическа и културна основа на всички родени в Македония или от македонско потекло.

3.Членове на съюза могат да бъдат всички родени в Македония или от Македонско потекло,без лаз ика на пол,вяра или национална или политическа

принадлежност книга да възприемат горните цели и задачи.

4.Македонския ученически съюз е надпартийна,аполитична,надкласова и надсъсловна организация,опираща се на целокупния македонски народ.

- Ние създаваме ученическа организация,прекъсна делегата от Ст.Загора Бейдев,а слушам в проекто-устава,че членове могат да бъдат всички родени в Македония и от македонско потекло и проче, и че организацията се опира на целокупния македонски народ.Не разбирам защо.

- Ако днес е ученически съюз,утре ще бъде младежки съюздопълни Марко Марков,а след десеттина години общонародно македонско движение.Много правилно са предвидени съставителите на устава утрешните възможности .Но и указвания после.Ризов продължи.

4.Под понятието Македония разбираме областта очертана на тук приложената карта.

Проекто-правилник - Ръководни органи.

1.Централен ръководен орган на съюза е Конгреса.Свиква се ежегодно, а при невъзможност,най-много до четири години при наличието на обективни причини.

2.Конгреса избра с тайно гласоподаване секритарият,състоящ се от пет души,които ръководят съюза в промеждутъка между двата конгреса.Той се конструира:председател,завеждащ организационният отдел,завеждащ пропагандният отдел,касиер и зам.председател.Конгреса облече с генерални пълномощия секретарията и неговите решения са задължителни за всички. Секрет рията назначава окръжните ръковдства на съюза,а те околийските,секционните.

3.Членове на съюза могат да бъдат всички ученици от средните училища без разлика на пол,вяра,национална и политическа принадлежност.

4.За членове не се приемат ония ученици,които се борят за обединение на Македония към която и дасе балканска страна.

Ревизионната комисия се състоеше от три души и се избра от конгреса.

- Дебатите бяха продължителни и делови.Устава и правилника бяха приети.Повече от делегатите се изказаха съюза да се разшири и да се преименува на Македонски младежки съюз.Аз се противопоставих като се мотивирах, че не е необходимо да се форсират нещата.Нека поработим още една година до следващия конгрес,нека подготвим кадри в идейно и теоритично отношение в която насока трябва да насочим особено нашето внимание,тогава подготвени да разширим полето на действие.Бе прието предложението.Престъпихме към избор на ръководства.Съгласно правилника всеки който завършваше гимназия, не можеше да бъде член на съюза,следователно и аз,като завърших осми клас - отказах и неможах да бъда преизбран в ръководството.Надигнаха се гласове току що приетия правилник да бъде изменен - съюза се лишаваше от най-дейните и подготвени членове.Но моята цел при изработване

на проекта бе - да се даде възможност на по-млади кадри да се засият с отговорната работа в съюза,да се калят и подготвят за по-голямите задачи които зрееха у.мен. Тогава за председател на съюза аз предложих досегашния завеждащ организационен отдел - Атанас Пашков.Освен него в секретарията пр предложих:Борис Марков,Борислав Ризов,Александър Куртев,Иван Иванов.За председател на ревизионната комисия Филипов и двама членове.Конгреса единодушно изрази посочените от мен лица.Отдавна бе залязло слънцето.Оставаше да се изработи възвание към учащата се младеж,а време нямаше.Решихме да назначим комисия,която да изработи апела и да го представи на другия ден за одобрение.Конгреса възложи на мен и новия секретарият да изработим документа.

На следващия ден в таванското помещение на млекарница "Бистрица" на находяща се на ул.Цар Иван Асен между ул. Тича и се събра комисията,изработи апела и след обед в Борисовата градина го прочете пред делигатите.Бе единодушно приет.Ето и съдържанието му:

Героични чада на борческа Македония,

В 1893 година група млади хора сложиха началото на В.М.Р.О.Десет години по-късно Отоманската империя бе разтърсена от мощното общонародно Илинденско въстание,най-голямото постижение на македонския революционен устрем в борбата за свобода и чест.Хиляди жертви паднаха в тая борба.Потоци от емиграция заля България,Америка,Европа.Недалновидността на българските управници България до две последователни национални катастрофи. Тяхния максимализъм доведе до фаталния 16 юни 1913 година,който стана причина за поделбата на Македония чрез Букурещкия мирен договор.Ньойския договор узакони поделбата.Македония продължава да пъшка под робство.Кимон Георгиев лиши македонския народ от представителна сила,която да мисли и се бори за неговата свобода.Но преди една година ентусиазирани младежи след дълги консултации и преценка на близкото минало,дойде до извод,че македонската младеж няма да бездейства ,а да покаже че е достойна наследница на Гоце,Даме, на плеядата знайни и незнайни герои загинали за свободата на Македония.Днес Македонския ученически съюз обединява половината от македонската учаща се младеж,готова да даде живота си за благото на своя народ.

Ученици и ученички,чада на Македония!

До едни в редиците на Македонския ученически съюз,началото на новата македноска борба,която много скоро ще залее млади и стари.Бъдете едни от първите пионери на тая лавина.

Да живее свободна и независима Македония! като етап за Балканска федерация! Да живее Македноския народ!

През началото на новата учебна година 1936/1937,бях в София и тогава

приемането ми в университета.Още бях в пансиона към III-а мъжка образцова гимназия,когато учениците се прибираха за да започнат занятия.Пристигна Любомир Тимчев,ученик за V-ти гимназиален клас от Горна Джумая, който през летната ваканция бил привлечен в Македонскатамладежкарево-люционна организация "Владо Черноземски",а сега по него изпращаха декларации,които следваше ние посветените от София да подпишем и върнем обратно.Получих декларациите и останах изненадан от необмислената постъпка постъпка на Горноджумайските ни приятели.Обмисляйки бъдещият ми ход по тая техна постъпка,която можеше само да ни напакостят,посетих Атанас Пашков за да го уведомя за случая.Връщайки се в пансиона,разбрах че Тимчев е арестуван.Търсили са и мен.Стана ми ясно. провал.Има предателство.Страхувах се да не би в Тимчев да е имало други веществени доказателства които щяха да ни подсигурят почивка зад решетките на Централния затвор.Веднага изтичах при Атанас Пашков,да уведомя и него.Заминахме двамата за Витоша,където се лутахме две денонощия.При връщането ни в София,разбрахме че в Обществената безопасност се намират Куртев и Ризов, а полицията търси и нас.Продължихме да се укриваме още една седмица за да проучим обстановката.През това време разбрахме,че арести има и в Горна Джумая,Петрич,Св.Врач.Цялата мрежа на "Владо Черноземски" бе разкрита.Нямаше съмнение,че без нас следствието нямаше да **разбере**. С нашето укриване удължавахме страданията на другарите си.Оставихме се да бъдем заловени.Отричах всичко,а всичко се знаеше.Посъветваха ни малко и трябваше да се признае отдавна известното на полицията.**Полицията приписваше** След една седмица ни представиха на прокурора.Последния прегледа преписката и счете че няма веществени доказателства за противодържавна дейност и ни освободи. С тоя инцидент се сложи край на Македонската младежка революционна организация "Владо Черноземски".

През есента на 1936 година в Софийския университе бе образувана Македонска студенска корпорация "Шар".Всички нови студенти които бяха минали школата на Македонския ученически съюз,намериха своето място.Тонът в корпорацията се даваше още от по-старите,които далеч не споделяха нашите разбирания,но ние нямахме друг избор,а времето работеше в наша полза.След някоя година,корпорацията щеше да падне в наши ръце като зрела круша.Пролетта на 1937 година ме отнесе в Ш.З.О. и за около четири години останах настрана от активната борба на македонската младеж,но без да се откъсна от нея.През 1937 година Македонския ученически съюз бе преименуван на Втория конгрес в Дупница на Македонски младежки съюз. Широко се разствориха вратите на всички македонски младежи със и без образование.Започнаха да никнат клетки и секции в селата. на Горноджумайския окръг,всред ония младежи,които не можаха да продължат образова-

ните си.Сверата на влияние ежедневно растеше,появяваха се кадри,новите идеи си пробиваха път до нас от далечните краища някак си без сражение и п по усет,старата генерация студенти.Бившите Вардарци остъпиха място на но- вото и в корпорация "Шар".И тук ясно определените идейни принципи още от I конгрес на ученическия съюз бяха залегнали като основно начало.Корпора- ция "Шар" се превърна в идейна студенска общност на македонските студенти п- преко активно вле да тежи на везните на политическия живот в университета.

Завърших гимназия с добър успех.Още едно стъпало в живота бях изка- чил.А сега?Фотоапарата подарък от Асен отдавна бях впрегнал в работа и той- ми носеше пари необходими за ежедневието.Дори спестих 120 лева.Реших да си- ушия първия цивилен панталон - за костюм не можах да мечтая още.Посетих - Лозан Христов,мой познат майстор шивач.

- Бате Лозане,ще ми стигнат ли 120 лева за един панталон?

- Защо не си ушиеш костюм?

- Нямам повече пари.

- Хайде да отидем да си изберем плат.Остави работата си и ме поведе в към шивашката кооперация на ул.Търговска,до бул.Дондуков.Влязохме.Свалихах ни много топове.Спрях се на едни.

- Колко струва метъра,попитах го.

- Не питай затова,харесва ли ти?

- Да!

Продавача отреза необходимото парче,но нито видях колко,нито кол- ко пари.плати за него.Моите 120 лева бях му дал.Върнахме се в шивачницата. Взе ми мярка за моя изненада и за сако.

- Защо ми взимаш мярка и за сако,попитах го.

- Имам една поръчка да ушия едно,а лицето не може да дойде.Ще го пробвам на тебе.Ела след два дни за проба.

Отидох.В магазина винаги сварвах едни и същи хора.Тук бе свърталище на прогресивни младежи.От ръка на ръка се предаваха инкриминирани книги.Продаваха се портретите на Максим Горки,спореше се по политическото по- ложение на страната.Помагаше се на нуждаещите се.От мене не криеха.Не се позеха.Знаеха къде работя.Не веднаж съм им разказвал и откривал душата си

Лозан извърши пробата.Същия ден и втората.На следващия ден,завит в пакет получих панталона с молба да го отворя у дома - още в пансиона.

- Парите стигат ли,бате Лозане?

- Дори останаха,но аз съм скъпчия.Пари не връщам.Суеверен съм,усмих. нато рече той.

Взех пакета и излезнах.Пакета бе обемист.Прибрах се в пансиона.Раз- вързах го.В него имаше панталон,жилетка и палто.Очите ми се насълзиха.За онова,за което дори не смеех да мечтая бе факт.Бе пред абитуриенския бал.

Облякох го, за да се видя в него.Преди това си бях купил и риза.Стоеше ми много добре.Първият костюм!Бръкнах в джобовете.Нещо напипах в ръката ми.Извадих книжката.В ръката си държах 500 левова банкнота и бележка "На теб е честито", от колектива.

Изтичах до тях.Гледаха ме радостни очи,свои.А моите плуваха във влага. Оставих банкнотата на тезгяха,обърнах гръб да си излея сълзите,но на кратко бе останал един от тях.

– Вземи,Гошо,тия пари.Те са подарък от колектива.След два дни е абитуриентският ти бал.И ти имаш право на живот, на радост.Поне един път,вземи.Пък има кога да даваш и ми ги постави отново в джоба на палтото.Сълзите потекоха.Трогнаха ме,това бе най-добрия израз на благодарност без думи.Излязох.Той бе комунист.

Бях добър математик като гимназист и това даде основание на ръководството на гимназията да настоява да продължа висшето си образование във физико-математическия факултет на университета и да остана в пансиона като надзирател. Приех,но моето желание бе друго – свободна професия,обща култура,богати познания.Имах предвид юридическо образование.Бях всецяло отдаден на движението "Млад пролетарец" и всяка моя крачка в бъдеще следваше да се съобразява с интересите му.Затова кандидатствувах и двата факултета.Бях приет и в двата.Нямах сили да се противопоставя,да кажа това мое желание на директора,породено от съзнанието,че прекалявам.И да не лъжа себе си и тях,реших да напусна пансиона и да поема трудния път на самоиздръжката. Престанах да посещавам лекциите в математическия,а редовно тези в юридическия факултет.Наех квартира с другар.Зародиха се трудностите.Но за пръв път не се изпречваха пред мене.Ще ги преодолея,а имах само 50 лева в кесията си.Имах опита и нямах срам.да се боря.Мечтаех да съм независим. Да разполагам със себе си,а до сега не можах.Впрегнах в работа фотоапарата. Започнах да предавам частни уроци по математика.Скоро учениците ми се увеличиха.Ежедневно подсигурявах препитанието си. Укорених се.Бях в стихията си вред македонската младеж.Всяка свободна минутка дарявах на борбата. Там намирах себе си – радост,щастие,мисъл.Никога не подбирах работа.Често ме виждаха с лопата и кофи в ръце да внасям въглища в някое мазе.Детска гордост изпитвах,че честно се боря и крачка по крачка с труд вървя напред към познанието.Сам бях доволен от себе си.И не ми приличаше друга съдба, а я придиздиквах.Но не усетих как изведнаж едно по едно източниците на препитанието прекъсваха.Стопанската криза задушаваше всичко.Трудностите се оказаха по-голями отколкото допусках.Липсата ме хвърли в отчаяна битка за съществуване.Нуждите една след друга ме налегнаха.Топли дрехи,балтон, а вместо него носех последната и увехтяла ученическа шинела,ежедневни разходи за храна,най-необходимото за университетските занимания и се лиших от всякакви удоволствия произтичащи от младостта.Студът преодолявах,но глада

не излегна.Не бях в състояние да плащам наем.Бях предупреден да напусна в законния срок квартирата – 20 декември.Преустанових университетските си занимания.Нещичих уморията ми хляба и наема.Не изглеждите да се справя сам.Сам ме ужасяваше.Бащочиах да се храня по един път на ден.Чувствах изоставеността си в **враждебния**,погледи на мними синчета,които никога пред мъката не бяха изпитвали ужасът на нуждата.Изтощението се изтрети пред мен като непреодолима **стена.С** всеки изминат ден положението ми се влошаваше.Лягах с празен стомах,без надежда че утре ще го залъже.А бъдещия срок 20 декември. наближаваше.Дните се изнизха като мисията на бременна.Реших да потърся за помощ един мой колега,син на богатец,собственик на големи магазини на конфекция Потулих в себе си срама и бедността си гордост и позвъних у тях.Бе 21 часа.Бъл бесенето вилица.Шинелката бе залепена,чоповете изядени,подметките окъсани,петите голи,зъбите,когато вратата се отвори.Посрещна ме любезно. Покани ме в стаята си,където много често учехме заедно.Бе топла,уютна,богато обзаведена – хубав персийски килим на пода,радио,хубава нощна лампа на писалищното бюро,богата библиотека.Липсваше нуждата,замесена с охолство

– Много отдавна не съм те виждал,Гошо,седни де и ми посочи коленния фотьойл срещу бюрото.Защо не идваш у нас?

– Много грижи са ме налегнали,Иво.

– Така ли! А днес ще учим ли?

– За друго съм дошел тая вечер и просто не знам от къде да започна.Срам ме е,но трябва да ти кажа,че съм много зле материално.Въпреки усилията,напоследък не можах да се справя с неотложната нужда.Утре ми изтича предупреждението на хозяйката и ако не платя наема за изтеклия месец,трябва да напусна квартирата.Всичко друго търпи отлагане... Тука замълчах,набрах кураж и ... Много те моля,ако имаш възможност услужи ми с 50 лева.Ще ти ги върна при първа възможност.И отправих молещия поглед към него.

– И аз нямам.Съжалявам,че немога да ти услужа,рече той.Облещих очи.След това наведох поглед.Нещо ме блъсна в главата.Запищяха ушите.Изгорях от срам.Честолюбието ми бе жестоко наранено.Колко съм стоял и мълчал,не помня. Станах без да продумам и погледна колегата си и излезох от стаята,откачих шинелката и като сомнабул отворих входната врата на апартамента и се спуснах като вихър надолу по стълбите.Не се обърнах повече.Бурята вилнееше.Гологлав,с шинелка под ръка закрачих бавно към моята бедна студена квартира. А аз горях,въпреки голотата.Рой мисли се набиваха в главата ,но една доминираше.Защо,защо се унижих?Прибрах се.Легнах.Моят квартирант отсъстваше от София.Не мигнах.Горях от възбуда,съзнех от студ.Рано сутринта грабнах вещите си и ги понесох навън.Вятах като крадец.Бях взел и тия,които трябваше да остави за залог.Вън бе тъмно.Бях тръгнал по бел.Дондуков към кино "Екселсйор", където чиракуваше един честен бедняк.Още спеше.Събудих го.Обясних му за

случилото се.

- Колко трябва да внесеш за наема? - попита Мильо.

- Дълга 50 лева.

- Ти без квартира не можеш.Налага се да четеш.Необходимо ти е свърталище, база.Ето ти 50 лева,иди и си плати наема.

Хвърлих се върху него и го разцелувах.Притисках,плачех и целувах,без да мога да кажа нещо.

- Какво става с теб,Гошо,кажи ми!Какво те хвърли в тревога?Аз се задавих,неможах да продумам.

- Немотата ли?Не е само до теб.Но да не се е случило нещо по-сериозно?

- Много нещо.Снова което ~~не~~ загубих снощи,намерих го преди да се сгъне

- Какво,бе,говори по-ясно! Нетърпеливо запита той.

- Съчувствие и човечност,оставих Европа си,изправих се и побегнах навън.Чух заповедния му тон,пълен с нежност и тревога.

- Ела,върни се,вземи парите да си платиш наема,чуваш ли,чудако,- но потънах във вилицата.Бе ми леко на душата.Отново бедността се оказа по благородна от охолството.

Занизаха се дни и нощи запълнени само с една грижа,грижата за моето съществуване.Не се върнах при Мильо.Съвестно ми бе да грабна залъка от устата му.Едвам свързваше двата края.Щях да бъда в тежест и да удвоя мизерията му.Борех се през деня за парче хляб,а привечер се приютявах в някое кафене,където загледан в играта на карти,шах или моникс,убивах част от нощта.С последните клиенти излизах и поемах дългия път от центъра към захарната фабрика,за да се приютя по чакалните на трамвайните спирки на седмицата движеща се по бул.Вълчо Иванов.Така,местейки се от една в друга,очаквах светването на първите лампи и идването на утрото за да поема обратния път към центъра.

Зимата на 1936 година бе студена.Без топла дреха и здрави обуща,недоял и недоспал.бех много изтощен,но не прибегнах до молба,до ново осиромашение.

Една вечер,сгушен в единия от ъглите в чакалната на предпоследната спирка,скрит в сянката,за да не бъда забелязан от случайни минувачи,макар и редки,останах изненадан,когато едно момче облечено в дрипи се вмъкна в моята "спалня" и връхлетя върху мен.Неочаквайки по това време и на това място да попадне на човек,то се изплаши,смути се,но веднага му се притекох на помощ.

- Не бой се,момчето ми,квартира ли търсиш?

- Да,отговори то разтревожено.

- Заповедай,широка и удобна е.Конфортно обзаведена.

- Приемаш ли ме за квартирант?

- Разбира се,какво ще ми платиш?

- Ще се споразумеем.Аз не държа на парите.Предполагам,че и ти.И дойде

до мен,видимо успокоило се.Знаеш ли,чичо, продължи то,изплаших се,помислих си,че си фант.

- Не чичо,а батко.
- Още по-добре,отговори то и се гушна до мен.
- Как се казваш?
- Огнян.
- Само Огнян?
- Всичко друго няма значение.
- Как така! То не отговори, а по-плътно се прилепи.Настъпи мълчание.Не го наруших.Бе приятно.Другар в неволя.Съжалявах и се радвах.Вън вятърът фучеше,навяваше преспи пред спалнята ни.Оформяваше я като ваятел с кузерка , завършваща с хубаво изтънен ръб.Част от снега натъпкваше вътре.Чувствах го по лицето си.Краката ми бяха вкоченясали.Прегърнах Огнянчо и го притиснах до себе си.Разкопчах шинелата си и го обгърнах с нея.То мушна ръцете си между коленете ми,притисна се до мене и захълца.После се успокои,без да продума и заспа.Спа доста.Като се размърда,събудих го,за да се разтъпчем.Рискувахме да замръзнем.

- Хайде,Огнянчо,хайде братко,да се поразтъпчем малко.Да отидем до последната спирка.Съгласи се.Изпълзяхме се.Видях на лампа бледото изпито лице на момчето.Голям каскет закриваше главата,та дори и ушите не се виждаха.Приличаше на върлина с бостанско плашило.По дясната му буза имаше пресна рана. Палтенцето бе кръпка до кръпка.По него висеха конци и парцали,каточе ли телена четка го е раздърпвало - вехто,отъняло,навлечено върху вълнен пуловер с висока яка.Панталоните - в същото положение,гумени цървулини предпазваха краката му от студа.

- На колко си години,Огняне?
- На петнадесет години.
- От какво е тази рана?
- Бихме се днес.
- С кого?

Не ми отговори.Не го насилих.Не бе необходимо.Нощ дълга.Сънна е коварен в такова време.Налага се да се прогонва.Непринудено ще ми каже.Ако не сега, утре.Липсва ни още доверчивост.Тоя живот е напоен с мнителност.Страданията учат.Страдащите се предпазват повече, много повече отколкото трябва.Исках да науча,кое го е довело до тук - самотност или авантюризам.Но мълчах.Чаках,бидейки сигурен,че ще заговори.Предпазливостта изчезва,щом доверчивостта се завърне.Тогава настъпва разкриването.Целостно,без остатък.Щом Страдащият търси слушател когато разкрива за да олекне болката.Бях подходящ. Липсваше още доверие.Прегърнах Огняна и поехме по линията към Цар Симеон. Луната мразовито грееше.Звездите трепкаха от ясно синьото небе.Зловещия вой на западния вятър,който бе издухал снега,сега ни шибаше безмилостно

по десните бузи и носеше към неизвестното утре.Крачихме наведени в самотната нощ.Зъбите ни тракаха.Мълчаливо стигнахме спирката.Приютихме се.

- Тук няма завет,бате Гошо,наруши мълчанието Огнян.Духа отзапад срещу отвора.Да се върнем пак на старото място.Съгласих се,тръгнахме обратна.Скоро се сгушихме отново на пейката.Умората тегнеше над клепачите, затваряше ги.Заспахме.Стресна ни шум. Първата пристигнала кола се плъзгаше по трамвайната линия и спря на спирката.Време бе да напуснем квартирата си.

- Хайде,Огняне,да поемаме..
- Довечера ще дойдеш ли пак,бате Гошо?
- Ще дойда,няма къде да отида на друго място.
- А друг път идвал ли си?
- Тая ми е ~~петдесетта~~ *всяка* вечер. Той се ~~замисли~~ замисли.Колата бе отминала към последната спирка.
- На къде,бате Гошо?
- Към центъра.Дано някой ранобуден кафеджия да е отворил и запалил печката.А ти?
- Ще те придружа.И поехме по гладко изметената от вятъра улица. Свихме по *булев. Ботевградско шосе*.Нямаше движение по *него* ~~улиците~~, ~~а оттам~~ мълчаливи,всеки зает с несретата си все още чужди един на друг. *Свихме* на ул.Цар Симеон

На ул.Цар Симеон забелязахме осветен прозорец.Влезнахме.Лъхна ни приятна топлина.Чайникът клокочеше на печката,а до нея дремеше самотен кафеджия.

- Два чая,моля,рекох, *Търкайки* ръцете си.Обхвана ме сърбеж по ушите.

Кафеджията чевръсто стана,приготви ги и ни ги поднесе на масата близо до печката.Платих.Разполагах с последните три лева.Остана ми един. Топлината ни разстопи,унесе и двамата сме заспали,опрени на масата.По късно кафенето се напълни.Врявата прекъсна блаженния ни сън.С очи се разбрахме,че е време за тръгване.Прекосихме градинката Св.Никола и по Пиротска се отзовахме пред шкембеджийница "Дамарче".

- Да влезем,бате Гошо.
- Не съм ощё гладен.ПХапни си ти.И застанах на тротоара пред вратата.
- Ти пита ли ме дали съм гладен преди малко?Да влезем.И ме помъкна.

Волята ми бе сломена от глада.Не бях ял от обеда.

- Две чорби голями с хляб,извика Огнян.Донесоха.Измъкна пари,доста и плати сметката.Обръщайки се към мен,рече:
- Аз съм по-добре от тебе.Поне не гладувам, а ти...Работиш ли...
- Търся но немога да намеря.Студент съм..
- Значи не си от тук.Отново мълчание.Гълтах една след друга *гозиите* ~~горещите~~ *пръжки от говеждата* ~~поничета~~ шкембе чорба.Приятно, *хубаво* на доволство ме обземаше.А стомаха искаше....
- Още две голями чорби и хляб,извика Огнян.Донесаха,не се противих.

Той плати.По спокойно изядох втората чорба и хляба.Стомаха ми се напълни, а искаше....

Станахме.Довечера ще се видим,нали бате?

- Да, отговорих и подадох ръка.Ще дойда около дванадесет часа .Разделихме се.Всеки по своя път.Бях получил първия наем от квартирата си.Болка заседна в гърдите ми.Какви ли изненади ще ми сервира живота още!

Поех към кафене "Ница".Седнах до печката.Тръпки ме обливаха.Чувствах общо неразположение.Бе последен ден от годината.Унасях се.Разтресе ме.Челото ми гореше.Имах температура.Станах и се придвижих към университета.Бе рано за занятия.И кой ли щеше да дойде днес!Обладa ме немощ.Силите ме напуснахаВлезох в една от аудиториите,и седнах до радиатора.Клюмнах.Скоро заспах необезпокояван от никого.Неспокоен сън.Горях. - Ох,мамичко,ще изгоря.Да знаеш каква е орисията на сина ти....

За четиринадесет часа имам насрочен час по математика.Отидох до дома на ученика.Главата тежеше,но се налагаше.Щях да получа пет лева.Урока продължи два часа.Получих хонорара си.Запътих се да хапна нещо.Но нищо не приемах.София бе празнична.Площад Св.Неделя гъмжеше от народ.Сергии построени една до друга,препълнени със стоки,весели,щастливи лица.Викове,подканяния,покупки.Всеки бърза да купи нещо и се прибере при домовете си.Нова година ще се посреща!

Минах и аз няколко пъти по двата тротоара на бул.Мария Луиза,да огледам,за да загубя време.Блъсках се с минувачите нарамили пакети.Пъстрият свят пълнеше улиците.На ъгъла на ул.Нишка привлече вниманието ми гикът на познат глас."Купете си дрянова пръчка за суровачка"."Малко останаха.Детска радост".Куповача бяха наобиколили две деца.Единия бе Огнян.Застанал от страна.Дълго наблюдавах.Стана ми драго.Огнян познаваше живота и смело се бореше за своето съществуване.Бе практичен.Не му се обадих.Не биваше.Радвах му се.Чувствах се зле.Наведох глава и поех надолу по Мария Луиза носеше от тълпата.Вятъра бе поутихнал и сняг валеше на едри парцали.Свечеряваше се.Потърсих убежище за приютяване.Силите ме напускаха,горях, а краката се тресеха.Предстоеше ми тежка нощ.Не бях ял от сутринта,а не чувствах глад. Бях богат.Имах шест лева.За който няма нищо - то е много нещо.Мислех за мама,за Огнян,за себе си.За живота който ни е онещастлевил.И трупах омраза за да се въоръжа.

Влезах в едно кафене на пазаря.Дълго дрямах унесен в треска.Когато го напуснах бе полунощ.Бавно поех на запад.Тази вечер имах цел - да видя Огнянчо.Той ме чакаше пред спирката.

- Хайде бе,батко Гошо,откога те чакам.Забравихме,че и ние трябва да посрещнем Новата година.

В този момент заредиха се топовните салюти известяващи настъпването и.

- Да ни е честита,братко,прегърнах го и го целунах.Дано тя ни донесе по

вече радост,повече справедливост и разбиране.

- Ти гориш,бате Гошо,болен ли си?Ами сега!Не си добре.Седни,седни на пейката.Настинал си.Затюхка се горкото дете.Нуждаеш се от топло.А къде? Да,да,да идем в чакалната на гарата.Дано там е по-топло.Аз много често се отбивам там.

Бях седнал на пейката.Прилоша ми.Губих се,потъвах.Главата ми се пръсваше каше от болка.Огнянчо нещо говореше,суетеше се около мен,но едва го чувах. Ушите ми пищяха.Гърлото ме пареше.Поднесе ми обелена мандарина.Хапнах.Осве-жи ме,но веднага повърнах.Детето се уплаши.Чу се тракане на релсите.Минаваше последната трамвайна кола.Огнянчо излезе от чакалнята.Трамвая спре.Един пътник слезе.Друг нямаше.

- Чичо,извика Огнян,в чакалнята има много болен човек.Как да му помог-нем.Всичко това чух в полусънно състояние.

Широка обширна стая,добре затоплена.Лежа, а около мен няколко души. Бе и Огнянчо.

- Ще мине,Гошо,ще мине,успокой се.Да се преоблечеш,рече Весо Костов мой приятел и състудент от Физико-математическия факултет.Все пак щастие, че попаднах на тебе.Какво щеше да прави това момче само без подслон!Срещ-нах и разстроения поглед на Огнян.Той седеше до главата ми със своите други и превързаност.Прокара длан по челото ми.Весо бе донесъл риза и фланела и ми ги подаде.

- Съблечи белото си,мокрище са,ето тия.

Подчиних се.Бях отпаднал.Всички мълчаха тревожно.Дишех ускорено.Зас-пал съм.Новата година започна с тревога и щастие.

Четири денонощия се борих с огъня,четири денонощия грижи над мен - лекарства,лекарски визити,храна,но преодолях силната простуда.Бавно възстановя-вах здравето.Много дължах на Огнянчеи Весо,на Весо и Огнян.Единия не би ми помогнал без другия,Весо не би ме открил без Огнан.Бе беден като манастирс-ка мишка.Не пожали сили и средства да ме върне към живота, към страданията. Бях му безкрайно благодарен и много задължен.И Огнянчо не ме изостави.Редов-но вечер ме навестяваше,преди да започне зъзненето по спирките.И него задър-жаха,но той отказваше.

- Не ми е за първи път,години наред преодолявам студа.Достатъчно ви притеснява бате Гошо.Мъчно ми бе за него.Бе човечен и нещастен.Бях безси-лен да променя живота му и моя,но вярвах.И винаги ми носеше по нещо.Това повече ме вълнуваше.Вълнуваше ме привързаността на двамата,жертвоготовността им,без умисъл,затрогваща.

Оздравях,но бях много изтощен.Грозеше ме опасност от нова простуда, моя би последна. Съпротивителните сили,бяхя изчернани.Необходима ми бе домаш-на обстановка.

си
- Иди за малко,настояваше Огнян,налага се да се посъвземеш.След това ела. Ще наемем обща квартира.Ще се борим.Няма да се засрамим.Ще изкукуваме. изпъзуваме.

Мълчах и гледах добродушния поглед на Огнян.

- Знам защо мълчиш,но аз и това съм предвидил.Ето вземи тия 150 лева да имаш за път.Пък после,лесна работа.Възпротивихсе.Запротестирах.И можех ли да взема такъва голяма сума?.

- Те не са мои.Даде ги твоя състудент Весо преди да тръгне за село.Страхуваше се,че няма да ги приемаш ако той ти предложи. Не бъркай истината.. Възможно-
сините на Весо бяха бързи до нощив. Очите бе баткера.

Още същия ден поех за дома.Нямаше друг изход.

Късно вечерта на 6 януари 1937 година почуках на вратата.Отвори ми мама. Прегърна ме радостна.След това се уплаши.

- Ти си болен,сине?

- Бях,мамо.Сега идвам да се съвзема и се оставих да бъда стопен в прегръдките и ... от майчината грижа и любов.А как се нуждаех от тях!

"Тъгувам за теб,бате Гошо,ела!Чувствам се сам,а самотата тегне всред бурния живот на столицата.Нищо не ме сгрява - нужно ми е другарско внимание и вярна дружба.В теб намерих двете.Пътя ни е общ.Ти имаш аванс,преднина и честно сърце,а аз се нуждая от него и опита ти.Не ме лишавай!Позволи ми да се възползвам,ела!Всичко научих за теб.Поразителна прилика в напъните за осъществяване и поразителна разлика за причините които ни сблъскаха!Вярвам,че и съдбата е щедра понякога.Нямам основание да се оплаквам,стига отново да те видя!..! В писмото имаше пари за път."Всичко научил за мене",а нищо не знаех за него.И все пак ми бе мил,близък,скъп.Къде ли прекарваше сега нощите!Оказах се неподготвен физически да изтрая като него на изпитанията дори десет дни, докато той години преди това по-малък.Кое го бе пратило в обятията на страданията?Всеки случай не прищевката!

Престоя в Бяла далеч от града ми позволи по-трезво да преценя възможностите си.И без това ми предстоеше военна служба.Да се заякча и след това нова атака към бъдащето.И ето отново се отзовах в София с повиквателна заповед за войник.Постъпих в Ш.З.О.Потърсих Весо,намерих го.Чрез него и Огнян.Радостно ме прегърна.Все същия.- слаб,дрипав,с буден поглед.Върнах му парите.Не приемаше.Настоях,бех неотстъпчив.Подчини се.Запознах го същата вечер с Мильо.Обясних им,че отивам войник.Спахме вечерта в кино "Екселсьор".Припомних ме си обстоятелствата,при които се запознахме с Огнян.

- Трогна ме,когато плати двата чая.Кесията ти бе празна.Оставаше ти един лев.А аз имах не по-малко от сто лева.Колко съм бил по-богат от теб!Моите дрипи хармонираха на посивелата ти шинела.Не исках да те оставя;не...нямах кураж да те придружа.Не те познавах и бях недоверчив към теб и въпросите ти. Помниш ли колко мълчахме?Колко съжалявах след това!

- Остави миналото,Огняне.

- Често виждах след това Весо.Той ми разказа за твоя живот.Обикнах те.

Радвам се,че отново те виждам.Съжалявам,че няма да сме заедно.

- Ще се виждаме,Огняне,нали съм в София?

- Остави ми тая утеха.Но друго мислех.Търсих упора.Ще трябва да се примеря.

- Нямаш ли близки?

- Баща ми умре много отдавна.Бях малък.Спомням си само ласките му и бомбоните,които ми носеше.Но ни остави сами с мама.По-късно мама се ожени за друг.Нанизаха се още две деца.Започна крамоли.В мое лице виждаха спомена на миналото.Помрачавах щастието им.Тритираха ме зле.Пращаха ме да прося,а втория ми баща се връщаше пиян.Не внасяше в къщи нищо.Бях като трън в очите им.Не изтраях.Една вечер,ругайки ме,грабнах налъма на мама и го изпратих в лицето на нейния мъж.Избягах и повече не са върнах. Това се случи преди две години.

- А майка ти,попитах аз.

- И тя ме отрече в участъка.Откраднахме още същото лято дини от пазара с едно момче.Хванаха ни.Заведоха ни в участъка и извикаха родителите ни.Дойде мама.Свирепо се нахвърли върху мен.Би ме жестоко, с злоба.Гледах я тъжно без да мръдна. Питах се защо?Да ме вкара в пътя на мизерията, глада и страха ли?Или да оправдае себе си пред гузната си съвест.И нея окончателно загубих.Тя уби в мене сина.Искаше... Замълча.Сълзите напираха. Гласа му трепереше при разказа.Имаше душа,широка славянска душа.Нещастното дете!Бе поело пътя на мъките ,да трупа житейски опит.До тук не бе загубило от живота.Спечелил бе умението да се бори.

-"Останах сам,продължи то,съвсем сам.Колко тежи самотата!Как подмамват пороците.Но, досега се опазих.Имам препитание,нямам убежище!

- Какво работиш,Огнянчо?

- До бед съм на училище.След обед - ваксаджия.Вечер се приютявам някъде, а сутрин съм вестникопродавец.Трудно но... особено зиме - без подслон.

Да, наистина трудно.Най-добре разбирах това аз.Страдах за майка,а той от нея.Странно!Възхищавах се от него.Не ми е идвало наум,че продажбата на вестници обезпечава съществуването.И не зле.Това научих от него. Но късно.

Войнишка обстановка,еденични обучения.Занимания,тръба,боръба и пак отново - всекидневно до втръсване,без разнообразие,без отпуски,а само свиждане за освежаване и обучение на военното изкуство-да унищожаваш човека.Отъпках път минат от поколения.До кога?Клетва,а след нея и строги санкции при нарушения.Добре измислено.И всичко в името на народа,за народа.Ха,ха,ха!

- Не съм добре,господин докторе,не мога да се държа,как да работя, моли се прежълтял трудовак в лазарета на всевластния военен лекар.

53

– Нищо ти няма.Симулант.Марш навън!

– Как да ми нема!...кръв, и се задави в суха кашлица,прикривайки устата си с мръсна кърпа.

– Марш навън,гат такъва!Омръзна ми всеки ден и го изтласка.След него тръшна вратата.

– Звяр,процежда през зъби нещастника,а те бяха червени – няма спасение освен там,там... и побегна клатушкайки се навън.

Имах главоболие.Бях и аз за преглед,но се отказах и тръгнах бавно след тичащият нещастник.Изпуснах го от погледа си пленен от мрачни мисли. Преминах плаца със своето решение,наближил тоя на понтоните грабва една дъска и наказва в студената вода,после я оставя,когато,когато чуе,че е достатъчно дълбоко и почва

– Помощ,помощ,викаха други трудоваци,дави се един,помощ!

Бях вече на плаца.Чух виковете и по пътя се разхвърлих за да спечеля време.Последни мехурчета на водната повърхност посочваха местото на потъналия.Слабото течение го носеше към бетонната стена.Хвърлих се във водата.Доплавах до местото и се гмурнах.Напипах дъното,но нищо не намерих.Повторих,по-третих,уви! все напразно!Времето течеше.Сам се борех.Фаталните минути летяха,бързо,шумно,като водата на Перловската река през шлюза.Доплавах до стената и се гмурнах пред нея.Струята ме понесе,но стигнах дъното.Напипах меко, сграбчих го с едната ръка и го извадих на повърхността.Беше нещастникът. Подадоха ми ръка.Уви!напразно.Нищо не помогна.Бе късно.Злите езици говореха, при аутопсията било установено,че белия му дроб бил разяден безнадежно никога а нашия лекар добавил:– Чудно,защо не е потърсил лекарска помощ!

Щастието ми се усмихна.Наредих се в първите 80 места при медицинските и психо-технически изпити.Бях приет за летец.Започнаха занимания.Подготвяхме се за запасни офицери-летци.Първия етап – теоретическия завърши в Ш.З.О.Пре стояха практически занимания в Казанлък.

– Пригответе се за здаване,чу се команда.Наредих се и аз.Книгите ми бяха добре подвързани и стопанисвани.

– Махни подвързиите.заповяда взводният командир.

– Слушам,господин поручик, и пристъпих за сдаване.

– Ето моята книга,рече един мой съвипусник.На тридесеттата страница съм се подписал,на горния край и разлисти.И наистина,на тая страница е имало писано,но вместо на горния,на долния край на листа но,изтрито.

– Най-важния белег,че книгата е моя е тоя.Още при подвързията кориците са обърнати – лицевата страна към края на съдържанието.Нещо което ви казах преди малко.

– Отгде имаш тая "Теория на летението",запита ме поручик Маказчиев.

– Книгата ми е дадена още при започване на заниманията.И наистина,би ми направило впечатление за корицата но никому не казах.Тъй изпуснах една

добра ~~нишшожност~~ 121 Изчистих с гума белите полета по нея и другите учебници и ги подвързах за да ги съхранявам по-добре и да ми е по-приятно на мен.

- Лъжеш,крадец такъв,изръмжа взводния ми командир.
- Съвсем не,господин поручик.
- Махай се,ще те накажа за липса на доблест.

Потънах в дън земя,когато вечерта на вечерна проверка прочетоха заповедта за наказание.Всички погледи се отправиха към мен.Бях блед,съсипан.Бях невинен,но не бях в състояние да се защитя.И обстоятелствата бяха срещу мен.Страдах.

Мина време.Казанлък,летения,нещастия,залисии,но кражбите продължаваха.Изкъсо ме поглеждаха.Тежеше ми.Изчезна и моя автоматична писалка. Премълчах,та мен винят!Но когато през една нощ изчезна фотоапарата,подарък ми от Асен Денев,се запасах и се явих при ротния си командир.Пред него излях болката си.Помолих за внезапна проверка. Намерих отзивчивост.Бе дадена заповед. Проверката на помещенията извършихме посстрадалите с взводния командир. В чекмеджето на помощник взводния командир на първи взвод стажант флтфебел школник,се намериха всички загубени вещи.Тук бе и въпросната "Теория на летението" с обратни корици и подпис,за която бях наказан,писалката и апарата..

Олекна ми.Товар падна от плещите.Бях щастлив.

- Извинявай,Гошо,заблуда.Невинно те наказахме,замъпка взводния ми командир.А ето злосторника.
- Е,да,тогава аз бях крадец,а той сега е злосторник.Малка разлика, господин поручик.Да изключим болката.

-- " --

През 1940 година се появи първия хвърчащ лист отпечатан на циклостил "Новата македонска борба".Бях в казармата и служих като офицер в Юнкерския учебен орляк летище Враждебна.Получих го по пощата.и много се зарадвах,че движението има своя орган.Скоро след това потърсиха моята помощ.

В сръбската скупщина беше нададен вой за разширение на Югославия, на изток до река Искър.Ни повече ни по-малко.София оставаше в сръбска територия.Тия дебати доведоха до речта на плевенския народен представител Петър Думанов в Народното събрание,в която повдигаше крайчица на завесата спусната след превратa на 19 май, и замъглявания при ~~нимишишишишиш~~ ~~шишидонишишиЗашадишишпокрайшишиш~~ добрите българо-югославски отношения. Думанов напомняше,че Сърбия държи окупирани чисто български земи.Намекваше за Македония и Западните покрайнини.Прочетох с внимание тая реч и сърцето ми се сви.Българската външна политика бе отново тръгнала по отъпкания стар път - път който нищо добро не вещаеше.Скоро след това получих втория брой на "Новата македонска борба.Колко бях изненадан,когато в ста-

тията отпечатана в него се разглеждаха последните българо-югославянски от-
ношения не от светлината на нашите идейно основни принципи.Внимателно проу-
чих статията имаше тенденциозно-шовинистичен характер.В това време Атанас
Пашков развиваше трескава дейност във Варна във Вишата търговска академия
където бе образувал Македонско студенско дружество "Вардар".За председател
на споменатото дружество бе избран Шалдев.Потърсих го,но не можах да влезе
на във връзка с него.Разбрах по-късно,че "Новата македоска борба" има дру-
га нишка дърпана от среди отречени от нас.Но преди това примене дойде един
младеж от Варна и ми връчи обемисти пакети от Пашков.Разтворих пакета и
в него намерих материали за поредния номер на в."Новата македонска борба",
ако се не лъжа Кръй З.Прочетох внимателно всичко и писмото на Атанас.Имаше
молба да съдействам за отпечатването на вестника.Помолих младежа да дойде
отново у дома след четири дни.

В казармата се занимавах с дело "М" и имах самостоятелна канцелария,
която винаги държах под ключ.Имах на разположение голяма и малка портатив-
на машини "Континентал" и циклостил.Без колебание пренесох материалите в
канцеларията и за една нощ ги отпечатах.Това не бе редко явление да работя
по цели нощи в канцеларията си,заключен и изолиран,поради подготовката на
секретните мобилизационни планове на полка,необезпокояван от никого.На вто-
рия ден пренесох всичко препечатано на сигурно место у дома и заличих всич-
ки следи в канцеларията ми,като използваните восъчни листове изхвърлих на
боклука.За по-сигурно,пресекох и буквата"о" на машината на която напечатах
восъчните листове.На уречения ден лицето се яви и аз му дадох циклостилни-
те листове - 300 екземпляра.Но дали разбраха авторите на листа,че аз коре-
гирах статиите в зависимост от моите схващания за третираните събития - не
знам,но точно един месец след случката двама офицери от Военното министер-
ство придружени от командиря на орляка подполковник Димитров почукаха на
заключената врата на канцеларията ми.Станах и отворих щом разбарх,че коман
дира е вън.Представих се.

- От къде си ти,Димчев?запита командира ми.
- От Македония,отговорих.
-Там ли си роден?.
- Тъй верно.Дошли сме в България през 1924 година.
- Ти членувал ли си в македонски организации?.
- Тъй верно.
- В кои?
- В Македноския младежки съюз до 1934 година и в Македноския ученически съюз до постъпването ми в казармата.
- А сега?
- Съвсем не.

Погледнаха се.Не можах да разбера смисъла на тия погледи.Но командира

започна да проверява всички папки от отворената железна каса,лист по лист,парче по-парче,правилници,лично-поверителни,всичко най-щателно провери и дори и печката пребърка,но аз бях спокоен.Нищо не откри.

- Да си печатал в канцеларията някакъв нелегален позив?поднови той разпита.

- Нищо друго не съм печатал в стаята,освен преписките по поставените ми задачи.

- Честно!

- Тъй верно.

Обръщайки се към двамата генерал щабни офицериот разузнавателната служба на Военното министерство,той рече:

- Господа,аз му вярвам.

- Но можем ли да направим един оглед на жилището му,господин подполковник,започна единия от тях.

- Разбира се! и обръщайки се към мен рече. - Нали нямаш нищо против Димчев?

- Тъй верно.

- Тогава да върнем.

В

Вън ни чакаха две леки коли.Предната имаше двама цивилни,а другата бе празна.В нея влезнахме четирмата.Колата потегли за София,последвана от другата.Спрехме пред жилищната кооперация,където живеех.В къщи нямаше никой.Веднага се заеха с обиска цивилните лица.Претършуваха всичко и на библиотеката ми намериха двата броя от "Новата македонска борба". приближиха се до мен и ме запитаха:

- От къде имате тия листове?

- Получих ги по пощата.

Командира се намръщи.Чувствах,че губя подкрепата му.Цивилните отново влезнаха в спалнята и разхвърлиха всичко - включително разшиха и дюшеците. Когато командира видя това извика:

- Стига,прекалявате.Ето ви веществени доказателства и докладвайте виновността му.

Сконфузени те седнаха около масата в хола.Аз стоях прав.Единия от тях извади една преписка и се обърна към мен.

- Обвинявате се,че вие сте изпращали по пощата тия листове на високопоставени длъжностни лица от държавния апарат.Какво има да кажете най-напред по това обвинение?

- Никога и на никого не съм изпращал тия листове,а само съм ги получавал по пощата.

Обръщайки се към моя командир и към двамата генерал щабни офицери, той каза:Имам около сто плика на разположение и ги извади от чантата си, които по мнението на нашите графилози,са написани от него.Те са сравнили почерка му по досието и тоя по пликовете и ето заключението.И предаде един

протокол подписан от трима души.Командира зачете: Подписаните .... удостоверяваме,че почерка по следствено дело № .... на Георги Димов Иванов и почерка по представените ни 93 плика е един и същ. Възмутен,но и зарадван от обвинението,аз отговорих:

- Искрено съжалявам,че тия хора нямайки понятие по поставените им задачи са готови да обесят всеки невинен,но не и да се изложат за тяхното невежество.Господин Подполковник,обръщайки се към моя командир,ей сега ще Ви уверя,че тоя почерк не е мой.Изтичах,взех една ръкописна тетрадка,където бях правил саморъчни извадки от прочетена книга и я разтворих на масата.Сравнее вие господа и без да сте графолози,ще разберете че тоя почерк не е мой.При това,тия пликове за да се напишат са пипани с ръка.Не можаха ли да вземат отпечатаци от тях и да ги сравнят с взетите от мен такива!През 1936 година септември,Как така щяхме безотговорно ще обвиняват!И обръщайки се към тайните агенти им заявих:

- Ако Вие докажете че тоя почерк е мой,аз съм готов сам да увисна на въжето на площад Св.Неделя.

- Той е прав,обади се командира ми.Стига сме разигравали тая комедия. Да вървим.

- Моля,да съставим протокол,обади се един от цивилните.

Командира ми неохотно прие.След съставянето му,напуснаха апартамента. Долу на входа бе пощенската кутия.В нея имаше писма.В тяхно присъствие отворих кутията.За мое щастие в кутията имаше плик със същия почерк.

- Ето третия пореден плик със същия почерк лист ми идва по пощата,господа,обръщайки се към тайните агенти.Вземете него и обогатете колекцията си.

Така завърши тая толкова неприятна случка,обвинявайки ме в онова,за което ни най-малко не бях виновен,а неподозирайки виновността ми. Случайността и почерка на Васил Бъчваров е бил почти еднакъв с моя можеше да стане причина за голями неприятности.

Повече "Новата македноска борба"не се яви на бял свят.

А кой е допускал,че почерците ни с Васил Бъчваров са сходни!

— " —

Доброта,доброта, ето кое ще търся да открия в характера на моята избраница.Но как нямам никакъв опит!Дълго търсих в сънищата и в безсънните нощи ,но тя не се явяваше.Едно знаех - да бъде като мене,за да не се срамува от мен.Да няма нищо,да е бедна и нещастна.Да е преминала моя път на унижения,да е гладувала и прегълтвала слюнките си от глад,но да е с душа и голямо човешко сърце.Заглеждах като младеж всяко момиче.Преценявах,търсех,но уви! не намерих. Не идваше онова чувство,което хвърля в забрава и тревога всяко младо сърце.Защо ли?Не бях ли много разсъдлив?Или чувството на малоценност предразполагаше пътя ми?Колкото редко да посещавах част-

ните домове по случай имен ден,където се събираха момчета и момичета дори тегнеше .И не бях желан компаньор.Скучаех.Преценявах. Младите говориха за своите мечти често и ги излагаха с лекота,безотговорно и не държаха смешка,какво впечатление би направило това на слушателите, а някои з дълбочено излагаха стремежите си и няма остри ръбове. поток дълго го е търкалял по коритото си носейки го пенестите си Овален е,гладък.Да ти е приятно да слушаш. Стъпил е на земята.Не хвърчи.А аз все мълчах.

- Ти все мълчиш,ме укори моя съученик Борис Карадимчев в еогото бях на имен ден.Заживей с всекидневието.абрави.

- Какво бих могъл да кажа!И какво знам!Не мога да предвиждам като вас. Не трябва.Има много **неизвестни.**

- Защо?

- Защото съм зависим.Мисля само за днес,а днешния ден ще ми гарантира утрешния. Вие говорите за бъдещето защото сте подсигурени настоящето,или по право,вие подсигурено,докато аз кова настоящето и цялото ми внимание е насочено към него.Бъдащето за мен е неопределеност,а миналото - добре научен урок.Да ви занимавам как се мият чинии или как се съществува,ще породя в едни смях,в други съжаления - у мен болка.Предпочитам да мълча и да слушам.Необходимо ми е.Така се уча.

- Чухте ли,обади се една ученичка.Мълчанието у него е последица от опита.

Това се случи на Борисов ден 1934 година.Дигнах очи и погледнах момичето.То бе с кафяви очи, с кестенява коса,с мънички уста,с едва забележима бенка на малката си овална брадичка.Бедността бе изписана по тоалета ѝ. Продължаваше да ме гледа.Погледите ни се срещнаха.Кимнах и в знак на благодарност."онрави ми се.Настана мълчание.Домакина пусна грамофона.Обяви "дами канят".Девойката ме покани.

- Благодаря за Вашата оценка.Но се срамувах,че е неправдоподобно.Някой се изкашли.предизвикателно.Тя дигна поглед за да го види.Бях гърбом към него.Стрелна го.

- Много си заядлив,му отговори тя.и премести погледа си върху мен.Заигра приятна усмивка върху устните и.Танца свърши.

Отново се затворих.Потънах в мисли.Първа похвала без корист и задна мисъл.Чистосърдечна,идваща от чужд,непознат до сега човек.Поласка ме. ~~Та нали и аз като всеки съм чакал да похвана идваща направо от сърцето без да е минал по друмищата на разума.Първа награда и то от младо,хубаво момиче.~~Самочувствието ми порасна,но се увладях. Опасно ми е да се блести предизвикателно и няма защо.Скромността ми е била гранитен щит срещу изобилната човешка злоба,която някога съм укротявал,приспивал с жертви. Настъпил бе момента да изляза.Вежливо се сбогувах със всички.Подадох ръка и на милото момиче.То някак си ме стисна здраво за ръката,а очите и гореха,или поне така ми се искаше.

- Защо не постояхте още малко?

- Съжалявам,но времето ми е отмерено.

- Жалко,рече тя, и си седна.Обля я огън.Изчервих се.Излезнах,оправдавайки се с ежедневните задължения които имам в пансиона.И бе истина.

- Не беше прав,Иване,бе казал имената след моето излизане,на ученика който предизвикателно се изкашля през време на танца.Извинявай,но много трябва да изминем за да го настигнем.Той е крайно честолюбив,като тази честолюбивост си подхранва от неравноправното му положение спрямо всички ни.Крайно беден е и сам се издържа като слугува в пансиона, при гимназията ни на 70 - 80 души. Това е геройство!

- Хайде ге!

- Не хайде бе,никой нямаше да постъпи като него след случилото се.Вежливо се сбогува с всички,включително и с теб,без да даде да се разбере, че е наранен.Ако ти бе на негово место,скандала бе готов.

- Верно е.

- Видя ли?Малцина биха могли да постъпят като него.Много добър ученик,услужлив,внимателен и обичан от ученици и учители.И печели със своята скромност Това е той,нищо на пръв поглед,а много нещо в същност.Побеждава с ум и такт, както сега, а не със сила,както много.

Прибрах се в пансиона.Но двете голями кадифени очи ме преследваха.Смутиха съществуването ми.Застанаха нейде вътре в мен.Нещо ново се раждаше.Не смеех да го назова.Но бех щастлив. А нищо,нищо не знаех за нея.

Втора среща съвсем случайна за няколко минути на улицата заякчи връзките ни.Подаде малката си ръчичка,ръкува се сърдечно с мен, видимо доволна от срещата.Няколко обикновени разменени думи и още едно ръкостискане миловидно и дяволито ми се усмихна и потъна в потока от хора по Пиротска.Аз пламнах.

Зачестиха срещите.Открадвах по десет минути ежедневно в определено време.Мъчих се да надникна извън видимото.Не се спречкахме за нищо.Разбираше ме. Бе ли тя моя идеал?

Веднаж ме заведе у тях.С нетърпение очаквах да видя обстановката им. Една единствена стая с дюшеме направо на земята в ниска прихлупена къщурка,с врата направо за двора,без предверие,с малък прозорец и счупено стъкло осветяваше стаята.Стар склин запълваше разстоянието между прозореца и един кревват гарсон и половина,старомоден и овехтял,който говореше красноречиво за материалните възможности на обитателите.В дясно от креватя, срещу вратата имаше готварска печка, допряна до стената, сега покрита с покривки, върху която бяха наредени ученици и тетрадки.До нея маса за храна и два стола допълваха мобилировката в стаята.Друго нищо нямаше,освен малка иконка и кандило в ъгъла на кревата и календар над печката.Малко чердже от вратата водеше до печката.Бедна обстановка,близка,като родната.Не забелязах безредие,нито проявен вкус.И можеше ли!..

Дойде и майка и.Запознахме се.Бе беззъба.Това я състаряваше.Даваше още

по-измъчен вид на набръчканото и лице станало жертва на единственото си дете, да го отгледа,нахрани и облече - само с две ръце като перачка и чистачка по чужди къщи и метачка в кино Глория-Палас.Облеклото и бе замърсено от работата, която й носеше кучешко съществуване,а косата и навита небрежно на кок,бе бяла като сняг.Домъчня ми.

- Прощавайте,деца.но ще си полегна.Много съм уморена.
- Легни,мамо;не се безспокой.И той е като нас.
- А,така ли? и се опъна на леглото.

Горката жена,вюваше геройски в тоя вълчи свят за малко щастие на детето си. Иглика ми стана мила,близка,скъпа,край нея и майка.

Дружбата ни заякчаваше,но нищо повече.Всеки таеше в себе си колко му е скъпа тя,но не се решаваше да го каже.Много пъти набирах кураж да и разкрия че я обичам,но щом я видех думата ми замръзваше на устата. Не можах да я изрека.Просто не можах да се позная.Страх,свян или и двете заедно пречупваха пътя към откровение.

- Кажи нещо,Гошо,започваше при всяка нова среща,отправила умалителен поглед към мен и аз започвах с твърдото решение да се разскрия и чувствах,че тя очаква с трепет да чуе това,което вече знае.Но колкото повече говорих,толкова се отдалечавах.Пламака в очите й гаснеше.Четех разочорование в този момент.Ми се струваше,че по-лесно ще изнеса битка на бойното поле,отколкото да и кажа "обичам те"!

Свърши учебната година.Бяхме се видяли за малко в деня на заминаването ми.Съобщих й часа и се пребрах да се подготвя за път.Отивах си, а нищо не бях и казал.Мъчих нея и себе си.Бях неспокоен.Грабнах лист и започнах:Обичам те,Иглика,обичам те,мила.Казвам ти това,което ти вече знаеш.Знам,че и ти..... Твой,само твой:Гошо.

Скътах писмото,поставих го в плик и го надписах:Иглика Петрова, Софроний 31,София.Нарамих багажа и пуснах писмото в първата пощенска кутия на път за гарата.Дойде часа на заминаване.Дойде на гарата със скромен букет от рози.Чиновникът даде път.Влакът изсвири.Бях на прозореца с букета в ръце.

- Довиждане,Иглика.
- Довиждане,Гошо.Пак нищо не ми каза.Влака бавно потегли и тя с него в същата посока.
- Писах ти,мила,каквото трябваше да ти кажа.
- И аз.Писмото е в букета.Две сълзи се търкулнаха по овланото и лице.Замахах бялата си ръчичка с кърпичка.Дълго я гледах.Влакът потъна в тъмната нощ,а месеца нащърбен се смееше отгоре.Бързо развих букета и намерих писмото.

Мили,

Много чаках и след всяка среща плачех и пак се надявах.Не ме ли обичаш?А защо си толкова мил?Просто недоумявамЩе полудея.Обичам те и моля за малко обич,любов моя.

28.VI.1934 г. Само твоя:Игрика.

Занизаха се години на трепет и щастие.Завърших гимназия,завърши и тя.

А сега?Стремежа бе нагоре,но стигнах до казармата.Тежката зима през 1936 година гнетеше и нея,но какво бе ми помогна тя!Та нали майка и от тъмно до тъмно работеше и шиташе по малко,за щастието на детето си.и едва успяваше да припечели за хляба.Достатъчно ми бе съществуването.Не отвърна глава от мен,когато ме виждаше д. се боря за съществуването си и извършвах на всякаква черна работа. Това ме ласкаеше.Не записа нея година тя.Остана си в къщи.Нямаше средства.

Често след като постъпих в казармата идваха на свиждане тя,Весо и Огнянчо,където ги запознах.Кръгът се разшири.Скоро те обикнаха и нея.Свързваше ни бедността. и нашата любов.

След като завърших службата,бях изпратен на стаж в Божурище.Започнах да печеля.А една нещастна душа гореше на мен покрай черноморския бряг и самотна,нещастна,надяваща се..

Побързах да я утеша,зарадвам.Трябваше да сложа край на страданията и и начало на радостите.Наех в София квартира и я прибрах.Съмненията които бяха натрупани през годините на самотата отминаха.Васия поизправи се и намери най-после спокойствие за старческите си кокали под свой покрив.За онова, за което се надяваше със страх,вече бе действителност.Бе при свой син. Не искаше да си спомня за миналото.В него имаше много горчилка.

Игликината майка бе стара,грохнала жена,с побелели коси,нерадостно минало и неясно бъдаще.Краката и бяха подути от високо кръвно налягане и слабо сърце,а трахома разяждаше очите й,която застрашаваше зрението и и старостния сън.Нуждаеше се от почивка,а нуждата я гонеше по чуждите порти,да залъжи две гърла.А силите намаляваха.Възможностите да се справи с непосилната за нея задача,се топяха като желанията.Нищожната наследствена пенсия от мъжа и далеч не бе в състояние да задоволи нарастналите семейни нужди.Оставаше труд,а силите чезнеха.Обмислях как да подведа разговор по тоя въпрос Мама имаше нужда от другар.Майка и повече от почивка.А бях в състояние да изхранвам всички.И така стана.Прибрах и тях и семейството ми се увеличи.Оставаше свадбата.Необходимо ми бе време.Но въпроса бе предрешен.Имах още едно задължение .Да се отплатя на Весо.По това време той бе напуснал университета и се бе прибрал на село.Писах му да дойде.Не закъсня.Заживя у дома,а аз в казармата.Същата година записах и Игликa записа класическа филология.Бе изминала година на съвместно съществуване на опознаване.Предстоеше свадба.Подадох докладна записка до командира си да получа разрешение за женидба.След около един месец бях повикан при него.Отказваше ми.Сведенията не са били благоприятни.

– Откажете се от тоя проект,сведенията не са благоприятни.

– Господин майор,въпроса е предрешен.От една година живее годеницата и майка и в моя дом.Нямам право да опетня честа и.Разрешете ми да подам докладна записка за уволнение.Ще изкупя вината като загубя службата си,но ще запазя честа си и нейната.

- Действайте както намерите за добре.Свободни сте.

- Слушам,господин майор, и излезнах.

Написах докладната записка за уволнение и я предадах на адютанта.В къщи споделих ~~за~~ случилото се само с Весо.

- Не си ли прибързал,запита той.

- Друг изход няма.Немога без нея.

- Защо? вторачи потлед в мене.

- Защото я обичам.Тя е кротко,темпераментно,умно момиче,което ми се нрави и с което съм свикнал.Допада ми.Позната е като мен мъката.

- И още?

- Без преувеличение,всички добродетели които биха могли да съществуват, не са я отминали.

- Нима!Не си ли омагьосан?

- Само влюбен и то,както никой.

- Това е по-лошо.

До тоя момент разговора взимах за несериозен, но видях че Весо Върблянски бе решил да се задълбочим с твърдото намерение да ми каже нещо с цената на всичко и продължих:Сериозно ли говориш.

- Както виждаш.Искам да ти напомня че съществува разум.Сърцето винаги лъже.Размисли.Достатъчно си страдал за да си позволиш отново волността.Тук си неук.новак.Ти...

- Не си психолог,лъжеш се,пркъснах го грубо.

- Не като теб,но за случая по-голям.

- Говори най-после направо без заобикалки.Не съм дете.Тя е твърде красива и темпераментна, за да бъде толкова съвършена,колкото я изнасяш на показ.

- От къде вадиш тоя извод?

- От наблюдения.

- Именно!

- Твоите действия са подчинени на чувствата,нейните на разума.С удивителна пресметливост тя ръководи захласа ти,знаейки с точност всяка твоя постъпка и навреме парира с оная,която е преграда за нейните замисли,които са задълбочени и предрешени.

- Мълчи!

- Ти и си необходим сега,но не знам до кога.Сега теб брулят ветровете, утре тя ще цъвти.

- Моля те,млъкни!

И още.Остави ме да ти кажа всичко,друг път няма.Само сега.Нас ни свързва дружба изпитана.Не вярвам да се усъмниш в мене.Знай,че няма користа,а загриженост.Сега тя търпи твоите ласки,които са и опротивели и твоите дребни укори които ненавижда,защото е зависима,но трупа злъч,която един ден ще излее върху проявената ти глупост.Ти си заслепен и тя първа ще ти посочи

пътеките към разума,когато лицимерието и натежи и ще потърси повод да се освободи от тежеста му.

- Как можеш да говориш така,ти който почти постоянно си с нас и който..

- Който гледа нещата обективно,с чувство на страх към избора ти.Опомни се.Огледай се около теб.Махни обилата си.Повече слушаш а никак не гледаш. Тя обратно.Сменили сте си ролите.

- Ти си луд!

- Още не,защото не съм влюбен като теб,но твоята любов граничи с лудост

- Недоумявам за всичко.

- Жената е трудно податлива на опознаване.Особено Иглика.От различни сплави сте.Сатанински подбуди има в нея.Но тая нейна сила неможеш да противопоставяш нищо друго освен жертва,доброта,любов.А от тия ти добродетели тя е уморена.Предварително е препасала спасителния пояс,защото е убедена че ще се удавиш.С теб ще повлечеш и нея.Тя не е създадена за жертва.Вместо да бъде,тя търси.Ти си първата,скъпи мой глупако.

Позамислих се.Леко носени от вятъра пожълтелите листа на дърветата в Борисовата градина.Слаб ветрец подухваше и н сеше разнокъсани облаци по небето.Все пак бе тихо,още топло за сезона,а в мене *бушуваше* буря. Недоумявах.Какво ще е дало повод да чърни толкова това нежно същество!Вярно е,че аз виждах в нея само това което ми се нрави и упорито заобикалях всичко което би ме разочоровало.Но...Но защо той така загадъчно ми говори без нищо конкретно!Защо!

- Ти знаеш нещо и си длъжен да ми го кажеш,Весо.

- Не!длъжен съм да ти кажа малкоот което ти би могъл да се възползваш за много.Но важното е да не направиш стъпка,която ще бъде безвъзвратно като днешната.Изтегли докладната си записка.

- Друго немога,освен това.Незнам защо,но ти се *задължаваш*.

- Как бих искал!...

- Тя знае цената си.Нужни и са среда и тоалети.Ти ще и дадеш и двете, за да даде на други това,което очакваш ти.

Използвах случая за да вида мама сама.

- Е,мамо,вече близо година живееш тука всред тия хора,доволна ли си?

- Защо не,синко,какво ми липсва.Никога дори на сънища не съм виждала и очаквала това.

- Какво би ми казала за бъдащата снаха.

- Гледай ти,сине,аз съм стара и проста.От мен акъл не вземай.Щом харесваш ти,харесвам и аз.И от нея неможах да науча нищо.Но червеят на съмнението се загнезди в мене.

Дълго умувах и дойдох до заключение,че трябва да се оженя,пък ако не върви,тогава ще търся изход.Но сега друг избор няма.Кой би повярвал че не съм посегнал на честа и след едногодишно същителство.Длъжен съм да държа за

ней,за да не опетня и себе си.Насрочих свадбата.

Вместо уволнение,получих разрешение за женидба и през декември 1939 година се задомих.След студовете смених квартирата си.С нас дойде и Весо, който бе на пълен пансион у дома срещу 480 лева месечно,които никога не взимах.

Успокоих се и заживях щастлив семеен живот.Жена ми посещаваше с Весо Университета,а аз службата си и свободното си време прекарвах с тях,като Весо навсякъде беше наш компаньор.Бех престанал да виждам,а гледах напред в сферата на мечтите ѝи намирах,че притежава сърце което пламти от чест и любов и трепти от съчувствие към мен. Но скоро се появиха спорове,както във всяко семейство.Намесваше се Весо,но с почертана резервираност и благоразумие.Критикуваше мен,защищаваше нея и намирах за естествено и редно това негово държание и го възприемах като акт на внимание и не се дразнех,нещо повече,обвземаше ме чувство на задоволство за проявено снизхождение към нея. В него виждах себе си,защото на негово място и аз бих постъпил така и тая му тактичностпреценявах като очарователна.Ставаше ми по-мил и по-близък,свой Непознатите и неизживени братски чувства прехвърлих върху него,чувствах го като брат.Задълженията бяха забравил,измести го една превързаност,която немаше граници и която ме опропасти.В същност аз съм бил много наивен,наивност характерна за първобитния човек.Бях забравил да се съмнявам и всяка предпазливост от тяхна страна която би ми помогнала да разплета чорапа не спираше вниманието ми.Голямата любов и безграничното доверие към двамата ме присипваха.

Веднаж Весо ме пита:

-ККак би понесал една изневера на Иглика?

Погледнах го очуден и се прехвърлих върху разговора ни преди шест месеца.Озадачих се,но отговорих фарисейски.

- Не без съжаление бих я напуснал.Не бих могъл да понеса срама.След това ще и простя.

- Тя заслужава доверие.

- Тук си прав,макар пред женидбата да твърдеше точно противното.Затова безгранично и вярвам.Нищо не и липсва.Има и теб.Ти и запълваш онова време, когато аз немога.А тя те обича като брат,както аз.Спокоен съм,че още един бди над нея,разнообразявайки и всекидневието.

- Съмняваш ли се в това?

- Моля,моля,Весо, има ли място за съмнения?Щастието ние е неделимо от тоа и го прекъснах:

И така е било.Оставял съм агнето в обятията на вълка.

Лятото заминахме за Бяла.Бяха изминали дванадесет години от смъртта на баща ми.Гроба му бе занимарен,дори без кръст.С нас дойде и мама.Заръчах каменен кръст който поставихме на вече оправения и подреден гроб.Дългът задължаваше вниманието.Иглика видя къде съм прекарал детските години.Мама оставихме в Бяла,а ние заминахме за Обзор.на почивка.Курортния сезон бе в разгара си.Отседнахме в дома на моя чорбаджия.Той бе забегнал някъде гонен от срама,позора и кредиторите,а жена му,чувствайки виновността за сполетялата ги катасгрофа,бе избрала за затвор собствената си къща,която не бе

Сега четири годишно отсъствие се появих тук,където години наред бях гълтал горчилки,срещайки навсякъде съчувствия,освен от тия,които трябваше да облекчат съдбата ми-независим,подсигурен,с повичешно самочувствие.Навсякъде срещах гостоприемство,внимание,но долавях нотка на престореност,зли пламачета в очите на всички които едва,едва забележимо се подаваха на крайчеца на бялото,сподавяни с усилия,за да не ме изгорят и за да не ги злепоставят.Имаше разстояние помежду мен и тях.Бях офицер,при това летец,а те роби на всекидневието и на тия като мен.Хладината се чувстваше,макар усилията им да бяха насочени към сподавяне на породената у тях ненавист вследствие новото ми положение.Злоба ли бе?Преди всичко загриженост за тяхното утре,което с вяски изминат ден ставаше по-черно.Аз бях се изкубнал от мъките,за да увелича техните.Натежа ми в гърдите.Обвиних се,че не проявих такт Иглика забеляза промяната.Не я споделих,и не я разбра - и можеше ли?Потърсих успокоение - компании,вечери,танци,забевления,от каквито се нуждаеше младостта и положението ми на младоженци.Дните се нижеха,а стоях на тръне, като крадец на чуждо щастие.Не бях посетил още многочленното работническо семейство на бай Никола,чийто най-голям син бе мой съученик до трети клас и след като завърши прогимназията,бе го изпратил някъде,за да се изхранва. Десет години се бяха изминали,а през последните години нищо не знаех за него.Оставих Иглика в ресторанта в компания с млади хора,всред които тя се чувстваше много добре и поех към кея,където близко живееше той.Бе тиха юлска нощ.Слаб ветрец повеваше от сушата към морето и преспиваше морската шир.Бе тишина,прохладна тишина,след горещия юлски ден,наситено с мириза от йодни изпарения.Само шепота на трепетликите внасяше тъжен спомен.Месеца грееше от високо и бе пропъдил нощната тъма.В далечината се очертаваха на силуетите на бежанските къщурки от село Бяла, под чието покрив се криеше не една човешка трагедия.А пред мен се виждаха два лъча светлина от газена лампа през прозорците на дървена барака,в която живееше семейството на бай Никола.Бе тихо.Глухо,скръбно мълчание цареше зад дъсчените стени,което бие по слепоочията с изплашения пулс на кръвта.Бях прикован на два метра от вратата от непонятна за мен сила смесица от срам за местото ми в живота и страх от реакцията при посещението в това бедняшко семейство. Нещо се размърда.Суха,глуха кашлица раздра нощната тишина.

- Майчице, извика нечий глас и последваха хрипове и задавяния.

- Чедото ми,милото ми чедо, се разнесе обезумял женски глас пълен с нежност и тревога.Не изтърпях,понесох се като като хала и дори без да почакам отговор от почукването,влезох.

Най-малкото,10 годишно дете на бай Никола повръщаше,а майка и държеше под гушата на Лили овехтяла мръсна кърпа,където се стичаше кръвта.Майката хвърли бегъл поглед към мен,резко,ядовито го отмести и продължи грижите си Тя не ме позна.

– Няма ли,майчице,и за вас да настъпи покой и радост.Да ви споходи светлина,заговорих със съчувствие.

– Аз не съм давала живот на такъв изрод като теб,прекъсна ме тя.Какво търсиш по това време в чужд дом неканен?Нима нямаме право свободно да умрем? – и отправи поглед върху мен,пълне със злоба и презрение,прикова го, присви клепачите си,сви устни и захвърли в лицето ми окарвавената кърпа с цялата набрана мъка и ненавист.

– Махай се от тука,изеднико ниедин,че ще те пребия.До гуша ми е дошло и затърси нещо друго да отпрати по мен.Настръхнаха и другите три деца.Отворих вратата и излезох.Бях сразен от силата и погледа на тая омършавела жена, от немотията,която не ми бе чужда, от картината, която ме потресе и от последствията които ме изненадаха и зашеметиха.Чашата на търпението беше преляла. Горях и изгарях от срам за случилото се.Поех по пътеката към изхода.Пясъкът заскърбуца под лачените ми обувки.Долиташе от стопанство "Тича"мелодия на "Енглиш валс",под чието звуци се носеха по гладкия паркет на салона щастлива двойка.Колко трагедии,рожба на несправедливостта мислех,пламнал от преживяното.После бързо реших и тичешком се отправих към вилата на д-р Станишев,така,както бях оцапан с кръв.Помолих го да дойде с мен за да прегледа Лили и да и окаже медецинска помощ.Съгласи се.Поехме обратно.Тишината, която цареше преди в сиромашката барака, беше нарушена от плачове.Доктора влезе. Останах отвън.Констатирал бе само смъртта на Лили, и излезе.С наведена глава достигнах морето,измих се и се върнах в ресторанта,където властваше безгрижието,насладата,охолството.Всички бяха прехвърлили мярката и никой не забеляза кървавото петно по копринения шантунг на куртката ми. Бях растроен и натъжен.Ненавиждах ги заради охолството, което у тях прелива, а други умират в мизерия,за кървавия шамар, който бях получил,заради кастата, към която вече бях причислен..

Иглика в момента танцуваше с буждаещ поглед,притисната от капитана на яхта "Марски вълк",елегантен и красив мъж,който напоследък я ухажваше,което не остана незабелязано от мен и околните.Танцуваха и другите.Масата,отрупана с бутилки и недоядени лакомства,бе самотна,когато седнах.Свърши танца, но никой не се прибираше по масите.Всички чакаха оркестара да поднови мелодията.С тъпо безразличие към тях и разтящо безспокойство към случилото,повиках келнера.

– Моля,сметката,казах.

– Тя е платена,има нова поръчка която сега ще донеса.Свих вежди.Задушвах се.Повече не ми се оставаше.Танца свърши и всички седнаха.Оркестъра имаше почивка.Иглика не забеляза присъствието ми.Разгорещена,слушаше блудкави вицове,които видимо я забавляваха и развеселяваха.Интилигентна и романтична, с буен темперамент и горещи чувства,бе душата в компанията.Кадифените и бадемови очи излъчваха жаждата за приключения,а обгорялото и тяло облечено в

силно деколтирана ~~ролпи~~нена рокля,очертаваше съблазнително формите,прикова-ваше алчните погледи на всички,които слушаха нежния и приятен глас и се надпреварваха в усилията си кой ще успее да прегърне това тяло през следва-щия танц.Останах изненадан от светското и дързание.Никога не бях я виждал да върви по ръба на пропастта между падението и вярността ~~и~~ ще съумее да за пази равновесие.Съчувствайки на всяко чуждо вълнение,майсторски изнасяше своето с плах вид и блядо измъчено лице,бягайки от падението,за да бъде го-нена.Чувство на възторг ме обземаше ~~от~~ неподатливостта и същевременно стра да не бъде принудена да се подхлъзне.

- Чувствам се щастлив да бъда във вашата компания.Ще приемете ли да нап-равим една разходка с моята моторница след като приключим веселието?На лун-на светлина, рече Романов.

- Нека се върне мъжа ми, ~~рече Иглика~~.-

- Та той е срещу теб!Нима не го забелязваш? - иронично подхвърли една ко-кетка от компанията,която бе засенчена от нея.Иглика като ме видя,цялата по червеня,засрами се и дойде на стола до мен.

- Лили,от виното е.Не ми се сърди.-Не ми беше до каприз,като ехо отекнаха думите и.Настъпи мълчание.Очакваше се буря,но облъка не бе буреносен.

- Завиждам ви господин Димов,имате жена пряма,бликаща от живот,нежна,чес-тна и откровена,нещо което е редкост за красивите жени...

- Ах,драги ми Романов,опитайте пак.Щастието е променливо,може да ви спо-ходи.-Иглика ме стрелна с големите бадемови очи в които се четеше неприязан за нетактичността ми.

- Г сподин Романов,мъжа ми не умее да се шегува когато трябва,но вие има-те добро върце и вярвам че не ще изтълкувате репликата му неправилно, и го дари с едва забележима усмивка напоена със сладка мечтателност.Разбрах,че прекалих,помъчих се да изгладя положението,но не ми се отдаде.Бях загубил сражението,но не можах да допусна,че и жена си.

Романов стана,учтиво се сбогува и напусна компанията ни,без да даде да се разбере,че е засегнат,но лицето на Иглика потъмня.Изчезна бялото на очи-те и.Стана раздразнителна,тъжна,не можа да се овладее.Отдадах това и състоя-ние на резката ми и предизвикателна реплика,но нищо повече.Използвахме слу-чая да се приберем.Друго ме занимаваше тая вечер,никак нейното състояние.

На другия ден присъствах на погребението на малката Лили.Нямаше сълзи. Скръбта беше ги сковала.Попът прочете молитвата преди да я спуснат в гроба. Гробарите подеха ковчега но го изпуснаха на една страна.Майка Ана изписка, заклуби косите си,започна да ги замеря с буци пръст.После се изкикоти и по-бегна.Нервите ѝ не издържаха докрай.Сега тя бе най-после щастлива в своето нещастие и хвърли в ужас семейството на бай Никола.Втурнаха се след нея няколко млади жени и голямата ѝ дъщеря.Хванах бай Никола под ръка.

- Да вървим,бай Никола.

– Къде,Гошо,кажи ми къде. Замълчах,наистина не можах да дам отговор.

– Снощи жена ми те е оскърбила,извинявай,детето ми,не те е познала. Като и казах,тя плака,много плака и за теб и за Лили и за Васко .Още снощи имаше признаци на умопомрачение.

– Къде е Васко.

– Лежи в земята на два метра от пресния гроб.

– От кога,бе бай Никола?

– Донесаха ми го труп.Бе трудовак в София.Охтиката и него бе споходила. Виждайки края,сам го ускорил,хвърлил се в някакъв бент в Ш.З.О. и се удавил. Простихме се с него.Днес с Лили.Не знам кога ще свърши тоя ад!

Замълчах,не споделих,че случая ми е известен.Една случайност ме бе тласнала да се притека на помощ на мой другар близък,с когото сме газели ръка за ръка по безкрайния бряг на мъките през онния детски години,когато неугасващия стремеж за наука ме изхвърли в обзорската прогимназия.Как се укорявах, че не можах да помогна на другаря си. Почувствах и потърсих без да потърси моята помощ. Такъв остана свит и срамежлив.

На следния денз аминах.Оставих Иглика. – Тя настояваше да си дойде с мен.Плака.Не се съгласих.Трябваше да се приберe с мама в София след двадесет дни.

След десет дни получих писмо черноморски бряг,доста обемисто,препоръчано.В него вестник "Заря".В колоната произшествия,почертано с червен молив прочетах:"Снощи към 11 часа при пълнолуние потегли от Обзор два Ропотамо красивата моторница "Молския вълк".По пътя се е случило нещастие – и единствения пасажер елегантната младоженка,безспорна фаворитка на плажа И.Д. се е удавила... но за щастие в морето на живота!Честито избавление!"Следваше многоточие.Нищо повече.Плика бе напечатан на пишуща машина с точния ми адрес.Кой можеше да е подателя!Съобщението ме хвърли в тревога.замъгли разума ми и ревността взе връх.Писмо от нея немах.Мълчанието я уличаваше. Вярата ми в нея се топеше.Телеграфически и съобщих да се приберат незабавно с мама.Мама се прибра.Но тя не се връщаше,докато мама още на следния ден бе взела рейса до Варна и се прибра в София озадачена от повикването.Наложи се да подам втора телеграма.Тя се прибра.Последва скарване,първото сериозно скарване между нас от пет години.Подадох и вестника.Прочете го,пожълтя,прибледня,но навреме се овладя.

– Възмутена съм от тая низост.Това е рожба на оня неудовлотворен тип,за да си отмъсти за неуспеха си и да ни развали живота.Но знай,че имам теб и никой друг не ми е нужен,мой любими,Ако се съмняваш,макар и малко,о, загубена съм и ще проклина деня когато ме остави сама,въпреки нежеланието ми.

– Защо не се завърна след получаване на първата телеграма?

– Въобще друга,освен тая,която ме отправи за София не съм получавала.

– Тогава си извинена,добавих аз.Ясно е,че има заговор срещу нашето семейство.Пиратът от "Морски вълк" търси възмездие.Но не ще го получи.

Лицето и просия,чертите и се оформиха и притисналия страх я освободи.от гър-
човите си прегръдки.Но вярята ми в нея бе изчезнала.Вейните обеснения ми бе-
ха почти излишни.Приемайки най-неблагоприятното положение за мен,не бях го-
тов да смажа с жестокост лекомислието и,защото любовта ми бе голяма.Тя ми
бе нужна.Не оставаше нищо друго,освен да приема лъжата за истина и да пре-
глътна тоя залък,твърде голям за моята уста.

Случайността по късно ме доведе до факти,които ме възмутиха,разкривайки лицимерното държание на Иглика в Обзор.Имах под ръка дневника на Романов.

4 -"Коварството на жената няма край,но в нея то е красиво,изящно,поднесено артистично.Дарявайки странни погледи на всеки който я поласкае,играеше те-атралната роля на мъчно достижима,за да разпали страстите,да ги нажеже до разстопяване,за да се хвърли след това в тоя огън и забрави всичко друго освен момента и ритъма на своята плът.Така бе и с мен".

1 -"Възхищавам се от нея като много нежна и малко добродетелна.Способна е на низост,без компенсация.Тя вярва в своята сила и знае цената си.Съзирам, обаче неясен страх и плахост в действията и,въпреки бойкостта ѝ,за сега е недостъпна.Но не е ли това маниер позволяващ ѝ да играе ролята - да бъде ед-едновременно съблазнителна и силна,да бъде обичана и свободна от обич."

2 -"Моята преценка е - би могла да бъде очарователна любовница,но не и мъд-ра съпруга.Ще опитам".

3 - "Не бях загубил вяра,че щастието ще ме споходи.Не се излъгах.Иглика Да-мянова - царицата на плажа в Обзор е в обятията ми,необезпокоявани от ни-кого в продължение на 24 часа всред морската шир.Жената след като даде по-вод,макар и с една усмивка,заема очаквателно положение,надявайки се да я принудят да нагази в непозволеното,за да може да успокои съвестта си след като е изпитала наслада.Притежавал съм много жени,нито една като нея - след отоляване на жаждата в която се хвърляше в бурни пристъпи,настъпваше кратка печал,съпроводена със сълзи от проявеното насилие-сълзи,които не дръзнеха не, а завяха ..., ах!не може ли това блаженство да продължи безко-нечно,вечно,в което да загина,без да се опомня?Тя създаваше пропаст между желанията и безпътието."

5 - "Запита ме,какво мисля за нея.Посочих и дневника.Прочете го,обърна се към мен и каза: Липсва заключението.Взе молив,хартия и написа:"Низостта на жената е немислима,без нахалството на мъжа".Това не съм аз и все пак стра-но прилича на мен".

Имаше ли нещо верно в това?Кой можеше да ми каже?Само онзи който го знае,а те бяха страна заинтересована.В обясненията,които имахме посочи ми снимки,които са правени при въпросната екскурзия.Много хора,всички познати от общата компания и на тях надпис "31 юли.

Междувременно имах телефонен разговор с Обзор след подаване на първа-та телеграма с телефона на моя съименик да го запитам дали е предадена .

– Лично и предадах телеграмата,друг се разписа на нея,но сега я няма тук. Замина голяма компания за хипотамо-ми отговори, а разговора бе на 11 август. Бе разобличена.Закипях в тряска.Лутах се като побъркан и възпирах сърцебиенето си,да не избухне скандално .Колкото повече наделяваше съмнението,толкова се разгараше дързостта ми да защитя честа си. Любовта ми към нея се противопоставяше.Тя имаше страшна власт над чувствата ми.Бях раздвоен и почти луд. И за да послушам сърцето си,бях готов да изоставя страстта на отмъщението и да я заменя с вяра в целомъдрието и.Успокоявах се,че една красива съпруга, при това млада и сдържана , винаги създава тревоги на мъжа си,на които не бях свикнал и не исках да вярвам.Но сега се налагаше недоверието да бъде заменено с горещо,отчаено приятелство.И го създадох за мое успокоение.Престанах да ровя печалното минало и се заех по-зорко с настоящето.

Противно на всички други,които откровено ме занимаваха,не виждах у нея това,което е,а което исках да е.Разочарован от всички,очаквах очарование от нея.Спечелила безгранично доверие,разглеждах нещата винаги от положителната ѝ страна.Знаейки тая ми слабост,тя е злоупотребявала с доверието ми.Притежаващ голяма чувствителност и буйност,бях винаги охлаждан от една подчертана умереност в нашите отношения,факт който разпалваше още повече страстите ми и я правеше желана и интересна.На играната ролетка на която оприличаваше живота,макар че има печели-губи,печели-губи и банка аз не съм виждал нищо друго освен само цветя и кутии бараки , благодарение на късогледството ми,което е било извън всяка мярка, а винаги съм губел,докато жена ми,надарена с орлов поглед,практична,граничеща до престъпност,винаги е печелила.Същото отношение имах и към моя приятел,когото ценях като брат – Весо.

Макар,че доверието ми бе възобновено,отбягвах да я оставя сама,а винаги запълвах свободното и време с Весо,който бе неотлъчно до мен.Настъпиха отново дни на спокойствие и доверие,така необходими за мен,но се прояви друга тревога. Дните минаваха, а следи от бременост не се появяваха.Успокоявах я,че е рано,нека не се тревожи,че сме млади,но нищо не бе в състояние да я успокои. Започнаха посещения при лекари,прегледи,усилия,но уви,без резултат.Тревогата растеше.

– Излишно е да се тревожиш,мила;веднаж поведах разговор.Не сме ние изключение.Много семейства отначало нямат деца,а след години – имат.Пък и да останем,не е по наша вина,ще си осиновем едно.Приемам те такъва,каквато си.

– Не,аз не искам чуждо дете.

– Защо?Та аз като съм осиновен,ти намираш ли разлика в отношенията ми към моята благодетелка.Би ли разбрала това,ако не ти го кажа?

– Никога,–и втори път погледна в мен с укор.Изненадана съм от изповедта ти,но.. все пак не искам.Лекара ми каза,че няма причина у мен да не мога да забременея,моля те,провери себе си.Колкото можеш по-

скоро.

– Добре,отговорих и приключих разговора.Нещо ме бодна.Тя искаше от мен
това,което бях направил и установил пълноценността си като мъж още преди да
се оженя.Още на следния ден я помолих да занесе необходимото на лекаря и да
установи истината.Вечерта я сварих омърлушена,съкрушена.Вероятно е очаква-
ла други резултати.

– Има ли нещо печално? Защо си натъжена?Поколеба се да ми отговори веднага,после направи усилия и каза:

– Лекаря намира,че си пълноценен... Замълча.Дълга пауза я хвърли в унес и погледа и бе устремен в невидимото,в неясното и тревожно утре,което неименуемо ще стане настояще и което неможеше да се разбере дали е узряло.

– Имало е случаи,продължи тя,натъжена и гласа и съвсем се сниши,когато с съпрузите и двамата са пълноценни и все пак деца немогат да имат ,но ако се разделят... Тя вдигна бурно главата си,хвана ме за ръцете и...

– Не искам раздела,не,Гого,не искам.Трябва да търсим изход. Жадувам за дете,но не искам да се разделим.

Прибледнях,отпуснах се от ръцете и внимателно и станах.Нищо не допълних.Бях жестоко шибнат с камшик от волско жило.Наметнах пелерината си и излезнах.Търсих усамотение.За пръв път ,самотата предпочитах пред присъствието и,да изтръпна хауса у мен.Поех към Борисовата градина.Бе късна есенна вечер.Листата гонени от вятъра,препречваха пътя ми по затъмнената алея.Никой не срещнах.Само тревожния и глас – "не,не искам раздела",ме гнетеше,следваше ме по петите,натрапваше ми се,шибаше,разбонтуваше наранена душа и ме хвърляше в пропаста печално и нежелано,но неотменимо бъдеще,което ме плашеше,подлудяваше със своята неизвестност .Мракът се простираше по ниските и слутани места,вятъра свиреше по оголелите клони на дърветата и пропъждаше врабчетата по топли и уютни кътчета,аз търсих разхлада с пламнала в огън глава,самотен и свит с тревога.Дълго се лутах без план, без посока,без здрава и трезва мисъл.Смут и неяснота,за това,което ми предстоеше да предприема и това,което неможеше да предотвратя,беха сковали способността да преценявам и да анализирам обстановката в отношенията ни.Майчинското чувство и желанието да даде живот у нея бе по-силно и трайно и не би се спряла пред никаква преграда в живота,да удовлетвори тя своя зов,та ако трябва ще срине и установения морал и етика,но ще изчерпи всички вероятни възможности за осъществяване на своята мечта.Инстинктът я подтикваше. "Жадувам за дете,трябва да търсим изход"!Да,не е ли вече потърсила? И ако не е,не е ли предстоящо?Не търсеше ли вината в мен?Отново изплуваха съмненията за чистотата и.Пареха ме съмненията.Надигаха в мен буря от негодувания и гняв,готови да преминат в омраза.Но защо бе тоя истеричен крясък,че не искала раздяла?Кой я желае?С нищо не съм дал основание за обвинение.Приемал съм

нещата такива,каквито са,бидейки готов да намеря път за щастливо избавление от временни затруднения.А тя крещи и то с ужасен глас. - Защо!Не е ли това нишка,която води до решение взети зад гърба ми?Не,не мога да спра развоя на събитията,а мога само да ги ускоря.Но не бива.Ще чакам.

Прибрах се късно,сигурен в трудностите които ни предстоят и несигурен в тяхния изход.Вечерята бе минала за първи път без мен,но масата не бе вдигната.Мама седеше до нея,без да е хапнала нито залък.Чакаше ме.В Всички други бяха легнали.

- Хайде,сине,много закъсня.Защо се забави! - започна с тревожен глас мама,а тъщата бе завита през глава и лежеше на кушетката в кухнята.

- Другите вечераха ли?

- Да.

- А ти?

- Аз те чакам както винаги.

- Трябваше да вечеряш и ти,мамо.

Съвета ти е лош,сине и лош пример бих дала,ако те послушам.Докато умра ще те тачам,както тачех баща ти,после кой както разбира..

Горката стара жена,вокваше за моя авторитет и случая сам по себе си говореше за появата на пукнатина в семейството.Грабнах ръката и,целунах я и я задържах до бузата си,ръка.,която бе готова да изгори за мене,може би единствената.

Не ми се ядеше,изядох само десерта.Тя забеляза това и ми подаде и нейния.

- Изяш и тоя крем,сине,ти го обичаш.

Не ѝ отказах.Чувстваше се особено щастлива,когато можеше да ми подаде от нея нещо.И тя не хапна нищо,освен един залък сух хляб.Бе натъжена. Имало е някаква сцена,но не запитах,за да не я принудя да ме излъже,защото истината не би допринесла за спойката в семейството,а тя не слагаше прът в колелото.

Иглика бе будна,с влажни очи,разстроена.Легнах си,без да опит за разговаряне.Оставях на времето.

Следващия ден имах разговор с Весо.Бе обезпокоен и даде вид,че не знае за причината на вчерашната обтегнатост.Казах му.

- Какъв извод провиш от това? - запита той.

- Просто незнам.Мрачни мисли връхлитат върху мен и помрачават разсъдъка ми.Страх ме е,че семейството ни е изправено пред изпитание.

- Много далеч отиваш.Верно е,че въпросът е деликатен,но има още много време.Вие една година няма как сте женени.Няма място за безспокойство.

- Страхувам се вече от изневера.Ревност ме разяжда,а единственото лекарство срещу нея е сигурността,но как?

- Иглика те обича и никога няма да ти изневери!

– Но къде останаха твърденията за нейния характер преди да се оженя? Не бе ли ти ~~от~~ който твърдеше това,което сега мен хвърля в тревога?

– Срамувам се като се сетя за тоя разговор.Бил съм много несправедлив. Иглика те обича и е редка съпруга,за което всеки би ти завидел.Досегашните впечатления ми дават основавия да твърдя,че всеки опит да бъде изкушена ще свърши оез успех и с злоба.

– Смених ме си ролите.Кой е правия,ще покаже бъдещето.Използвам случая да те помоля да проявиш бдителност над нея .Оставям я в ръцете ти.Снощния разговор ми дава основание да допусна,че в нея зрее решение,което ще доведе семейството ни до пропаст.Никому не бих могъл да се доверя.Ти си ми другар и брат,не,нещо повече от брат.Дълбоко в душата си не допускам ни-зост от нейна страна.Едно особено състояние ме държи на щрек,недавайки ми мир и спокойствие.А имам нужда от тях.

– То е от любов към нея.

– Дано! – и приключихме тоя разговор,за който по-късно като се сетя,по-тъвам от срам.

Живота продължи в семейството без сътресения и всеки зает ~~сиисиоияшашбшишиши~~ и затворен със своята болка,която прикриваше зад изкуствени усмивки и буен смях.Намирайки за безполезно да се тревожа,изпитвах силното ~~желание~~ да приемам нещата както ми се нравят,бързо възстанових спокойствието и безгрижието си и повлякох останалите.Настана мир,настъпи доверие,щастието отново се върна в нашия дом.Сутрин излизах рано,връщах се от работа вечер късно капнал от продължителните летения и не ми правиха впечатления,когато Весо по къси панталонки,а жена ми по нощница,лягаха един срещу друг до мен на креватя да четат усвоявайки материала за предстоящите им изпити и щом настъпваше хлад,хвърляха одеало за да се стоплят.Правих им компания,но умората ме унасяше и приспиваше,за да ги улесня в техните намерения.

Знаех,че едно дълго съвместно съжителство е тежко изпитание за едно приятелство,особено ако жената е красива,кокетка,но в случая приятелс-

твото при нас отдавна бе прехвърлило своите рамки,верността и ~~в~~ отношенията за мен бе под всяко съмнение.Верността на дружбата ~~изпи-~~ ~~тана~~ ~~вара осигурена~~ и спокойствието ~~пълно~~ само когато иглика е с нас,с мен или с него.

Дойдоха на гостите снахата на Весо с болното си дете-пеленаче,жена на по-голямия му брат.Разстичахме се - лекари,грижи,внимание.Каквото бе необходимо се направи за да се спаси детето което бе в агония.Тревоги,грижи и радост след грижите,разнообразиха живота ~~на~~ ~~ростите~~.Цял месец ни гостува. На отиване със сълзи на очи ни заяви:

- Добри хора,вие ми върнахте рожбата.Бях я загубила.Пари,внимания,лекарства,лекари,ах,всичко,всичко дължа на ваиата човечност.Никога,никога нямя да мога да ви се отплатя и дълго целува ръцете ми,обливайки ги със сълзи.

Изпитах неудобство,дори срам.Противех се на тая добродушна селянка от село Склаве,която не знаеше какво е престореност и актьорство,

- Заповедаите,заповедайте,елате ни на гости,как ще се радваме ~~и~~ Тоне вие госпожо,след изпитите,елате да си починете.

Тя си замина, а аз изпитвах морална наслада,че можах по стечение на обстоятелствата,да се притеча на помощ на това дете което си отиваше без да е видяло многоличието на живота,племеник на моя другар,който преди години спаси мен.

Използвах случая,когато македонските студенти ~~о~~рганизираха екскурзия до Пирин,чието маршрут минаваше през Склаве,да изпратя Иглика и Весо да гостуват на семейство Връблянски.Накупихме подаръци и ги изпратих с добри пожелания.Бе края на май 1941 година.Войната на Балканите бе приключила. Насилията в Македония бяха подновени,плач,кърви,стенания изпълваха подземията на полицейските участъци.Мизерията,последиците от войната още не се чувстваха над страната,а бе предчувствието на радостта на масите, вследствие придобиването на Беломорието и по-голямата част от Македония.

Когато се завърнаха,ме намериха в Общо-войсковата болница.Бях оперран.Внезапни спазми нарушиха правилното ви уриниране и се наложи хирургическо разширение на пикочния канал.Операцията бе несполучлива.Получих кръвоизлив.Живота ми висеше на косъм.Грижите бяха нищожни,а нуждата голяма.

Агонизирах,бях в безсъзнание.От Иглика ни следа,освен в дните определени за свиждане,когато идваше с Весо.Мама неподозираше за състоянието ми,а Огнянчо ведно с Ангелина - негова приятелка, и двамата студенти първа година,бяха неотлъчно около мен извън определеното време за свиждане.Вечер се редуваха и живееха със страха за съдбата ми.Но организъма преодоля и след двадесет дневно лечение отново 15 ~~всред живота~~ Нагазих в ежедневието прелято със съмнения,разочорования,и дребнавости.

Навести ме у дома Николов,мой другар от Склаве,студент в Свободния университе,първия посетител след оздарвяването.Малко след него дойде и Огнянчо с Ангелина.Бях сам с мама.Току що бях закусил и мама бе ми отправила един многозначен въпрос:

- Сине,не смяташ ли,че не е редно млад мъж да се навира в младо семейство?

--Мамо,прекъснах я аз,моля те,ти не ми се меси в семейните работи,отговорих троснато и грубо.

- Прощавай,сине,може пък да бъркам,аз съм стара...Звънеца издрънка и прекъсна разговора ни.Тя изтича да отвори вратата и видя Николов.Станах и аз.Седнахме в хола.Мама се прибра в кухнята.Не бяхме разменили и обичайните въпроси как си и какво правиш,когато позвъня Огнян,съпроводен от Ангелина.Зарадвах се на тия млади хора,които всецело ме обичаха..

-- Бате Гошо,дошли сме да си поприказваме с теб,но готов ли си за откровен разговор,започна Огнян.

- С вас,винаги.

- Ти имаш ли пълна вера в жена си?

- Що за въпрос! - изпитателно го погледнах.

- А във Весо?

- Също,безгранично и в двамата.

- Знаех,че това което ще ти разкажа,ще те зарадва,но няма да бъда добър другар,ако премълча.През време на екскурзията която предприехме до гроба на Тодор Александров,жена ти имаше странно държание.Непрекъснато изоставаше назад от групата с Весо.Губиха се по гората и често се налагаше да ги дочакваме,обстоятелство което никак не се хареса на всички и ги хвърли в недоумение.На връщане,плана бе цялата група да преспи в СВ.Врач,където беше всичко подсигурено,но Иглика и Весо останаха в нашето село Склаве да гостуват на Връблянски.Останах и аз.Към девет часа дотърча снахата на Весо у дома разстревожена.

- Стрино,Николовице,тежко ми е с нещо,ще ти го кажа.

- Кажи,невесто,кажи какво има.

- Тая вечер са ми на гости моя девер и жената на оня човек в когото прекарах цял месец,когато бе болно детето.Зарадвах се много.Получих и скъпи подаръци.Приготвих да се отсрамя.Дойде време да легат.Девер ми нареди да им пр

приготвя спалнята за тях.С трепераши ръце изпълних желанието му.Мъжа ми остана безучастен.Легнаха си.Божичко,какво безобразие!Горя от възмущение, ще полудея,страх ме е от Бога,жал ме е за човека-и се разплака.Останах ~~н~~ изумен.Настана пълна тишина.Само нейните хълцания се удряха в стената на стаята и неможаха да изкочат навън.

Вече не слушах,ушите ми бръмчаха,главата ми гореше,не бях на себе си. Бях потресен,зашеметен от ~~никого~~ неочакваната вест!Не знам колко смешен съм бил в очите на другарите си,но когато ги погледнах,видях съжаление и съчувствие.Изненадата бе толкова зашеметяваща,че не можах да отбегна съжаленията им,колкото и да желаех.Бех блед като мъртвец.Стисках несъзнателно долната си устна със зъби,но неусещах болка.Струйчица кръв тече по брадата ми.Ангелина скочи и я избърса.

- Благодаря ви,скъпи мои... Да излезем навън.Тук се задушвам.Моля само за тайна.Да не говорим повече.Всичко е ясно.За момент,да се облека. Мама ми помогна и забеляза разстроеното ми лице.

- Ти,сине,не ми се сърди,аз... а очите и бяха влажни.

- На теб ли? Нима мога... почувствах слабост.Отместих поглед и излезох от кухнята.От хола извиках: - За обед не ме чакай!

Излезохме.Вън бе горещ юлски ден.Отправихме се към улица Цар Иван ~~А~~ Асен и по нея достигнахме Орловия мост,мълчаливо,всички омърлушени.

- Още веднаж ви благодаря,другари и ви моля за абсолютна тайна,оставете ме сам да изживея болката.

- Не,запротестира Огнян,ще дойда с теб.

- И аз,обади се Ангелина.Няма да те оставим сам.

- Имайте вяра в мен,мои мили,обиждате ме.Силата ми е по-голяма от ~~вашия~~ заблудата.Имам нужда от осамотен разговор, със себе си.Искам много неща да си изясня.Да избистра мисълта си и като се прибера,никой да не разбере какво се е случило и какво вече знам.От днес започва играта.Оставих ги на парапета на моста и навлезах в Борисовата градина и потънах в себе си.В мен се блъскаха болката,обидата,жестоката измама и ненавист към самия себе си,за проявена наивност.

Нейните мечтателни очи гледаха мъжете смутено,а смущаваща несигурност я обземаше при всеки поглед,който я поставяше на изпитание,жаждата за близост.Влажните и полуотворени сочни устни не ме хвърляха в ужас,бидейки ~~о~~пиянен и зашеметен от голяма вяра,която не ми позволяваше да проявя подозрителност~~,ни,най~~ ни най-малко в него.

- Мила,защо се толкова докарваш? - бе честия ми въпрос.

- За теб.

- Не разбирам как за мен,когато излизаш сама.

- Да ти завидят,че имаш хубава и добре гледана жена,за твоя чест,Гошо, и за моя наслада.

Вярно е било за неина наслада и моя безчестие.

А тя притежаваше голямо изкуство да подтрива външния си вид,подчертавайки това което буди интерес и похотливи желания у мъжете и завист у жените.Ежедневно се представяше пред тях с вкус и изящество различна - нова при всяки случай.

- Жената е целомъдрена,подчертаваше Весо,а се е къпал в нейната похотливост,удовлетворявайки страстите и подсигурявайки издръжката си.Вярвах,аз глупакът,във вярност ,в истинско приятелство.и дори я поверявах на него,за успокоение и сигурност.Можех ли да забележа порочността в неговият поглед и странното му държание?Умелото прекриване на подлостта чрез мними грижи,за мен ,за нас,за всички,ковел преди всичко своя интерес.Минеха един след други случаи,които ги разобличаваха и отваряха притворените ми до сега очи.

Дълго скитах,стигнах до ловния парк и го задминах.Застанал на един синур на няколко метра от един гьол.С буден поглед,с отворени уста и изваден език от горещината,следяше движението на славеи,готов да поведе своята люшканият от слаб ветрец.Не наруших спокойствието им.Върнах се.Отново реене из парка безцелно.Остротата на болката бе претъпена.С нея и с тъгата уталожих гнева си.Мислите ми бавно се подредиха и решението утвърди.Ще се разведа,но ще потрая докато се излекувам.

Прибрах се привечер весел,засмян,доволен.

- Къде беше,запита Весо.

- На разходка.Имах нужда от прохлада,простор,свобода.

- Добре,добре.

Вечерахме,шегувахме се.Поднесох от десерта си с моята лъжица на жена ми,тя на Весо,той на мен.Пяхме,слушахме радио облегнати,излегнати на кревата в спалнята.Иглика помежду ни.Ни следа от нищо не е било и нищо не ще се случи.Дни наред, притаил за тях, и премервах всяка мимика,всяко кимване на глава.Започнаха да зачестяват случаите на закъснения,без да ги предупреждавам.Това ги озадачи.

- Защо закъсняваш,Гошо,какво става с теб? - запита ме веднаж Весо.

- От теб нищо не крия.Запознах се с едно девойче,мило,мило и то ми прахосва времето.

-Не правиш добре.

- Това ще ми остане,Весо. И го потупах по рамото.Бях се отвратил от жена си и започнах игра ме изморяваше.Прахосвайки времето си безцелно след работното време,веднаж попаднах на една девойка,която спре вниманието ми,запознахме се,бързо намерихме общ език.Вече лъжата ставаше действителност.Наближаваме края на летния семестър.Предстоеше заминаването на Весо.Легнали на кревата в стаята поведох разговор:

- Днес имах един спор.Ще искаш ли да бъдеш съдия?

- Какъв е?

- Ангел,мой колега твърди,че всяка дружба между мъж и жена непременно

стига до спалнята.Какво ще кажете вие?

- А ти какво защищаваше? - запита Иглика.

- Противопоставих се.Като най-ярък пример посочих отношенията в нашето семейство.

- Той,запита Весо.

- Изкикоти ми се в очите.Навикнал съм бил.Не се разсърдих,а само го слушах.За него е непонятно истинското,дълбокото приятелство.

- Хората в преценките си изхождат от себе си.Той няма вяра в себе си и неможе да допусне в другите.Разбрах,че не ни познава.Иглика израстна в очите ми - ти двойно,Весо.

- Благодаря за доверието.

- И аз,обади се Иглика и се обви около шията ми.По добра защита от тая не би могла да има.Решаваме делото в твоя полза.

Погалих косата и, и я притиснах до себе си.Бе бледа.Крадешком хвърлих поглед към Весо.Той се замисли.Наблюдавах го.Бореше се.Настъпи мълчание, тягостно мълчание.Радост озаряваше лицето ми.Бях ги настъпил.

- Защо се умълчахте? Нима едно чуждо мнение може да помрачи настроението ни.Не му отдавайте стойност.

- Заслужава да се задълбочим,започна Весо.Не е важно за обществото човек какво върши,а какво дава да се разбере.Намекът на твоя колега не е случаен. Вероятно ние сме прекалили и сме дали възможност и право за тоя извод,макар истината за нас да е ясна.

- Не виждам основание за тревоги и излишно е да се задълбочаваме.Правеше ми удоволствие да ги злепоставям,поднасяйки им случай на искренна дружба между мъж и жена,където любовната страст не се е вмъкнала,а нещо друго,много по-ценно и неподатливо за всеки - правия невероятна за околните в които морал,етика и задължения не съществуват.

Продължих да споделям похожденията си с Весо и зачестиха неприятностите в семейството.

Прибрах се веднаж късно.Вечерята бе отдавна отминала.Мамата всякога седеше на масата,чакаше ме.Бе тъжна.Плахо ме погледна и ме подкани да вечерям.Тъщата бе в кухнята, и разговор не се поведе.Атмосферата бе нажежена. Весо и жена ми бяха в спалнята.Хапнах и се прибрах.Хладина се чувстваше и тук.Поздравих ги престорено.Ненавиждах ги.Иглика скочи.

- Къде беше!Очите и изкреха.Дишаше задъхано.

- Служебни задължения ,мила.

- Лъжеш! Защо продължаваш да ме заблуждаваш? Не те ли видях снощи с нея? И колко пъти! А оправдаваш похожденията си с заетост в службата.Не те ли търсих по телефона,тази вечер? и... се разплака.Едва забележима усмивка играеше на устните ми,стоях на креватя с наметната пелерина.

- Защо нямаш кураж да си признаеш? - пред самия прозорец тя.

– Защото не е истина! Не бих премълчал!

– Ти си подлец!

– Не зная кой е... и хвърлих изпитателен поглед към Весо.Бе блед като картвец.Устните му бяха засъхнали, а ръцете му нервно трепераха,когато местеше скалата на радиоапарат, търсейки начин да прикрие смущението си.Възхищавах му се за умението да се прикрива и се възмущавах за низостта му.Силните му страсти и наглия интерес го правиха способен на убийство и приятелство-предателство за удар из засада.Скрития двубой отзвук. В потъмнялия му плах и подозрителен поглед липсваше естественост,а тревога и вълнение, която преминаваше в добре маскирана ярост,която прикриваше с едно поведение към Иглика,считано за естествена,едва ли не за благородно.Но присъствието на поток от средства,към които прибегнах като първа мерка в самозащита и демаскирането му като подсрекател и интригант го озлобиха повече.Съдействай ки за ускореното корабокрушение на семейния морал,той бе уверен,че след вся ка нова вълна,устойчивостта му намалява и че близък,много близък е деня,когато той ще се напълни и водната стихия ще го погълне.В тоя момент,като ангел спасител той ще се появи и ще я спаси с любовта си.Гледах на играта им като на лек срещу болката,без желание за мъст,но с пълна убеденост,че се из бавям от беда,която искрената дружба ми откри.Младостта,красотата и низостта у нея,съчетани с неговата подлост и коварство,създадоха сила,която с лицемерно и непрестойно дори за подлец измъкваща кисията ми за да изковат щастието си.

Един съботен ден,преди да замина на работа,ги предопредих,че съм дежурен по полк.Ще се върна в неделя след 13 часа.Имахме билет за концерт.След работно време,предупредих дежурния телефонист,всяко повикване на дежурния офицер от града,да търси мен в адютанската стая,за какъвто бях назначен и всякакъв пропуск ще го държа отговорен.Към седем часа позвъня телефона.Обаждаше се Иглика. – Отиваме,Гошо, на концерт,ти как си?

– Дремя,за да бодърствувам нощес.

Към единадесет вечерта,отново бях викан.Увереността бе пълна за присъствието ми в полка.Замисления план вървеше добре,поне за сега,а в понеделник Весо най-късно трябваше да замине.Пред щаба стоеше готов щабния мотоциклет с кош.В 12.30 ч. потеглих за София,в едни часа отключвах апартамента.Светнах с фенерчето си в хола,където спеше мама и Весо.Беха настанали промени.Мама бе изпратена да спи в кухнята, на нейното място – бабата.Весовото легло не бе покътнато – не го заслала.Отворих внимателно вратата на спалнята и светнах. На едната страна на креватя завити с вълнено одеало спяха увесени в дълбок сън двамата.Кракът на Иглика чак до бедрото се извън одеалото,съблазнителен мамещ.Безумния танец и вихрените присъпи на наслада,които ги бяха умори ли бяха хвърлили в дълбок сън. Освободен от тия неща загасих фенерчето.Въздъхнах дълбоко Ударите следваха един след друг.В мен се водеше борба да разчистя сметките

си,или да постъпя както малцина.Държах пистолет насочен срещуятях.Сега е момента да отмъстя ли за наранената чест!Последствията оправдаваха ли деянието!И защо!Нима без тях живота ми не би бил смислен!По дяволите!Тежката низост - Кому би била нужна моята жестокост!Не бях сам.Не бях ли длъжен да държа сметка за оная нещастна жена,която тази нощ бяха тикнали в кухнята

Прибрах "маузера" и застанах на прозореца.Дълго стоях облегнат.Нощната прохлада ме освежи.Отидох в хола и взех оръжието на заспалия часовой - роклята и я хвърлих през прозореца на двора,ведно с тая на жена си, и легнах до тях,и се увих с пелерината си.Напрегнатата борба у мен бе изживяна,безсънните нощи минаха,сега демонстрирах само силата,търпението.Търсих оправдание за постъпката им,за да избистря отново живота и вярата в него,без която не бих намерил спокойствие.Бях изигран,но не бих ли възвърнал отново радостта Хвърлих бегъл поглед назад по изминатия път.Нищо радостно и все пак радост, че устоях.Нима сега ще се подам? - след толкова борба и мъка.Весо използваше,тя се надяваше,аз губех,губех всичко , но времето смени ролите ни, спечелих,като се отървавах от нея.Можеше ли тя да не бъде изоставена? И загуби той,приемайки я с всичките и слабости,срамувайки се и двамата сами от себе си.

Рано сутринта се събуди Весо и като ме забеляза,събуди и нея.Тихо,напръсти излезоха от стаята.Продължих да лежа,като крадец на чужда легло,с ботушите върху белия,чист чаршаф.Станах късно.Безсънието и напрежението бяха отвертали дълбоки сянки около очите ми.Масата за закуската бе готова,и всички чакаха,освен Весо,който го нямаше.Поздравих учтиво,измих се и седнах да закусвам.Иглика и баба ми бяха облечени в други рокли и мигаха,като мишки в капан,бледи,разстроени,уплашени.Това което ми помогнаха да открия в тях,далеч не отговаряше на онова което си въобразявах и отаквах.Очаквах благодарност,поучих добър урок. Животът чукаше със своя мощен чук по темето и наливаше мъдрост.Облякох се и излезох.Потърсих прохлада под зелените борове на Витоша с Огнян и Ангелина.Прибрахме се късно вечерта.Трите в къщи чакаха за вечеря.Измих се и си легнах без да вечерям. Късно внимание!

Обикновено в къщи след случая говорих малко,сдържано но вежливо,ни намек за събитието.На другата неделя сутринта,след като станах,поведах първия разговор с Иглика.От Весо нямаше следа.

- От днес нататък преставаш да ми бъдеш жена.Имам основание да твърдя, че доверието ми е нарушено и щастието помрачено.Запомни добре,петнадесет дни след взимане на последния изпит в университета,следва да напуснеш дома ми.До тогава поемам издръжката ви.Последна жертва.

Разплака се и не последва въпрос.Всичко бе ясно.Дните се нижеха като маниста на броеница,ведно с тях - убиващата болка.Тъгувах,страдах,срамувах се,но не се подадох на отчаяние. Времето лекува. Тежеше като воденичен камък. Само бурния живот в който търсих утеха,донякъде ме откъсваше от спомена,който то все още пареше.

67

Ясно ми бе,че много от женитбята в аристократичното общество оставени да бездействат са насочили своите действия към удоволствията и разврата,търсейки пътища да съчетаят независимостта си с почтеността.Но не допусках,че жена ми ще надмине и тях.Придобила неограничена свобода,се бе простила с почтеността и бе прегърнала вероломството като крайно и последно средство да задоволи своята похотливост и да ме злепостави по най-долен начин.Лицемерието им бе така добре маскирано,та неможах навреме да открия каквото и да е действие или пасивна омраза.Колкото и да бех очуден и изненадан от постъпката им,не бих я почувствал толкова ниско,ако не убиха в мен вярата у човека и не бяха породили съмнения,които ще тровят живота ми.Гледах светлата му страна - принудиха ме да виждам тъмната.Не е малко,нали?

Любовта ми премина в силна омраза - омразата в презрение,а то в безразличие.Много време ми бе необходимо за да измина тоя труден път.Каква болка и колко борба,за да погреба първата младост.Заличих всичко.Те се оказаха недостойни за уважение.Изживях болката си толкова незабелязано,колкото те радостта си и никой от нашия кръг не разбра кога премина от привързаност към безразличие.

След повече от година,Иглика завърши 1924 висшето си образование и се върна у дома с диплома.Междувременно Весо бе заминал за Германия да завърши инжинерство,без да се питам с чии пари и с какъв предприемаше тая авантюра,тоя бедняк от Полска скакавица,който бе принуден да напусне Со ийския университет,поради липса на материални възможности.Не следваше ли въпроса - кой го подсигури?

Малко преди последния и изпит изпратих мама в Бяла,за да не бъде свидетел на предостоящите събития.Бях си в къщи.Вече бях напуснал службата си във войската и се занимавах с търговска дейност и следвах в университета.Бе весела и радостна.Хвърли се в обятията ми и ме разцелува.Отблъснах я вежливо и и казах:

- От днес тече срока който съм ти дал преди повече от година.Разноските по делото поемам аз.Ще ти дам развод по моя вина.Заминавам сега.Взех предварително приготвената чанта и излязнах.Заминах за Скопие.

Когато се завърнах,заварих апартамента напълно опразнен.Всичко бе взето гнала.В същия ден се завърна и мама.Трябваше до късно да я държим настрана.С помоща на Огнян и други,набързо накупихме всичко необходимо и мобелирахме апартамента.Към полонощ се прибра мама.Прегледа,преплака и добави:

- Друг изход нямаше,знаех си....

- Вието ме,пресвети отци,не ми дава да паля кандило,нито на черква да ходя.Счупи иконата и изхвърли кандилото навън.Пиянице е.Не мога да живея с

1210.

Свидетелите потвърдиха,аз не отказах.Брака бе разстроен по моя вина и свободата ми възстановена законно.

След процеса поканих адвокати,свидетели и ги отидохме в бирхале "Белкан".Дадох банкет.На излизане и казах:

- Честита свобода.Ти си мъчна и ако решиш да се ожениш единственият човек който би те търпял е Весо.Тоя е моя съвет.

- Ще се възползвам от него.- бе краткия й отговор

Никакъв друг намек.Неломъдрената християнка се отърваваше от атеиста.Бе 27 март 1944 година.